

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

Doina BURTEA • Florin GHEȚĂU
Liuba SAZON-GHIORGIȚĂ • Alina PERȚEA

manual
pentru clasa
a V-a

Istorie

**Acest manual este proprietatea
Ministerului Educației Naționale.**

Acest manual școlar este realizat în conformitate cu
Programa școlară aprobată prin OM nr. 3393/28.02.2017.

Manualul a fost aprobat prin Ordinul ministrului educației naționale
nr. 4864/06.09.2017.

**Numărul de telefon european de
asistență pentru copii:**

116.111

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

Doina BURTEA • Florin GHEȚĂU
Liuba SAZON-GHIORGHITĂ • Alina PERȚEA

manual
pentru clasa
a V-a

Istorie

Manualul este distribuit elevilor în mod gratuit, atât în format tipărit, cât și în format digital.

Inspectoratul Școlar .....

Școala/Colegiul/Liceul .....

ACEST MANUAL A FOST FOLOSIT:

Anul	Numele elevului	Clasa	Anul școlar	Aspectul manualului*			
				format tipărit		format digital	
				la primire	la predare	la primire	la predare
1							
2							
3							
4							

*Pentru precizarea aspectului manualului se va folosi unul dintre următorii termeni: **nou, bun, îngrijit, neîngrijit, deteriorat.**

- Cadrele didactice vor verifica dacă informațiile înscrise în tabelul de mai sus sunt corecte.
- Elevii nu vor face niciun fel de însemnări pe manual.

Referenți: Prof. dr. gradul I Liviu Lazăr
Cercetător Diana Mihaela Păunoiu

Redactare: Iuliana Voicu
DTP: Carmen Diana Mateescu
Corectură: Eugenia Oprea
Ilustrații: Shutterstock.com, Nicușor Petrescu

Manual digital
Regie: Alexandru Peneș
Prezentare: Laura Udrea

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Istorie : manual pentru clasa a V-a / Doina Burtea, Florin Ghețău, Liuba Sazon-Ghiorghiță, Alina Perțea. - București : Aramis Print, 2017
ISBN 978-606-706-623-4
I. Burtea, Doina
II. Ghețău, Florin
III. Sazon-Ghiorghiță, Liuba
IV. Perțea-Nicolae, Alina
94

ISBN 978-606-706-623-4

Copyright © 2017 Aramis Print s.r.l. toate drepturile rezervate

Aramis Print s.r.l. • Redacția și sediul social: B-dul Metalurgiei nr. 46-56, cod 041833, sector 4, București, O.P. 82 – C.P. 38
Tel.: 021.461.08.10/14/15; fax: 021.461.08.09/19; e-mail: office@edituraaramis.ro; office@megapress.ro
Departamentul desfacere: tel.: 021.461.08.08/12/13/16; fax: 021.461.08.09/19; e-mail: desfacere@edituraaramis.ro
www.librariaaramis.ro
Tipărit la MEGApress

Deșteaptă-te, române!

de Andrei Mureșanu

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de țirani!
Acum ori niciodată croiește-ți altă soarte,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman,
Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

.....

Priviți, mărețe umbre: Mihai, Ștefan, Corvine,
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viață-n libertate ori moarte!“ strigă toți.

.....

Preoți, cu crucea-n frunte! căci oastea e creștină,
Deviza-i libertate și scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ!

Recapitulare inițială.....	9
Evaluare inițială	10
Unitatea 1. Alfabetul istoriei – reconstituirea trecutului	11
Izvoare istorice	12
Perceperea timpului și a spațiului.....	15
Recapitulare	19
Evaluare	20
Unitatea 2. Preistoria umanității	21
Primii oameni.....	22
Revoluția neolitică – viața oamenilor: sedentarizare, economie	25
Inventarea metalurgiei – tehnologie și consecințe	27
Recapitulare	29
Evaluare	30
Unitatea 3. Orientul Antic	31
Popoare și civilizații pe harta Orientului Antic	32
Evreii – studiu de caz.....	35
Mediul natural și viața cotidiană în Orientul Antic.....	36
Chinezii – studiu de caz	41
Orașul-stat Babilon – studiu de caz	42
Inventarea scrierii – de la pictograme la alfabet	43
Codul lui Hammurabi – studiu de caz.....	45
Epopoea lui Ghilgameș – studiu de caz	46
Templele și piramidele Orientului Antic – studiu de caz	47
Recapitulare	48
Evaluare	48
Unitatea 4. Civilizația greacă și sinteza elenistică	49
Mediul natural și ocupațiile grecilor	50
Ceramica: între utilitate și artă – studiu de caz	53
Adevăr și legendă: Legendele Olimpului. Războiul Troian	54
Polisul – organizare internă. Procesul de colonizare	58
Histria, Tomis și Callatis – studiu de caz	60
Sparta și Atena – două sisteme politice diferite.....	61
Recapitulare	65
Evaluare	66
Războaiele grecilor: Războaiele Medice, Războiul Peloponesiac	67
Bătălia de la Maraton – studiu de caz	70
Alexandru Macedon și civilizația elenistică	71
Frumos și cunoaștere în lumea greacă.....	74
Acropola ateniană – studiu de caz	76
Moștenirea lumii grecești – studiu de caz.....	77
Jocurile Olimpice – studiu de caz	80
Recapitulare	81
Evaluare	82
Unitatea 5. Lumea romană	83
Fondarea Romei – istorie și legendă	84

Statul roman: expansiunea și decăderea sa	87
Recapitulare	93
Evaluare	94
Viața cotidiană în lumea romană	95
Armata romană – studiu de caz	96
Orașul roman și monumentele publice – studiu de caz	98
Orașul Pompei – studiu de caz	99
Colosseumul și gladiatorii – studiu de caz.....	100
Zei romanilor. Templele – studiu de caz	101
Creștinismul – studiu de caz.....	102
Recapitulare	103
Evaluare	104
Unitatea 6. Geto-dacii	105
Geții și dacii. Rânduiești, obiceiuri, credințe	106
Burebista și Decebal. Războaiele daco-romane	108
Recapitulare	110
Evaluare	110
Unitatea 7. Civilizația islamică	111
Apariția Islamului și expansiunea lui militară.....	112
Cultura Islamului	114
Recapitulare	116
Evaluare	116
Unitatea 8. Europa medievală	117
Formarea popoarelor europene.	118
Etnogeneza românească	121
Europa creștină în mileniul I.....	123
Creștinarea francilor. Carol cel Mare – studiu de caz	125
Imperiul Bizantin – studiu de caz	126
Viața cotidiană în Evul Mediu.....	127
Domeniul feudal – studiu de caz.....	129
Orașul medieval: spațiu al libertății – studiu de caz.....	130
Cavalerism și onoare – studiu de caz	131
Cruciadele – studiu de caz	133
Catedrale și universități – studiu de caz	134
Recapitulare	135
Evaluare	136
Statele medievale: Franța, Anglia, Imperiul Romano-German.....	137
Lumea românească și statele medievale în secolele XIV–XV. Târgoviște și Suceava – studiu de caz.....	140
Diversitatea culturală în lumea românească. Brașov și Cluj – studiu de caz	141
Recapitulare	142
Evaluare	142
Recapitulare finală	143
Evaluare finală	144

COMPETENȚE GENERALE ȘI COMPETENȚE SPECIFICE

COMPETENȚE GENERALE ȘI SPECIFICE	CONȚINUTURI ALE ÎNVĂȚĂRII	TITLUL LECȚIEI
Unitatea 1. Alfabetul istoriei – Reconstituirea trecutului 1.1; 1.2; 1.3; 2.1; 2.2; 2.3; 3.1; 3.2; 4.1; 4.2	- Izvoare istorice - Perceperea timpului și a spațiului; cronologia istoriei; periodizare; spațiul istoric	1. Izvoare istorice 2. Perceperea timpului și a spațiului Recapitulare Evaluare
Unitatea 2. Preistoria umanității 1.1; 1.2; 1.3; 2.1; 2.2; 2.3; 4.1	- Primii oameni - Revoluția neolitică – viața oamenilor: sedentarizare, economie - Inventarea metalurgiei – tehnologie și consecințe asupra vieții oamenilor	1. Primii oameni 2. Revoluția neolitică – viața oamenilor: sedentarizare, economie 3. Inventarea metalurgiei – tehnologie și consecințe Recapitulare Evaluare
Unitatea 3. Orientul Antic 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.2, 4.1, 4.2	- Mediul natural și viața cotidiană: locuința, hrana, familia, așezări (sat și oraș), economia, practici sociale, credința Studii de caz: • Orașul-stat Babilon • Temple și piramide - Popoare și civilizații pe harta Orientului Antic Studii de caz: • Chinezii • Evreii - Inventarea scrierii – de la pictograme la alfabet Studii de caz: • Epopeea lui Ghilgameș • Codul lui Hammurabi	1. Popoare și civilizații pe harta Orientului Antic Evreii – studiu de caz 2. Mediul natural și viața cotidiană în Orientul Antic Chinezii – studiu de caz Orașul-stat Babilon – studiu de caz 3. Inventarea scrierii – de la pictograme la alfabet Codul lui Hammurabi – studiu de caz Epopeea lui Ghilgameș – studiu de caz Templele și piramidele Orientului Antic – studiu de caz Recapitulare Evaluare
Unitatea 4. Civilizația greacă și sinteza elenistică 1.1; 1.2; 1.3; 2.1; 2.2; 2.3; 3.1; 3.2; 4.1; 4.2	- Mediul natural și ocupațiile grecilor Studii de caz: • Ceramica: între utilitate și artă - Adevăr și legendă: legendele Olimpului; războiul troian - Polisul – organizarea internă: Atena și Sparta. Procesul de colonizare Studii de caz: • Histria, Tomis și Callatis - Războaiele grecilor: Războaiele Medice, Războiul Peloponesiac Studii de caz: • Bătălia de la Maraton - Alexandru Macedon și civilizația elenistică - Frumos și cunoaștere în lumea greacă Studii de caz: • Acropola ateniană • Moștenirea lumii grecești (sculptura, teatrul, cunoașterea științifică) • Jocurile Olimpice în Antichitate	1. Mediul natural și ocupațiile grecilor Ceramica: între utilitate și artă – studiu de caz 2. Adevăr și legendă: Legendele Olimpului. Războiul Troian 3. Polisul – organizare internă. Procesul de colonizare Histria, Tomis și Callatis – studiu de caz 4. Sparta și Atena – două sisteme politice diferite Recapitulare Evaluare 5. Războaiele grecilor: Războaiele Medice, Războiul Peloponesiac Bătălia de la Maraton – studiu de caz 6. Alexandru Macedon și civilizația elenistică 7. Frumos și cunoaștere în lumea greacă Acropola ateniană – studiu de caz Moștenirea lumii grecești (sculptura, teatrul, cunoașterea științifică) – studiu de caz Jocurile Olimpice – studiu de caz Recapitulare Evaluare

COMPETENȚE GENERALE ȘI SPECIFICE	CONȚINUTURI ALE ÎNVĂȚĂRII	TITLUL LECȚIEI
Unitatea 5. Lumea romană 1.1, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.2, 4.1	<ul style="list-style-type: none"> - Fondarea Romei: istorie și legendă - Statul roman: războaie și expansiune teritorială; decăderea - Viața cotidiană în lumea romană: familia și virtuțile romane; educația; jocurile <p>Studii de caz:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Orașul și monumentele publice (forum, apeductele, termele etc.) • Colosseum și gladiatorii • Pompei • Armata romană • Zeii romanilor. Templele • Creștinismul <p>- Romanizarea</p>	1. Fondarea Romei – istorie și legendă 2. Statul roman: expansiunea și decăderea sa Recapitulare Evaluare 3. Viața cotidiană în lumea romană Armata romană – studiu de caz Orașul roman și monumentele publice – studiu de caz Orașul Pompei – studiu de caz Colosseumul și gladiatorii – studiu de caz Zeii romanilor. Templele – studiu de caz Creștinismul – studiu de caz Recapitulare Evaluare
Unitatea 6. Geto-dacii 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 4.1	<ul style="list-style-type: none"> - Geții și dacii. Rânduieli, obiceiuri, credințe - Burebista și Decebal; războaiele daco-romane 	1. Geții și dacii. Rânduieli, obiceiuri, credințe 2. Burebista și Decebal. Războaiele daco-romane Recapitulare Evaluare
Unitatea 7. Civilizația islamică 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 3.1, 4.1, 4.2	<ul style="list-style-type: none"> - Civilizația islamică - Apariția Islamului; credința musulmană; expansiunea militară și culturală a Islamului 	1. Apariția Islamului și expansiunea lui militară 2. Cultura Islamului Recapitulare Evaluare
Unitatea 8. Europa medievală 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.2, 4.1, 4.2	<ul style="list-style-type: none"> - Viața cotidiană în Evul Mediu: familia, așezările, alimentația, sărbătorile, economia și tehnologia, credința și biserică, proprietatea, libertatea și dependența <p>Studii de caz:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Domeniul feudal • Orașul medieval – spațiu al libertății; orașele italiene și orașele germane • Cavalerism și onoare • Cruciadele • Catedrale și universități <p>- Statele medievale: Franța, Anglia, Imperiul Romano-German</p> <p>Studii de caz:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lumea românească și statele medievale în secolele XIV-XV; Târgoviște, Suceava • Diversitate culturală în lumea românească: Brașov și Cluj 	1. Formarea popoarelor europene. 2. Etnogeneza românească 3. Europa creștină în mileniul I Creștinarea francilor. Carol cel mare – studiu de caz Imperiul Bizantin – studiu de caz 4. Viața cotidiană în Evul Mediu Domeniul feudal – studiu de caz Orașul medieval – spațiu al libertății – studiu de caz Cavalerism și onoare – studiu de caz Cruciadele – studiu de caz Catedrale și universități – studiu de caz Recapitulare Evaluare 5. Statele medievale occidentale: Franța, Anglia, Imperiul Romano-German Lumea românească și statele medievale în secolele XIV-XV. Târgoviște, Suceava – studiu de caz Diversitatea culturală în lumea românească. Brașov și Cluj – studiu de caz Recapitulare Evaluare Recapitulare finală Evaluare finală

INSTRUCIUNI DE UTILIZARE A MANUALULUI

Titlu de unitate

Titlu de lecție

3 Unitate 3

Oriental Antic

I. POPOARE ȘI CIVILIZAȚII ALE ORIENTULUI ANTIC

CĂPȘAREA ATENȚIEI

1. Ce forme de civilizații umane cunoști din lecțiile anterioare?
2. Cunoști un sinonim al termenului românesc "Dar un antonim?"
3. Explică legătura dintre imaginea alăturată și antonimul găsit.

Fig. 1. Săr din Orientul Antic (Mesopotamie)

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

• Studiază cu atenție harta. Ea conține elemente geografice, istorice și legendare. Răspunde oral la cerințele de mai jos.

- a) Ce elemente geografice recunoști?
- b) Dezvoltă câteva dintre popoarele Orientului Antic.

Fig. 2. Harta Orientului Antic

De-a lungul celor 5 000 de ani ai Antichității, în Orient au existat mai multe popoare cu tot felul de civilizații spectaculoase. De-a dat naștere primelor state și modele de organizare politică. Astfel au apărut orașele-stat, regatele și imperiile.

30

3 Unitate 3

Oriental Antic

ȘTIAI CĂ...

- ...egiptenii se foloseau de maimuțe dresate la culesul fructelor?
- ...și femeile puteau urma școlile de scribi?
- ...un faraon, pe nume Pepi al II-lea, a avut o domnie de 94 de ani, cea mai lungă din istorie?
- ...în vechime, oamenii scriau scrisori din argilă pe care le expediau în plicuri tot din lut?

Fig. 8. Scrișoare mesopotamiene și plicuri de lut

DICȚIONAR

giseri = veche numă prevăzută cu vâle și găure ascuțite = vâle ascuțite; **școlă** din arabă, **școli** etc.; **școlă**, **școlă**, **școlă** = școlă de învățare; **școlă** din arabă, **școli** etc.; **școlă**, **școlă**, **școlă** = școlă de învățare; **școlă** din arabă, **școli** etc.

APLICAȚII

1. Ce categorii sociale sunt reprezentate în imaginile de mai jos?

2. Completează pe caiet un tabel asemănător celui de mai jos cu informațiile adecvate.

Locușie	Obiectul cultului	Familie	Guvernare	Categoriile profesionale	Agricultură	Meșteșuguri	Comerț	Imaginile sociale

3. Transcrie și completează enunțul pe caiet.
În Orientul Antic se creștea vaci, ... porci și ... și se cultivau grâu, orz, ... soia, mazăre, ... carne, usturoi, ... lăptăși, ... miere, ... rădăcini, castanele.
8. Alătură-le câte un enunț, conceit din punct de vedere istoric, în care să folosești următoarele cuvinte: scribi, mesarii, meșteșuguri, sclavi.

38

STUDIU DE CAZ

EVREII

Istoria Orientului Antic a fost una înfrântă de numeroase conflicte militare, iar cea a poporului evreu nu a constituit o excepție.

• **ORIGINEA EVREILOR.** Originea lor se situează în Mesopotamia, evreii sau iudeii trăiau în mici triburi, care se îndreptau spre creșterea vitelor, dar și cu agricultura. Prima lor importanță deplasare a avut loc sub conducerea lui Avraam, din Mesopotamia spre Canaan sau pământul făgăduit lor de către Dumnezeu.

Regina le-a oferit însă numeroase episoade războinice, ca și îndreptate perioade de boamă. În timpul unității dintre acestea, moartea, conduși de Iacob, s-au refugiat în Egipt, iar Canaanul (pământul făgăduit de Israel), a fost cucerit de egipteni aflați sub conducerea lui Tutem al II-lea, care a pus astfel bazele imperiului său.

Aproximativ prin anul 1200 î.Hr., în timpul faraonului Ramses al II-lea, război egiptean a fost sfârșit și, sub conducerea lui Moise, venind de 40 de ani, evreii au traversat pustă, revenind, în final, în Canaan. Totuși, Moise, cel care a fost dictat de Dumnezeu să scrie Legea sau Tora de către Iisus Dumnezeu (Iahve, în evreii), le-a dat evreilor și noua lor religie monoteistă.

• **STATUL.** În pas înainte spre calea organizării lor într-un stat s-a realizat în timpul lui David, care a fost proclamat rege, iar în timpul lui David, Ierusalimul a devenit capitală. Ultimele sale, Solomon, care, conform tradiției biblice se bucura de o înțelegere legată din comun, ar fi ridicat primul templu din piatră al evreilor, un impresionant palat. La moartea acestuia, statul s-a împărțit în două regate rivale, atât în plan politic, cât și religios: în nord, Israelul, mai bogat, cu capitala la Samaria, și, în sud, Iudaea, mai sărac, cu capitala la Ierusalim, acesta din urmă monoteist și monoteist.

Destinarea statului a rămas posibilă cauzarea celor două regate de către regele Sabahtanul, Nabuzodonosor, iar în timpul împăratului persan Cyrus al II-lea evreii s-au revenit în patria lor.

DICȚIONAR
monoteist = credința într-o divinitate unică
Tora = primele cinci cărți ale Bibliei

PORTOFOLIUL
Realizează o fișă despre civilizația evreilor și importanța acestora în lume. Răspunde cele mai importante momente din istoria lor, conducătorii de seamă și principalele bătălii. Poți apela la informații oferite de internet.

Fig. 1. „Steaua Davidului lui David”, simbol al evreilor

Fig. 2. Moise și Tablourile Legii primite pe Muntele Sinai

Fig. 3. Vechitul Ierusalim

33

5 Unitate 5

Jurământ roman

RECAPITULARE

1. Stabilește valoarea de adevăr a următoarelor enunțuri, transcriindu-le pe caiet numai pe cele adevărate.
  - a) Războiul era una dintre ocupațiile de bază ale vechilor romani.
  - b) Bărbații și femeile aveau autoritate deplină în familie și în societate.
  - c) Forumul era piața publică a orașelor romane.
  - d) Romanii au fost monoteiști până în secolul I d.Hr.
2. Completează enunțurile pe caiet.
Cea mai importantă îndatorire pentru cetățeanul roman era serviciul ... Pedestrii foloseau ca arme ... și ... La terminarea stagiului militar, soldații deveneau ... Războiele ... alături de alți factori, au dus la declinarea forței militare romane.
3. Interpretază, în câteva enunțuri, textul de mai jos, referindu-te la toleranță.
... să acordăm creștinilor și tuturor celorlalți posibilitatea unei libere alegeri a culturii religioase pe care și-o doresc, astfel încât orice divinitate sau putere consacrată să nu poată fi de folos și mării, și tuturor celor care se găsesc sub puterea noastră" Evreului de Cezareea, istoric bizantin, secolul IV d.Hr.
4. Descrile, într-un text de 30-35 rânduri, viața unei familii romane.

EVALUARE

1. Alege variantele corecte.
  - a) Profesiunile preferate:
A. agricultura B. negozitul C. meseriile
  - b) Apariția în public a femeilor romane era:
A. interzisă B. tolerată C. acceptată
  - c) Unitatea principală de luptă specifică armatei romane era:
A. centuria B. legiunea C. falanga
  - d) Anulătorii romane erau:
A. circulanți B. dreptunghiulari C. păvăliți
  - e) Creștinismul s-a răspândit în Imperiul Roman în:
A. secolul al IV-lea B. secolul I d.Hr. C. secolul I î.Hr.
2. Explică importanța apeductelor pentru populația Imperiului Roman.
Folosește citatul de mai jos pentru a explica, în maximum 15 rânduri, efectele războaielor asupra populației romane.
„Pe de altă parte, nu lipsseau indivizi de o ambiție stupefiantă care căutau arme împodobite, cai frumoși, uni chiar și veseli lăcomă și alte stimulente ale plăcerilor, ca și cum ar fi fost lucruri necesare pentru campanie. Cei înțepați erau preocupați de stabilirea păcii și de voarea statului, [...] Dar marea masă a poporului, care, din cauza imensității imperiului, nu se preocupă de problemele politice, înțelegea să simțască necesitatea războaielor, deoarece toate fondurile erau canalizate în sectorul militar și pentru alimentarea creșterii.” Tacitus, Istorie

104

Secvență de învățare

- Captarea atenției
- Descoperim, învățăm

Secvență de lucru

- Aplicații
- Știi că...
- Dicționar
- Pe scurt
- Proiect
- Portofoliu

Studiu de caz

Titlu de unitate

Secvență de recapitulare și evaluare

Varianta digitală a manualului:

videoclipuri

jocuri interactive

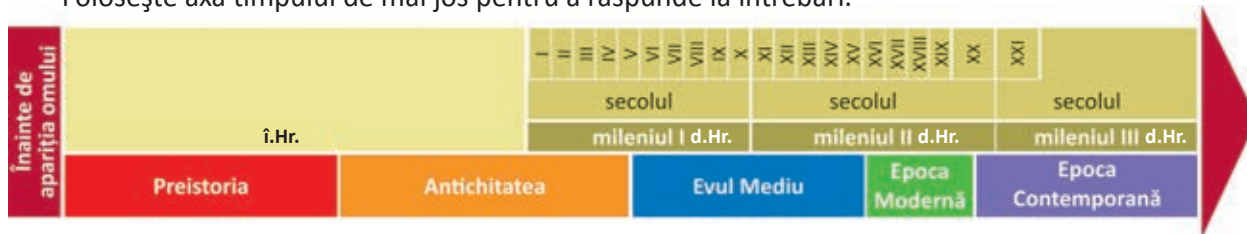

imagini statice

Imagine

RECAPITULARE ÎNIȚIALĂ

Folosește axa timpului de mai jos pentru a răspunde la întrebări.

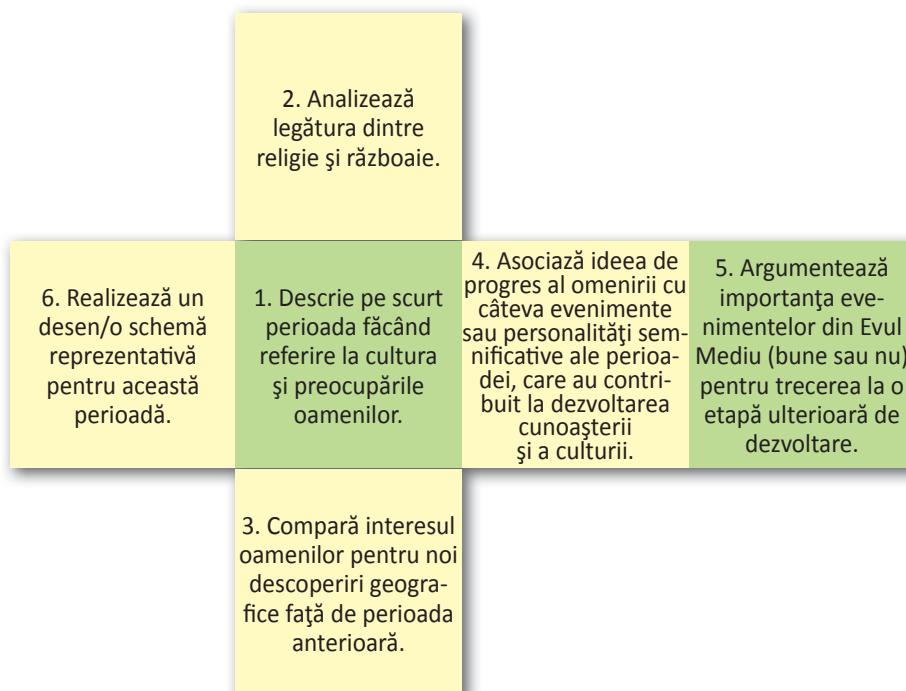

1. Formulează o explicație pentru faptul că epocile istorice au o durată din ce în ce mai scurtă.
2. „Educația copiilor începe de la cinci ani și ține până la douăzeci, îndreptându-se numai în trei laturi: călăria, tragerea cu arcul și rostirea adevărului. Mai înainte de a împlini cinci ani, copilul nu se înfățișează în ochii tatălui său, ci trăiește numai în cămărilor femeilor. Obiceiul s-a împământenit pentru a nu se pricinui vreo durere tatălui, dacă copilul ar muri de mic. “

(Herodot, *Istoriei*)

- Citește fragmentul.
- Împarte pagina caietului în două coloane.
- Transcrie, din fragmentul dat, în coloana din stânga numai pasajele care ți-au atras atenția în mod deosebit.
- Notează, în coloana din dreapta, în dreptul fiecărui pasaj: motivul pentru care l-ai ales; dacă ești de acord sau nu cu ce scrie în el; la ce te-a făcut să te gândești; o întrebare/nelămurire legată de acel pasaj.

3. Caracterizează pe scurt perioada Evului Mediu, folosind cubul de mai jos.

4. Enumeră momentele importante din istoria românilor petrecute în Epoca Modernă și explică impactul acestora asupra poporului nostru.
5. Secolul XX a fost marcat de cele două războaie mondiale. Explică, pe scurt, efectele pe care acestea le-au avut asupra vieții oamenilor, din punct de vedere economic, social și politic.

EVALUARE INIȚIALĂ

- Plasează, pe o axă a timpului, următoarele evenimente și personalități istorice.
  - războaiele daco-romane; întemeierea statelor medievale românești; descoperirea focului;
  - domnia lui Carol cel Mare; domnia împăratului roman Traian; domnia lui Alexandru Ioan

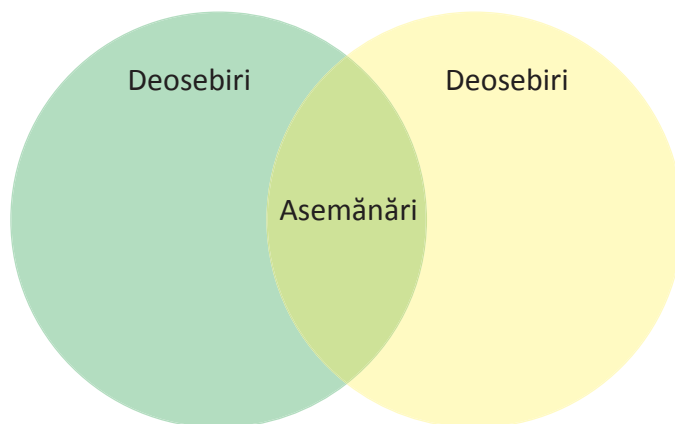
Cuza;

c) construcția Mausoleului de la Mărășești; construcția podului de la Drobeta; construcția podului de la Cernavodă (Anghel Saligny).

- Alege, din lista dată, cel puțin trei noțiuni care fac referire la timpul istoric și explică-le.
spațiu istoric, epocă, eră, mileniu, comunitate, secol, deceniu, izvoare istorice, cronologie

3. Numește, în ordine cronologică, câte doi conducători pentru fiecare dintre cele trei țări românești.

4. Alege două personalități istorice din Epoca Modernă despre care ai învățat și compară-le folosind diagrama Venn, menționând cel puțin două asemănări și două deosebiri.

5. Completează, pe caiet, o schemă după modelul de mai jos, referindu-te la unul dintre cele două războaie mondiale.

Item	1	2	3	4	5
Punctaj maxim	1,80	1,20	1,80	2	2,20
1 punct din oficiu					

Unitatea **1**

ALFABETUL ISTORIEI – RECONSTITUIREA TRECUTULUI

- Izvoare istorice
- Perceperea timpului și a spațiului
- Recapitulare
- Evaluare

1. IZVOARE ISTORICE

CAPTAREA ATENȚIEI

1. Descrie cele două fețe ale monedei din imaginea alăturată și compar-o cu monedele actuale.
2. Ce fel de izvor istoric reprezintă aceasta?
3. De ce este importantă pentru istorici descoperirea unor astfel de izvoare?

Fig. 1. Drăhmă de argint emisă la Histria

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

Fig. 2. Piatra din Rosetta (Egipt)

Fig. 3. Jean-François Champollion (1790–1832)

Piatra din Rosetta a fost descoperită în 1799, în orașul egiptean cu același nume, de către căpitanul Pierre-François Bouchard, în timpul unei expediții franceze conduse de Napoleon Bonaparte în această regiune. Ea conține trei inscripții ale aceluiași text în trei limbi diferite: hieroglifică, demotică și greacă.

Folosind inscripțiile de pe aceasta, Jean-François Champollion, un mare orientalist francez, a reușit să stabilească o metodă de traducere a scrierii hieroglifice.

1. Explică în ce constă importanța pietrei de la Rosetta.
2. Cum a reușit Jean-François Champollion să descifreze inscripția de pe aceasta?

Istoria reprezintă știința care se ocupă cu studiul evoluției societății omenești din cele mai vechi timpuri și până astăzi, sub toate aspectele ei: politic, economic, social și cultural.

Reconstituirea ei se bazează pe interpretarea izvoarelor istorice, care reprezintă totalitatea urmelor existenței umane, capabile să furnizeze istoricului informații despre oameni, bunuri materiale, evenimente, fenomene naturale, diverse activități, obiceiuri, tradiții și multe altele.

CLASIFICAREA IZVOARELOR ISTORICE este realizată în funcție de modul în care oferă informații care contribuie la cunoașterea și înțelegerea trecutului omenirii. În timp ce **izvoarele istorice scrise**, care apar imprimate pe un anumit suport, oferă date în mod direct, cele nescrise trebuie interpretate de istorici și, de multe ori, aceștia apelează și la alte resurse pentru a obține informații cât mai corecte.

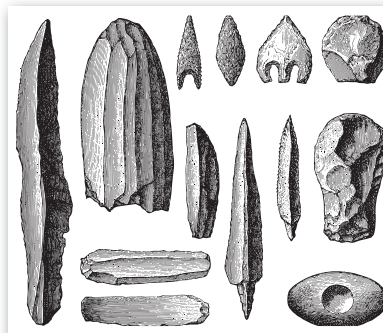

Fig. 4. Unelte și arme din piatră

Izvoarele istorice nescrise sunt singurele dovezi care s-au păstrat din perioada de dinainte de apariția scrierii. Ele pot fi paleontologice (fosile) sau arheologice (monumente, vase, unelte, arme, podoabe etc).

După tipul de informații oferite și suportul pe care se află scrierea, izvoarele istorice scrise se împart la rândul lor în izvoare epigrafice, numismatice, lingvistice, literare (narrative), diplomatice și cartografice.

Fig. 6. Monedă din secolul III d.Hr.

Izvoarele epigrafice sunt inscripții pe un suport dur (de regulă piatră sau metal, dar pot fi realizate și pe alte materiale precum osul, fildeșul etc.). Pot fi scrieri cu conținut religios, juridic (legi), funerar (date despre o persoană decedată), cuvinte, nume sau grupuri de litere. Cu studierea izvoarelor epigrafice se ocupă epigrafia (din grecescul *epi* = deasupra, pe; *grapho* = a scrie), o știință auxiliară istoriei.

Monedele și medaliile reprezintă **izvoare numismatice** (din latinescul *numisma* = monedă). Ele pot furniza în mod direct informații cu privire la persoana sau instituția care le-a emis, motivul emiterii lor și data la care au fost puse în circulație. Știința auxiliară istoriei, care se ocupă cu studierea acestui tip de izvoare, poartă numele de **numismatică**.

Din limbile vechi s-au păstrat texte diverse care reprezintă **izvoare lingvistice**. Ele sunt studiate și interpretate de **lingvistică**, știință care se ocupă cu studierea unei limbi și modul în care aceasta a evoluat în timp.

Din categoria **izvoarelor literare** fac parte toate textele care narează (povestesc) fapte reale sau imaginare, care pot avea un caracter religios, cultural, social sau politic. Astfel de texte s-au păstrat în interiorul unor palate, temple, sarcofage sau pe tăblițe de lut, papirus, pergament sau hârtie, în funcție de epocă și de civilizația care le-a creat.

Chiar de la începutul existenței lor, statele au stabilit legături între ele, dovedite prin documente sau înscrisuri, păstrate pe diferite suporturi. Cu studiul apariției, formei și tradiției grafice a actelor scrise se ocupă **diplomatica**, știință auxiliară istoriei. Folosind metode proprii de cercetare a acestor izvoare și urmărind modalitățile de elaborare a lor, diplomatica verifică și analizează conținutul actelor, scoțând în evidență elemente care pot ajuta cercetarea istorică.

Încă din cele mai vechi timpuri, oamenii au întocmit hărți pe care au desenat teritorii cunoscute. Ele constituie **izvoare cartografice** și fac obiectul studiului unei alte discipline, **cartografia**.

Fig. 5. Sculptură sumeriană în piatră

Fig. 7. Document vechi

Fig. 8. Ruine

Fig. 9. Obiect de ceramică

Fig. 10. Hartă

PE SCURT

Izvoarele istorice reprezintă dovezile pe baza cărora se reconstituie trecutul omenirii. Apărute odată cu inventarea scrierii, izvoarele scrise marchează începutul istoriei. Izvoarele istorice nescrise transmit informații în urma interpretării lor de către specialiști. Prin felul în care este scrisă, istoria joacă un rol important, ea devenind izvor istoric pentru o epocă ulterioară.

DICȚIONAR

arheologie = știință care studiază felul de viață și cultura popoarelor vechi, pe baza obiectelor de tot felul (monumente, monede, ceramică etc.), pe care le descoperă în urma unor săpături

drahmă = monedă de argint grecească

fosilă = rest sau urmă a unui animal sau a unei plante care a trăit cu mulți ani în urmă și care a fost conservată în straturile pământului

orientalist = om de știință care se ocupă cu studiul istoriei, al limbilor și al culturii spirituale și materiale a popoarelor din Orient

scriere demotică = scriere cursivă, simplificată la vechii egipteni

scriere hieroglifică = scrierea vechilor egipteni

APLICAȚII

1. a) Stabilește corespondența între imagini și tipul de izvor istoric.

a

izvoare
nescrise

izvoare
scrise

b

c

d

e

f

b) Specifică, pentru fiecare obiect ilustrat, care este știința auxiliară istoriei care se ocupă cu studierea lui.

2. Alege varianta corectă de răspuns pentru fiecare enunț.

A. Izvoare literare pot fi:

a) legendele. b) textele scrise pe papyrus. c) creațiile populare.

B. Însemnele de pe monede se referă la:

a) valoarea obiectelor ce pot fi cumpărate. b) limba vorbită. c) persoana care a emis moneda.

C. Epigrafia este știința care se ocupă cu studierea izvoarelor:

a) scrise pe un suport dur. b) scrise pe pereții templelor. c) nescrise.

2. PERCEPEREA TIMPULUI ȘI A SPAȚIULUI

CAPTAREA ATENȚIEI

1. Explică ce fenomene sunt surprinse în imaginea alăturată.
2. Cum crezi că au fost influențați oamenii de mișcarea de rotație a Pământului, respectiv de cea a Pământului în jurul Soarelui?

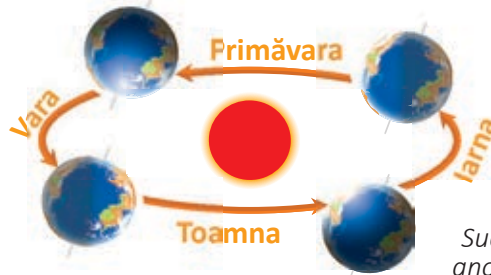

Fig. 1.
Succesiunea anotimpurilor

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

1. Cu ajutorul dicționarului, descoperă și prezintă oral noțiunea de *calendar*.
2. Citește textul de mai jos și răspunde la întrebări.

„Iar când au fost la cursul anilor de la Adam 6798, fiind în Țara Ungurească un voievod ce l-au chemat Radul Negrul Voievod, mare herțeg pre Almaș și pre Făgăraș, rădicatu-s-au de acolo cu toată casa lui și cu mulțime de noroade: rumâni, papistași, sași, de tot felul de oameni, pogorându-se pre apa Dâmboviții, început-au a face țară noao.”

Letopisețul Cantacuzinesc

a) Dacă era bizantină (creștin ortodoxă) începea odată cu Facerea Lumii (de la Adam), pe care o considera a fi cu 5508 ani înainte de Nașterea lui Hristos, atunci evenimentul descris în textul de mai sus în ce an a avut loc?

b) Numește spațiul istoric din care provenea Radu Negru Vodă.

Din vremuri străvechi, oamenii au fost preocupați de măsurarea trecerii timpului. Ei au observat succesiunea zilelor și a nopților, apoi felul în care se schimbau anotimpurile și legătura lor cu fazele lunii sau cu anumite constelații și au întocmit primele calendare.

Populația maya utiliza patru tipuri de calendar. Primul, și cel mai vechi, avea 260 de zile și se pare că era legat de durata cultivării pământului cu porumb. De asemenea, exista un calendar care măsura anul solar, alcătuit din 365 de zile. Un altul măsura o perioadă de 52 de ani și, cel mai complex dintre ele, se întindea pe o durată de aproape 5 125 de ani.

În Antichitate, evreii foloseau un calendar lunisolar, bazat atât pe un ciclu lunar, cât și pe unul solar, corelând anotimpurile cu fazele lunii. Calendarul evreiesc începea numerotarea anilor de la crearea lui Adam, considerată a fi data de 7 octombrie 3761 î.Hr.

Musulmanii foloseau un an lunar și calendarul lor începea cu data de 16 iulie 622 d.Hr., care reprezintă începutul erei islamice, marcată de plecarea profetului Mahomed de la Mecca la Yathrib (viitoare Medina), eveniment cunoscut și sub numele de **hegira**.

Fig. 2. Calendar maya

Alfabetul istoriei – reconstituirea trecutului

Grecii aveau calendare solare, iar anul începea diferit, în funcție de cetate. Uneori, anul era numit după persoana aflată la putere în orașul-stat (anul omonim), dar acest lucru diferea de la o regiune la alta. O soluție găsită de istoricii greci a fost să calculeze timpul în funcție de desfășurarea Jocurilor Olimpice.

Fig. 3. Reprezentarea pe un vas grecesc a Jocurilor Olimpice

Romanii aveau și ei un calendar solar și măsurau timpul de la momentul fondării Romei, stabilită în anul 753 î.Hr. În anul 46 î.Hr., în timpul lui Iulius Caesar, calendarul roman a fost modificat, astfel că anul era împărțit în luni, avea o durată de 365 de zile, iar la fiecare patru ani se adăuga câte o zi între 23 și 24 februarie.

Era bizantină (creștin ortodoxă) începea odată cu Facerea Lumii, pe care o considera a fi cu 5508 ani înainte de nașterea lui Hristos. Anul începea la data de 1 septembrie.

În anul 1582, papa Grigore al XIII-lea a promulgat calendarul actual, care este cel utilizat în prezent în întreaga lume. Ultima zi a calendarului iulian (stil vechi) a fost 4 octombrie 1582 și a fost urmată de prima zi a calendarului gregorian, 15 octombrie 1582. Calendarul gregorian (stil nou) a fost adoptat de România la 1 aprilie 1919.

PERCEPEREA TIMPULUI

De-a lungul istoriei, oamenii au măsurat timpul în mod diferit, în funcție de tradițiile, credințele comunității și chiar de ocupațiile lor. Pentru țărani, munca începea în zorii zilei și calendarul lor era bazat pe munca pământului, în funcție de anotimp. Meșteșugarii începeau ziua de muncă tot în zori, dar întrerupeau munca în jurul prânzului și încetau lucrul seara. Ziua creștină începea la miezul nopții și se încheia la următorul miez de noapte.

Istoricii moderni au împărțit timpul în următoarele unități de timp istoric: an (365/366 de zile), deceniu (10 ani), secol (100 de ani) și mileniu (1 000 de ani).

PERIODIZARE

Pentru o mai bună înțelegere a evoluției în timp a omenirii, istoricii au împărțit trecutul în perioade sau epoci istorice în funcție de anumite elemente comune. Aceste perioade sau epoci au fost delimitate pornind de la evenimente foarte importante, alese de istorici în mod simbolic. Astfel, istoria universală a fost divizată în cinci mari epoci. Iată cum ar putea fi ele reprezentate pe axa timpului.

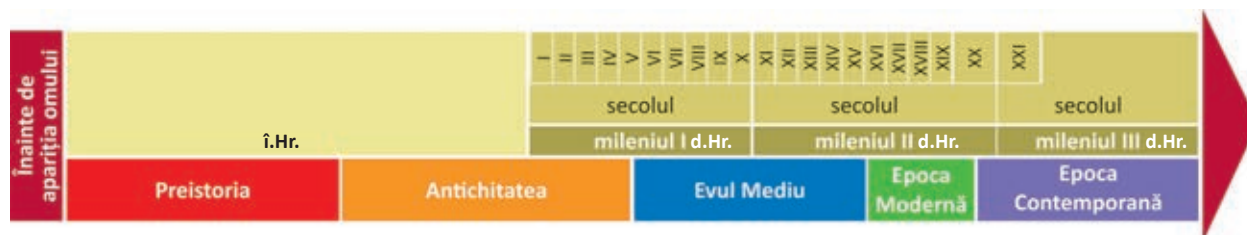

Fig. 4. Reprezentarea grafică a epocilor istorice pe axa timpului

Spre deosebire de evenimentele istorice, există procese istorice care se pot întinde de-a lungul unei singure epoci (de exemplu: evoluția omului) sau de-a lungul mai multor epoci (cum ar fi: formarea poporului și a limbii române).

CRONOLOGIA ISTORIEI

Cronologia este disciplina auxiliară istoriei care se ocupă cu datarea și succesiunea în timp a evenimentelor și proceselor istorice.

Calendarul utilizat în prezent pe plan mondial este cel creștin. Acesta începe la 1 ianuarie și se încheie la 31 decembrie și este format din 12 luni și 52 de săptămâni, fiecare având 7 zile. Pentru a se recupera decalajul dintre calendar și anul solar, o dată la 4 ani, se adaugă o zi celei mai scurte luni din an, februarie (care are 29 de zile, în loc de 28) și anul, numit **bisect**, va avea 366 de zile, în loc de 365.

În anul 525 d.Hr., călugărul dobrogean Dionisie cel Mic a reformat calendarul creștin, introducând Anul Domnului, de la care să se înceapă numărarea anilor. Astfel, anul 753 de la fondarea Romei a devenit anul 1 și a reprezentat anul nașterii lui Iisus Hristos. Epoca de dinainte de anul 1 este cunoscută ca epoca de dinainte de Hristos (î.Hr.), iar anii se succed în ordine descrescătoare, în timp ce în epoca de după anul 1 sau epoca de după Hristos (d.Hr.), succesiunea anilor are loc în ordine crescătoare.

Fig. 5. Ceas venețian

1. În ce an a început mileniul în care ne aflăm și în ce an se va sfârși?
2. Între ce ani s-a întins secolul al XIX-lea?
3. În ce mileniu, secol și deceniu se încadrează anii de naștere ai celor mai în vârstă persoane pe care le cunoști?

SPAȚIUL ISTORIC

Fig. 6. Mediu natural

Spațiul istoric reprezintă întinderea de pământ pe care omul a cunoscut-o și a luat-o în stăpânire de-a lungul timpului, în care au avut loc evenimente și s-au desfășurat procese istorice. El este definit prin mai mulți factori: mediul natural, locuitorii și evoluția lor economică, politică și culturală într-o anumită perioadă.

„(1) Țara lor, chiar dacă pe ici, pe colo se mai schimbă, tot este ori numai pădure plină de groază, ori numai baltă urâtă la vedere; mai umedă către Gallii, mai bătută de vânturi către Noricum și Panonia; în grâne rodnică, pomilor neprielnică, îmbelșugată în vite, dar acestea sunt de obicei mici la trup. Nici chiar vitele de muncă n-au făptura lor cea mândră și nici podoaba coarnelor. Ei se bucură de vite multe: aceasta-i singura lor și cea mai de preț avuție.“

Tacitus, *Despre originea și locurile Germanilor*

1. Numește un spațiu istoric învecinat cu țara prezentată în sursa de mai sus.
2. Descrie mediul natural, având în vedere clima și resursele.

PE SCURT

Încă din cele mai vechi timpuri, oamenii au realizat calendare foarte precise.

Evenimentele istorice au putut fi datate cu precizie și au reprezentat așa-numita „durată scurtă a timpului“. Procesele istorice care aparțin „duratei lungi a timpului istoric“ s-au desfășurat pe perioade lungi de timp, uneori câteva secole.

Cronologia ordonează în timp evenimentele și procesele istorice, folosind anul, deceniul, secolul și mileniul ca unități de măsură.

Epocile istorice sunt perioade de timp care au anumite caracteristici și sunt delimitate de evenimente alese în mod simbolic.

Spațiul istoric se referă la mediul natural cunoscut și stăpânit de oameni.

DICȚIONAR

an lunar = an bazat pe luni a câte 29 de zile și jumătate, aproximativ 354 de zile

an solar = perioada necesară Pământului pentru a face o rotație completă în jurul Soarelui

Anul Domnului = anul nașterii lui Hristos, considerat anul 1 al erei creștine

eveniment istoric = faptă, întâmplare foarte importantă pentru o persoană, instituție sau comunitate, care poate fi datată; reprezintă „durata scurtă a timpului“

Jocuri Olimpice = întreceri sportive care se desfășurau la început în Grecia Antică, din patru în patru ani

populația maya = locuitori care au trăit cu mai multe secole în urmă pe continentul american, în regiunea cuprinsă între Mexic și America de Sud

proces istoric = schimbare, evoluție care se produce într-o perioadă de timp mai lungă, uneori secole, care nu poate fi măsurată precis; reprezintă „durata lungă a timpului“

APLICAȚII

1. Transcrie și completează pe caiet enunțurile de mai jos.

a) Unitățile pentru măsurarea timpului în ordine crescătoare sunt ..., ..., ...

b) Istoricii au împărțit timpul în ... sau ... istorice.

c) Perioadele istorice sunt delimitate prin ... foarte importante, alese în mod simbolic de către istorici.

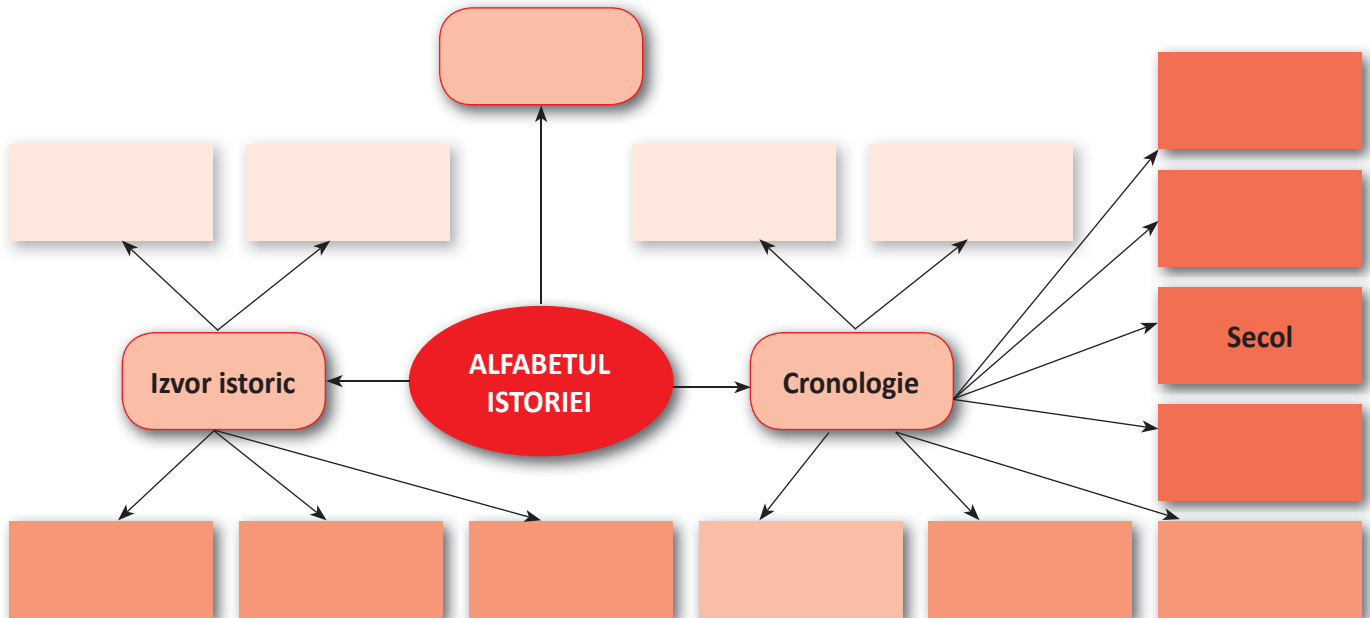
2. Specifică spațiul și timpul istoric pentru care au fost realizate hărțile de mai jos.

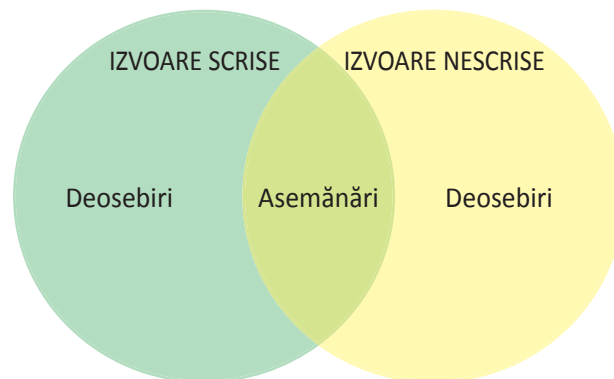
RECAPITULARE

1. Folosește termenii dați pentru a completa schema recapitulativă de mai jos.

- izvor istoric; • izvor scris; • izvor nescris; • epigrafic; • numismatic; • lingvistic;
- cronologie; • eveniment istoric; • proces istoric; • spațiu istoric; • an; • deceniu;
- secol; • mileniu; • înainte de Hristos; • după Hristos; • calendar

2. Stabilește utilitatea izvoarelor istorice scrise și nescrise pentru istoricii de astăzi, cu ajutorul diagramei Venn.

3. Împărțiți-vă în trei echipe. Fiecare echipă va realiza câte un model de izvor istoric – epigrafic, numismatic, lingvistic – specific spațiului istoric în care locuiește, apoi își va prezenta produsul în fața colegilor, subliniind:

- de ce acel produs se încadrează în tipul de izvor ales;   – ce informații poate oferi cercetătorilor;
- de ce este reprezentativ pentru spațiul istoric delimitat;   – unde poate fi expus.

4. Reprezintă, pe o axă a timpului, ultimii zece ani din perioada de dinainte de Hristos și primii zece ani de după Hristos.

EVALUARE

1. Transcrie enunțurile de mai jos respectând ordinea cronologică a evenimentelor și proceselor istorice la care fac referire.

- a) Primele state medievale românești s-au întemeiat între secolele XI–XIV.
- b) Războiul de 100 de Ani s-a încheiat în secolul XV.
- c) Roma a devenit republică la începutul secolului VI î.Hr.

2. Completează, pe caiet, enunțul pentru care optezi.

- a) Cunoașterea și înțelegerea timpului și a spațiului istoric sunt necesare pentru că ... .
- b) Cunoașterea și înțelegerea timpului și a spațiului istoric nu sunt necesare pentru că ... .

3. Completează, pe caiet, enunțul și argumentează.

Izvoarele istorice ... pot fi interpretate diferit de către specialiști.

4. Alege variantele corecte de răspuns.

A. Timpul istoric face referire la:

- a) o întindere de pământ. b) izvoare istorice. c) ere, epoci, mileniu, secol, deceniu.

B. Evenimentul istoric este:

- a) o schimbare, o evoluție care se produce într-o perioadă de timp mai lungă, uneori secole.
- b) o faptă, o întâmplare foarte importantă pentru o personalitate istorică, instituție sau comu-

nitate, care poate fi datată.

- c) o faptă, o întâmplare din viața unui individ oarecare, necunoscut, care poate fi datată.

C. Spațiul istoric al unui popor:

- a) este delimitat de granițele statului în care acesta trăiește.
- b) nu este delimitat geografic.
- c) se poate schimba de la o perioadă la alta.

5. Alcătuieste câte un enunț cu fiecare dintre termenii dați, astfel încât să reiasă înțelesul lor.

numismatică, Anul Domnului, cartografie

Item	1	2	3	4	5
Punctaj maxim	1	2,50	2,50	1,50	1,50
1 punct din oficiu					

PROIECT*

Împărțiți-vă în cinci echipe.

1. Prima echipă se va documenta și va realiza o axă a timpului pe care va reprezenta perioada în care a fost construit Sanctuarul solar de la Stonehenge și va marca pe o hartă locul acestuia.

2. Cea de-a doua va realiza macheta ansamblului (din plastilină, pastă modelatoare, polistiren expandat etc.).

3. A treia echipă va fi formată din „preistorici” care vor reprezenta prin desen (pe piatră, pe hârtie etc.) același obiectiv istoric.

4. A patra sau echipa vizitatorilor va adresa întrebări: *Cine? Când? Unde? De ce?* a fost construit ansamblul de la Stonehenge.

5. Ultima echipă este formată din ghizi care trebuie să aibă răspunsuri pregătite la întrebările celei de-a patra echipe.

* Se va pregăti cu o săptămână înainte.

Unitatea **2**

PREISTORIA UMANITĂȚII

- **Primii oameni**
- **Revoluția neolitică – viața oamenilor: sedentarizare, economie**
- **Inventarea metalurgiei – tehnologie și consecințe**
- **Recapitulare**
- **Evaluare**

1. PRIMII OAMENI

CAPTAREA ATENȚIEI

- Citește cele două fragmente de mai jos, apoi răspunde la cerințe.

a) „Și a zis Dumnezeu: «Să facem om după chipul și după asemănarea Noastră, ca să stăpânească peștii mării, păsările cerului, animalele domestice, toate vietățile ce se târăsc pe pământ și tot pământul!»

Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut; a făcut bărbat și femeie.“

Facerea, Cap. 1, *Vechiul Testament*

b) Charles Darwin, un cunoscut om de știință britanic, este cel care a elaborat teoria evoluționistă și a selecției naturale. Conform acesteia, toate formele de viață au evoluat din strămoși comuni și sunt rezultatul unui proces de selecție naturală.

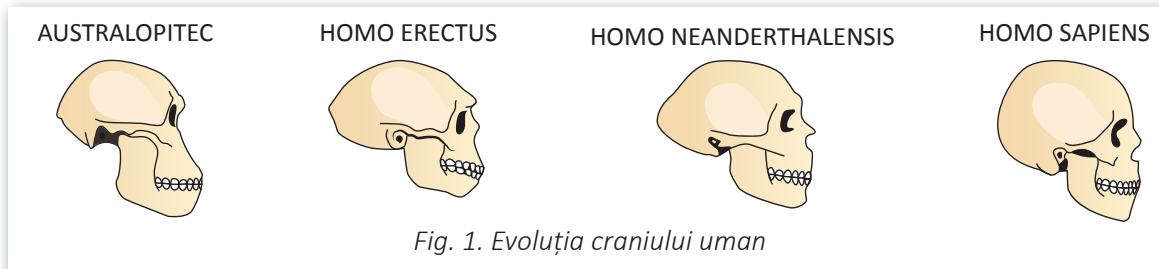

Fig. 1. Evoluția craniului uman

1. Care sunt cele două teorii privind apariția omului ce se desprind din fragmentele de mai sus?
2. Exprimă, prin cuvinte proprii, la ce se referă expresia „selecție naturală“.
3. Având în vedere modul de hrănire, cum explici că maxilarul celui mai îndepărtat strămoș al omului este mai dezvoltat decât cel al omului contemporan?

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

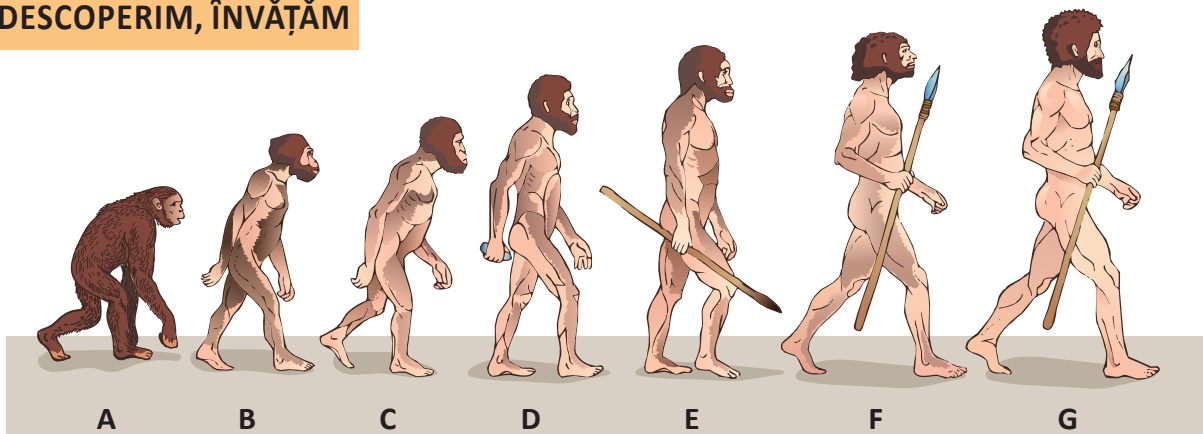

Fig. 2. Evoluția omului, conform teoriei lui Darwin și a descoperirilor arheologice

1. Ce diferențe observi între stadiile de evoluție a omului?
2. De la ce stadiu încep asemănările evidente cu omul de astăzi?

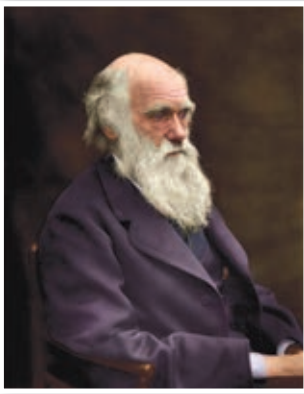

Fig. 3. Charles Darwin
(1809–1882)

TEORII DESPRE ORIGINEA OMULUI

De-a lungul timpului, în diferite epoci istorice, oamenii au fost preocupați de modul în care au apărut pe Pământ. Cea mai veche teorie, prezentă în cultura tuturor civilizațiilor vechi, a fost cea creaționistă, conform căreia omul a fost conceput de o divinitate.

Începând cu secolul XIX, s-a impus tot mai mult teoria evoluționistă, a naturalistului britanic Charles Darwin. Conform acestei teorii, omul este produsul evoluției din primat (din care fac parte și maimuțele) și are la bază argumente științifice, bazate pe cercetări și descoperiri arheologice.

LEAGĂNUL OMENIRII ȘI RĂSPÂNDIREA PE GLOB

Ca urmare a răcirii climei, în Africa, iarba a luat locul copacilor. Strămoșii omului au fost nevoiți să se adapteze mersului biped pentru a se deplasa cu ușurință în căutarea hranei, care a devenit tot mai dificil de procurat.

Acesta a dus la îndreptarea coloanei, folosirea mâinilor la efectuarea diverselor activități, dezvoltarea creierului și apariția limbajului articulat.

Având membre superioare agile, mersul biped, creierul dezvoltat, stăpânind focul și unelte primitive evoluat, capabili să comunice între ei, oamenii s-au răspândit în toată Africa, au pătruns și pe alte continente, precum Europa și Asia, apoi în Australia și America.

Cel mai îndepărtat strămoș al omului a fost **Australopitecul**. El aducea mai mult cu maimuțele, avea talie mică, capacitate craniană redusă și poziție bipedă și se îndeletnicea cu vânatoarea, în special în cete. El a apărut în Africa de Est, acum cca 3,7 milioane de ani, și s-a răspândit pe tot continentul până la dispariția lui.

Primul hominid făuritor de unelte a fost **Homo habilis** („omul îndemânic”). El a apărut cu aproape 2,4 milioane de ani în urmă și a dispărut acum 1,5 milioane de ani. Cu un creier mai dezvoltat decât al Australopitecului, Homo habilis își confecționa unelte din piatră cioplită și își amenaja spațiul de locuit pentru mai multe nopți. Aici își consuma alimentele culese sau vâdate. Cercetările indică faptul că această specie era capabilă de vorbire rudimentară.

Fig. 4. Homo habilis

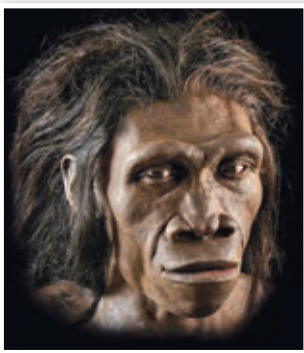

Fig. 5. Homo erectus

Homo erectus („omul ridicat”) a trăit de acum 1,6 milioane de ani până în urmă cu 300 000 de ani. A fost primul reprezentant al speciei umane care s-a deplasat într-o poziție perfect verticală și s-a deplasat în afara Africii, după descoperirea focului. Își procura hrana prin vânatoare și culegerea roadelor în grup. Confecționa unelte din piatră cioplită, mai evoluat decât cele ale lui Homo habilis. Se pare că manifesta comportamente care dovedesc prezența unei vieți spirituale.

Homo sapiens fossilis („omul inteligent”) sau Homo neanderthalensis a trăit acum 230 000–29 000 de ani, în Europa și vestul Asiei, într-o perioadă marcată de răcirea accentuată a climei, fapt ce a dus la noi adaptări ale organismului. Acesta realiza unelte din piatră cioplită mult mai elaborate decât celelalte specii și știa să producă focul. Există dovezi ale manifestărilor spirituale.

Preistoria umanității

Homo sapiens sapiens recens („omul modern“) a apărut acum 200 000 de ani și trăiește și azi. Originile sale sunt plasate în Asia, de unde s-a răspândit în Africa, Europa și pe celelalte continente. Evoluția sa a dus la apariția raselor umane de azi. Era capabil să confecționeze unelte cioplite mult mai diversificate și mai complexe. Pe lângă piatră, mai folosea osul și fildeșul din care realiza harpoane sau vârfuri de săgeți. Odată cu răcirea accentuată a climei, a început să-și confecționeze haine din blănuri de animale cusute cu ace din os, se adăporea în peșteri, iar pentru vânătoare a domesticit o specie de lupi – strămoșii câinilor de azi.

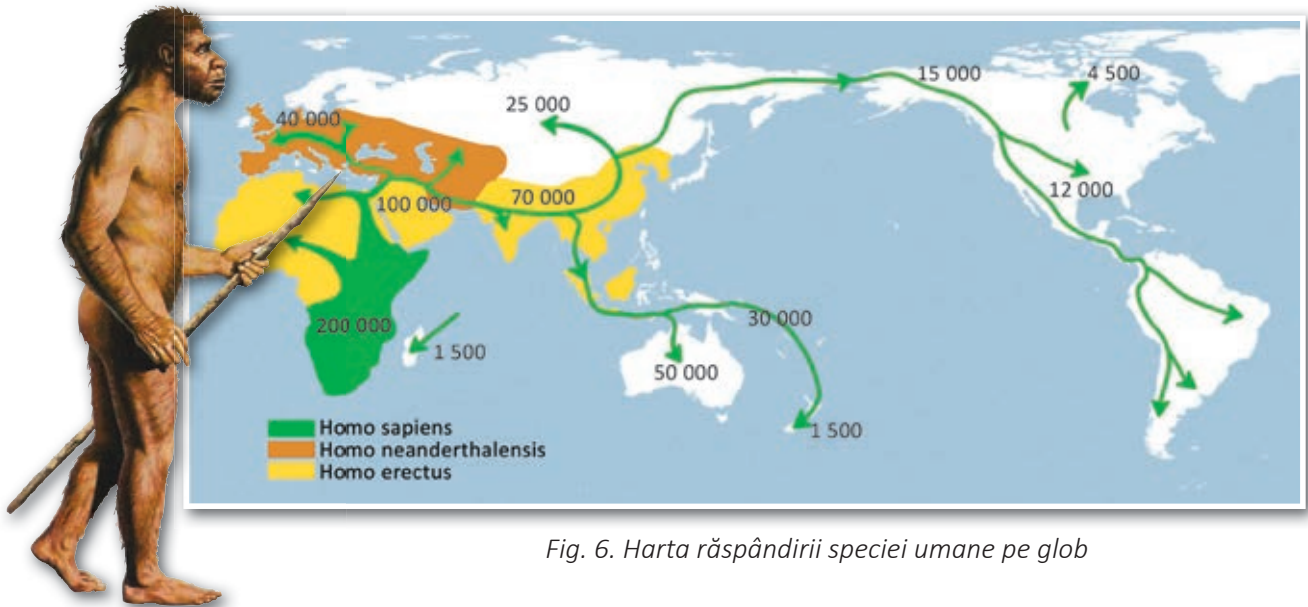

Fig. 6. Harta răspândirii speciei umane pe glob

Fig. 7. Omul de Neanderthal

1. Ce elemente au contribuit la răspândirea omului?
2. Numește stadiile evoluției omului.
3. La ce specie au apărut elemente de vorbire rudimentară?
4. De când datează descoperirea focului?

PE SCURT

Cele mai cunoscute teorii despre apariția omului au fost: teoria creaționistă (omul a fost creat de o divinitate) și cea evoluționistă (omul e produsul evoluției din primat).

Leagănul omenirii a fost Africa, de unde strămoșii omului au populat și celelalte continente, pe măsură ce au evoluat.

DICȚIONAR

biped = care se deplasează în două picioare

harpon = unealtă în formă de lance prevăzută cu un vârf ascuțit, folosită la vânătoarea balenelor sau a rechinilor

hominizi = oameni primitivi, strămoși ai omului

primat, primate = (la pl.) ordin de mamifere superioare, omnivore, cu degetul mare opozabil, care trăiesc în arbori și își hrănesc puii cu lapte, cu creierul foarte dezvoltat; animal care aparține acestui ordin

rudimentar = slab dezvoltat, care abia începe să se formeze, aflat la începutul dezvoltării sale; primitiv, neevoluat

2. REVOLUȚIA NEOLITICĂ – VIAȚA OAMENILOR: SEDENTARIZARE, ECONOMIE

CAPTAREA ATENȚIEI

1. Ce reprezintă această construcție?
2. De când datează ansamblul din imagine?

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

1. Ce diferențe observi între obiectele ilustrate?
2. La ce crezi că foloseau acestea?
3. Din ce materiale crezi că erau confecționate aceste obiecte și cum?

Fig. 1. Unelte și arme

PREISTORIA a fost prima și cea mai lungă epocă din istoria omenirii, care s-a întins de la primele urme umane până la apariția scrierii (mileniul IV î.Hr., în Sumer).

Epoca pietrei a cunoscut trei perioade: paleoliticul (epoca veche a pietrei), mezoliticul (epoca mijlocie a pietrei) și neoliticul (epoca nouă a pietrei).

În **paleolitic** și **mezolitic**, oamenii își procurau hrana din natură, prin cules, pescuit și vânat. Pentru a se putea apăra și vâna, ei trăiau grupați în cete, iar hrana era împărțită tuturor membrilor grupului. Uneltele și armele erau confecționate prin cioplirea pietrei, dar și prin prelucrarea lemnului sau a osului în unele cazuri. În această perioadă, oamenii locuiau în adăposturi naturale (peșteri, grote) sau în unele improvizate din crengi, piei de animale sau colți de mamut. Erau nomazi și se mutau periodic dintr-o zonă în alta atunci când resursele de hrană se epuizau.

În mezolitic a fost domesticit câinele pentru a ajuta la vânatoare și s-a inventat arcul cu săgeți. Primele manifestări de viață spirituală erau legate de credințele în magie, cultul strămoșilor și al vânătorii. Cea mai cunoscută formă de manifestare o constituie picturile rupestre.

În **neolitic**, au avut loc numeroase transformări, ceea ce i-a făcut pe istorici să vorbească despre *o revoluție neolitică*. Omul a evoluat de la stadiul de prădător la cel de cultivator de plante și a trecut la domesticirea și creșterea animalelor. Uneltele și armele s-au diversificat și au evoluat datorită noilor tehnici de prelucrare a pietrei, prin șlefuire și perforare. Tot acum au fost topite și primele metale, aurul, argintul și cuprul. Pe lângă aceste ocupații, se mai practicau și torsul, țesutul, olăritul (confecționarea vaselor din lut) și trocul (comerțul bazat pe schimbul în natură). Grupurile umane aveau la bază acum ideea de rudenie și, astfel, au apărut primele *ginte*. Cu timpul, din cauza nevoii de protecție, unele ginte s-au unit formând grupuri mai mari, numite *triburi*. Odată cu asigurarea resurselor de hrană, oamenii s-au sedentarizat și și-au creat primele așezări permanente.

Fig. 2. Reprezentare rupestră

Preistoria umanității

În plan spiritual, s-a remarcat îndeosebi cultul fertilității bazat pe credința într-o Zeitate-Mamă, reprezentată prin statuete feminine din lut.

1. Cum își procurau oamenii preistorici hrana în epoca pietrei?
2. Care era forma de organizare a oamenilor în neolitic?

PE SCURT

Preistoria sau epoca străveche reprezintă cea mai lungă epocă din istoria omenirii, fiind împărțită în două mari epoci: a pietrei (cu cele trei mari perioade: paleolitic, mezolitic și neolitic) și a metalelor.

Revoluția neolitică a însemnat un progres remarcabil în viața oamenilor prin evoluția acestora de la stadiul de prădători la cel de producători de hrană, sedentarizare și adoptarea unor tehnici noi în confecționarea uneltelor și armelor din piatră.

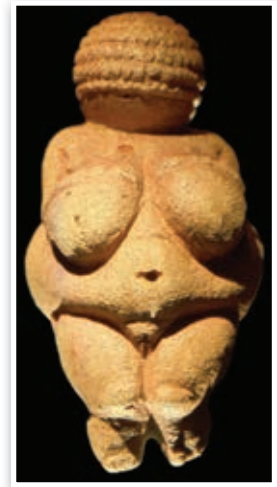

Fig. 3. Reprezentare neolitică a Zeiței-Mamă

DICȚIONAR

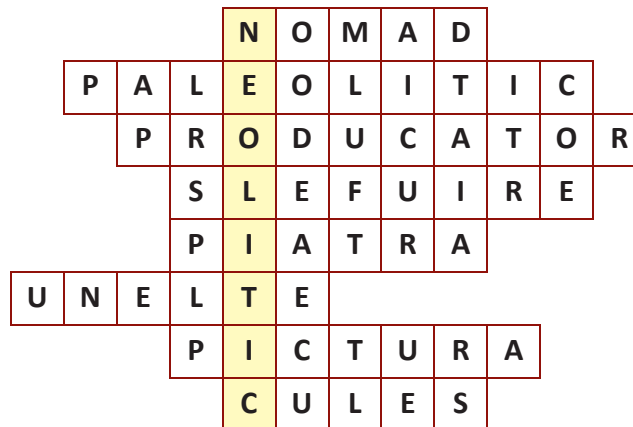
cult = mod de manifestare a unor credințe religioase

gintă = grup uman legat prin relații de rudenie

revoluție neolitică = serie de progrese remarcabile înregistrate în epoca neolitică

APLICAȚII

1. Scrie, pe caiet, definițiile corespunzătoare noțiunilor din rebusul de mai jos.

2. Confecționează din diferite materiale, avute la îndemână, unelte sau arme specifice unei epoci a pietrei și realizează o expoziție tematică pe care să o prezinți colegilor.

3. Împărțiți-vă în grupe de trei elevi și reconstituiți modul de realizare a picturilor rupestre cu ajutorul acuarelelor și a unor coli de hârtie fixate pe pereții clasei, apoi realizați un tur al galeriei.

3. INVENTAREA METALURGIEI – TEHNOLOGIE ȘI CONSECINȚE

CAPTAREA ATENȚIEI

- Privește imaginea alăturată și descrie acțiunea care are loc.

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

„În aceste ateliere se confecționau, mai întâi ustensile: nicovale masive, ciocane de diferite forme și dimensiuni, baroase și ciocane de forjă, pile, clești, dălți. Apoi, unelte și obiecte de fier servind la prelucrarea lemnului sau în construcții: fierăstraie cu pânză lată sau îngustă, cuie și piroane, topoare, scoabe, cuțitoaie, burghii, tesle, ținte, zăvoare și balamale pentru uși.“

Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. I

- Informează-te și explică la ce se întrebunțează fiecare unealtă menționată în sursa de mai sus.

EPOCA METALELOR a fost rezultatul unor progrese importante produse de apariția și practicarea metalurgiei. Prima dată, aceasta a apărut în Asia, apoi s-a răspândit în Africa, iar în Europa a pătruns prin intermediul populațiilor provenite din Asia, indo-europenii. Din punct de vedere al metalului utilizat în confecționarea armelor și uneltelor, această epocă se împarte în epoca bronzului și epoca fierului.

Utilizarea pe scară largă a metalului a dus la creșterea productivității în agricultură și extinderea suprafețelor cultivate. Comunitățile umane s-au extins prin apariția uniunilor de triburi, la baza cărora se afla *familia monogamă*. Între membrii tribului a luat naștere o stratificare socială tot mai accentuată, ceea ce a dus, în final, la apariția unei aristocrații tribale, în cadrul unei organizări militare. Topirea și prelucrarea metalelor au generat schimbări în viața spirituală. Există un adevărat cult al soarelui, se practica incinerarea, iar arta era reprezentată prin ornamentarea uneltelor, a armelor și confecționarea podoabelor din metal, dar și prin ceramica pictată.

Comerțul este favorizat prin inventarea și utilizarea monedei. La sfârșitul acestei perioade apare statul.

1. Ce efecte a avut prelucrarea metalelor asupra vieții oamenilor?
2. Ce fenomene spirituale se întâlneau în epoca metalelor?

Fig. 1. Unelte, arme și accesorii din epoca bronzului

Preistoria umanității

METALURGIA. Minereul (roca în care se găsea metalul) era extras din mine săpate în adâncul pământului. De aici, era transportat pentru a fi topit în cuptoare. Metalul devenea lichid și era turnat în forme confecționate din argilă. După ce metalul se răcea, era înlăturat învelișul din argilă, iar forma obținută se putea prelucra ulterior, rezultând obiectele dorite.

Fig. 2. Minereul de fier (hematit)

Fig. 3. Vârfuri pentru săgeți și sulițe, confecționate din fier

PE SCURT

Apariția metalurgiei a condus la noi progrese, făcând trecerea de la epoca pietrei la cea a metalelor.

La nivelul comunităților, din ce în ce mai mari, apar diferențele de avere și de statut, care au determinat apariția unei noi forme de organizare, cea a statului.

DICȚIONAR

aristocrație tribală = categorie de persoane din cadrul tribului care se bucurau de putere, bogăție și autoritate

familie monogamă = familie rezultată în urma căsătoriei dintre un bărbat și o femeie

(a) *incinera* = a arde un cadavru sau o altă substanță organică, prefăcându-le în cenușă

metalurgie = extragerea și prelucrarea metalului

APLICAȚII

1. Realizează un proiect de confecționare a unei unelte pe baza unui plan elaborat de tine. Stabilește etapele și resursele necesare unui om preistoric pentru realizarea acesteia.

2. Enumeră trei transformări pe care le-a produs utilizarea pe scară largă a metalului.

3. Stabilește oral valoarea de adevăr a următoarelor enunțuri.

a) Australopitecul a descoperit focul.

b) Homo sapiens sapiens recens a fost primul care a utilizat unelte din metal.

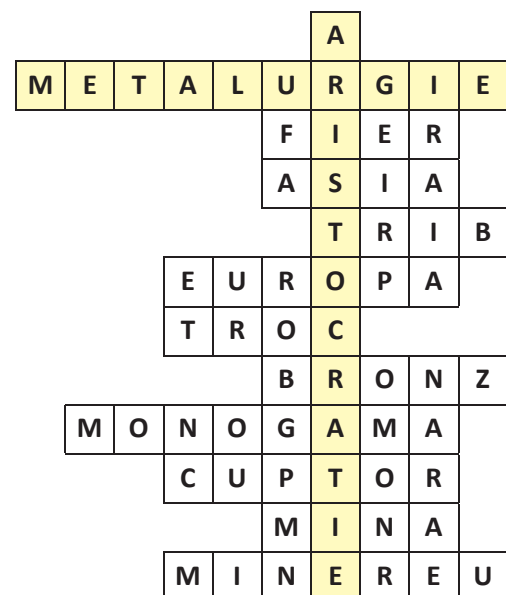
c) Descoperirea focului a favorizat prelucrarea metalelor și apariția uneltelor din bronz.

d) Organizarea în triburi avea la bază rudenția.

e) Nomazii își construiau locuințe permanente.

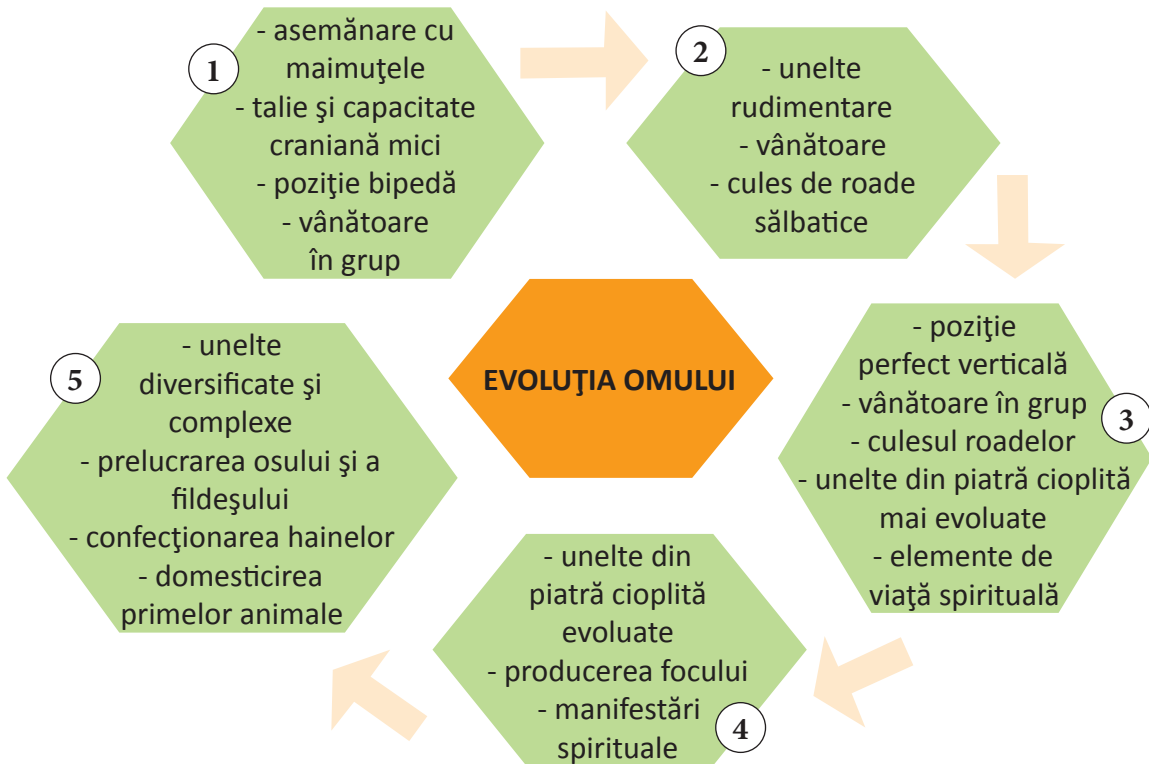
f) Răcirea vremii a influențat viața primilor oameni.

4. Scrie, pe caiet, definițiile corespunzătoare noțiunilor din rebusul de mai jos.

RECAPITULARE

1. Privește schema de mai jos, apoi rezolvă cerințele.

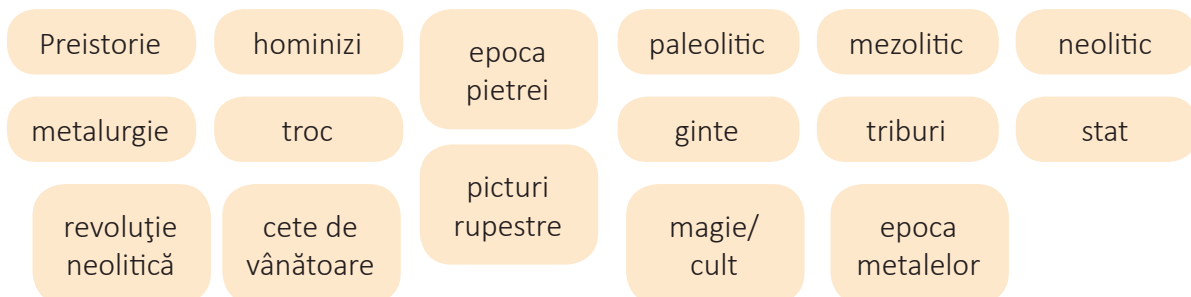

a. Stabilește, pentru fiecare etapă, denumirea stadiului de evoluție a oamenilor, alegând din lista de mai jos.

- Homo habilis; • Homo erectus; • Australopithec;
- Homo sapiens sapiens recens; • Homo neanderthalensis

b. Precizează, pentru fiecare etapă, elementul de noutate specific.

2. Așază, într-o schemă, următoarele casete, stabilind corespondențe între ele.

3. Alcătuieste un text de maximum jumătate de pagină de caiet prin care să demonstrezi legăturile dintre modurile de viață ale oamenilor preistorici (nomad/sedentar) și tipurile de activități (prădător/producător).

EVALUARE

1. Alege răspunsurile corecte.

A. Prima specie care a avut poziția perfect verticală a fost:

- a. Homo neanderthalensis.   b. Homo habilis.   c. Homo erectus.

B. Primul utilizator al focului a fost:

- a. Homo neanderthalensis.   b. Homo erectus.   c. Homo sapiens sapiens recens.

C. Cercetătorii au ajuns la concluzia că elemente de limbaj rudimentar au apărut prima dată la:

- a. Homo erectus.   b. Homo habilis.   c. Homo neanderthalensis.

2. Scrie, pe caiet, denumirile epocilor preistorice reprezentate în imaginile de mai jos.

3. Scrie trei caracteristici ale vieții oamenilor din neolitic.

4. Realizează un text scurt din care să reiasă importanța metalurgiei în evoluția omului.

5. Citește textul de mai jos.

„După ce timp de cel puțin o jumătate de milion de ani a trăit din vânat și cules, acum, pentru prima dată, omul ajunge să domine natura – natura vegetală prin cultura plantelor și practica agriculturii, iar natura animală prin domesticirea și creșterea animalelor. Cronologic, momentul se situează – în sud-vestul Asiei – pe la începutul mileniului VIII î.Hr. Tehnica șlefuirii și perforării uneltelor de piatră, trecerea de la economia «prădătoare» la una producătoare, de la cules la cultivarea plantelor și de la vânătoare la domesticirea animalelor; apoi, invenția olăritului, a roții, a torsului și țesutului, perfecționarea navigației, transportului la distanțe mari a unor enorme blocuri de piatră și construcția monumentelor megalitice – sunt tot atâtea cuceriri care justifică termenul de «revoluție neolitică».”

Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*

- Transcrie din text cel puțin trei argumente care susțin termenul de „revoluție neolitică”.

Item	1	2	3	4	5
Punctaj maxim	1,50	1,50	1,50	2,25	2,25
1 punct din oficiu					

Unitatea **3**

ORIENTUL ANTIC

- **Popoare și civilizații pe harta Orientului Antic**
- **Evreii – studiu de caz**
- **Mediul natural și viața cotidiană în Orientul Antic**
- **Chinezii – studiu de caz**
- **Orașul-stat Babilon – studiu de caz**
- **Inventarea scrierii – de la pictograme la alfabet**
- **Codul lui Hammurabi – studiu de caz**
- **Epopoea lui Ghilgameș – studiu de caz**
- **Templele și piramidele Orientului Antic – studiu de caz**
- **Recapitulare**
- **Evaluare**

1. POPOARE ȘI CIVILIZAȚII PE HARTA ORIENTULUI ANTIC

CAPTAREA ATENȚIEI

1. Ce forme de comunități umane cunoști din lecțiile anterioare?
2. Care dintre ele se regăsește în imaginea alăturată?

Fig. 1. Sat din Orientul Antic (reconstituire)

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

- Studiază cu atenție harta și, cu ajutorul legendei, enumeră popoare ale Orientului Antic.

LEGENDĂ

■	ASIRIA
■	REGATUL HITTIT
■	EGIPT
■	REGATUL MITANNIAN
■	BABILONIA

Fig. 2. Harta Orientului Antic

De-a lungul celor 5 000 de ani ai Antichității, în Orient au existat mai multe popoare cu tot atâtea civilizații spectaculoase. Ele au dat naștere primelor state și modele de organizare politică. Astfel au apărut orașele-stat, regatele și imperiile.

MESOPOTAMIENII. Sub această denumire sunt cunoscute mai multe popoare de origine semită, dintre care cele mai importante au fost: sumerienii, akkadienii, amoriții, asirienii și caldeenii. Excepție au făcut însă sumerienii, cei mai vechi, a căror origine este încă incertă. Denumirea de mesopotamieni provine de la regiunea în care au trăit, Mesopotamia, o câmpie ce se întindea între fluviile Tigru și Eufrat, pe malurile cărora au fost ridicate primele orașe-stat, în mileniul IV î.Hr.

- Scrie pe caiet popoarele mesopotamiene cunoscute și regiunea în care s-au stabilit.

EGIPTENII. În valea fluviului Nil, o zonă extrem de fertilă, s-au pus bazele statului Egipt, rezultatul unificării triburilor hamite (originare din Africa) și a celor semite (originare din Asia). La conducerea acestuia s-au succedat mai multe dinastii de regi (faraoni), printre cei mai cunoscuți numărându-se Tutmes al III-lea și Ramses al II-lea, care au reușit, cu ajutorul unei armate bine organizate, să ridice statul la rangul de imperiu.

Fig. 3. Faraon la vânătoare în Delta Nilului (papyrus egiptean)

FENICIENII. Popor de origine semită, fenicienii s-au distins prin orașe-state precum Tyr, Sidon și Ugarit, erau marinari iscusiți și au profitat, în lipsa unui pământ roditor, de alte avantaje pe care natura le-a pus la dispoziția lor, cum este cazul exploatării lemnului de cedru care se găsea din belșug în zona Munților Liban.

Fig. 4. Soldat persan

EVREII. La originea lor semiți din Mesopotamia, s-au așezat la sud de fenicieni, în același ținut, numit Canaan. Romanii au numit țara lor Palestina, un teritoriu în mare parte sărac, singura zonă mai fertilă fiind valea râului Iordan.

PERȘII ȘI MEZII. În mileniul II î.Hr., triburile nomade înrudite ale mezilor și perșilor s-au stabilit în Podișul Iranului și, printr-o campanie intensă de cuceriri, au pus bazele unui imperiu care se întindea din Asia Centrală până la Marea Mediterană. Cel mai de seamă conducător al lor a fost Darius cel Mare.

- Compară modul de formare a Regatului Egiptului cu cel al Imperiului Persan.

INDIENII. Cei mai vechi locuitori ai Indiei s-au stabilit în regiunea Văii Indusului și au întemeiat o serie de așezări precum cele de la Harappa și Mohenjo-Daro. Ulterior, locul lor în zonă a fost preluat de arieni, păstori nomazi veniți dinspre Persia.

Datorită condițiilor prielnice pe care regiunea le oferea, arienii s-au sedentarizat și au pus bazele unei societăți bazate pe împărțirea în clase sociale (caste).

Marele istoric antic Herodot spunea despre indienii (*inzi* după cum îi numea) că reprezentau cel mai numeros popor al lumii antice. Ei au întemeiat mai multe regate dintre care cel mai important a fost Magadha.

CHINEZII

Popor de origine mongolică, chinezii au pus bazele unei importante civilizații în zona văilor Fluviului Galben și a Fluviului Albastru, primul fiind considerat adevăratul leagăn al acestei civilizații străvechi.

Fig. 5. Marele Zid Chinezesc

PE SCURT

Primele civilizații antice au apărut în Orient, regiune în care existau unele dintre cele mai fertile zone din Asia și nord-estul Africii, precum și cele cu deschidere la Marea Mediterană.

Popoarele Orientului Antic au fost: mesopotamienii, egiptenii, evreii, fenicienii, persanii (perșii) și mezii, indienii, chinezii.

ȘTIAI CĂ...

- ...denumirile de *semiți*, *hamiți* și *iafiți* (*indo-europeni*) provin de la numele celor trei fii ai lui Noe, Sem, Ham și Iafet, care au supraviețuit Potopului biblic?

DICȚIONAR

castă = grup social închis

imperiu = un stat format prin cucerirea unor popoare și teritorii străine

oraș-stat = un stat format dintr-un oraș, zidul care îl înconjoară și terenul agricol din afara acestuia

regat = un stat mai întins decât orașul-stat

APLICAȚII

1. Citește textul și enumeră câteva dintre bogățiile Nilului.

„...o vale întinsă și mlăștinoasă, adumbrită, de o parte și de alta, cu «păduri» dese de papirusi care își răsfirau umbrele până la șase metri înălțime; aici își găsea adăpost o faună felurită (...): tauri sălbatici, mistreți și porci, hipopotami, crocodili, șerpi, reptile de tot soiul. În apele fluviului înotau pești nenumărați, iar în umbrele papirusilor își făceau cuib o puzderie de păsări: ibiși, flamingo, pescăruși obișnuiți sau verzi, prepelițe, nagâți, vrăbii, coțofene care însuflețeau cu cântul, ciripitul și zburătăceala lor această «lume a începuturilor»...”

Claire Lalouette, *Civilizația Egiptului Antic*

2. Cum se explică faptul că principalele civilizații orientale au apărut de-a lungul unor bogate cursuri de apă?

3. După modelul de mai jos, continuă tabelul pe caietul tău.

Poporul	Statul	Repere geografice
popoarele mesopotamiene: sumerienii, akkadienii, amoriții, asirienii, caldeenii	Ur, Lagaș, Akkad, Babilon, Asur, Ninive	fluviile Tigru și Eufrat; Golful Persic

4. Completează enunțurile cu informația corectă.
  - a) Cel mai numeros popor al Antichității a fost cel ... .
  - b) Egiptul s-a format în valea ... .
  - c) Poporul ... a profitat de pe urma exploatării lemnului de cedru.

Fig. 6. Scene din papirusuri egiptene

Istoria Orientului Antic a fost una frământată de numeroase conflicte militare, iar cea a poporului evreu nu a constituit o excepție.

ORIGINEA EVREILOR. Evreii sau iudeii trăiau în mici triburi, care se îndeletniceau cu creșterea vitelor, dar și cu agricultura. Prima lor importantă deplasare a avut loc sub conducerea lui Avraam, dinspre Mesopotamia spre Canaan sau pământul făgăduit lor de către Dumnezeu.

Regiunea le-a oferit însă numeroase episoade războinice, ca și îndelungate perioade de foamete. În timpul uneia dintre acestea, evreii, conduși de Iacob, s-au refugiat în Egipt, iar Canaanul, ținutul părăsit de israeliți, a fost cucerit de egiptenii aflați sub conducerea lui Tutmes al III-lea, care a pus astfel bazele imperiului său.

Fig. 2. Moise și Tablele Legii primite pe Muntele Sinai

Aproximativ prin anul 1200 î.Hr., în timpul faraonului Ramses al II-lea, robia egipteană a luat sfârșit și, sub conducerea lui Moise, vreme de 40 de ani, evreii au traversat pustiul, revenind, în final, în Canaan. Totodată, Moise, cel căruia i-a fost dictată Legea sau Tora de către însuși Dumnezeu (Iahve, la evrei), le-a dat evreilor și noua lor religie monoteistă.

STATUL. Un pas înainte spre calea organizării lor într-un stat s-a realizat în timpul lui Saul, care a fost proclamat rege, iar în timpul lui David, Ierusalimul a devenit capitală. Urmașul său, Solomon, care, conform tradiției biblice se bucura de o înțelepciune ieșită din comun, ar fi ridicat primul templu din piatră al evreilor și un impresionant palat. La moartea acestuia, statul s-a împărțit în două regate rivale: în nord, Israelul, mai bogat, cu capitala la Samaria, și, în sud, Iudeea, mai sărac, cu capitala la Ierusalim.

Destrămarea statului a făcut posibilă supunerea evreilor de către alte popoare. Astăzi, patria lor se numește Israel și are capitala la Ierusalim.

Fig. 1. „Steaua (Scutul) lui David”, simbol al evreilor

Fig. 3. Vechiul Ierusalim

DICȚIONAR

monoteism = credința într-o divinitate unică

Tora = primele cinci cărți ale Bibliei

PORTOFOLIU

Realizează o fișă despre civilizația evreilor și importanța acestora în lume. Ilustrează cele mai importante momente din istoria lor, conducătorii de seamă și principalele bătălii. Poți apela la informații oferite de internet.

2. MEDIUL NATURAL ȘI VIAȚA COTIDIANĂ ÎN ORIENTUL ANTIC

CAPTAREA ATENȚIEI

Cea mai veche așezare umană a fost descoperită de arheologi la Çatal Hüyük (azi, Turcia) și ea aparținea epocii neolitice.

Pe baza cunoștințelor anterioare, răspunde la următoarele întrebări.

1. Ce informații deții referitor la epoca neolitică?
2. Ce perioadă istorică a precedat această epocă?
3. Ce schimbări în viața oamenilor au marcat trecerea la Antichitate?

Fig. 1. Çatal Hüyük (sud-estul Turciei) – 8000 î.Hr.

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

- În spațiul cuprins între Egipt, Marea Mediterană, sud-estul Turciei și Golful Persic, cunoscut și ca Semiluna fertilă, oamenii au găsit condiții ideale pentru a se stabili într-un singur loc: fluvii cu debite bogate, pământ pentru agricultură, pășuni pentru animale, materiale pentru ridicarea de locuințe și pentru confecționarea diverselor obiecte necesare traiului zilnic.

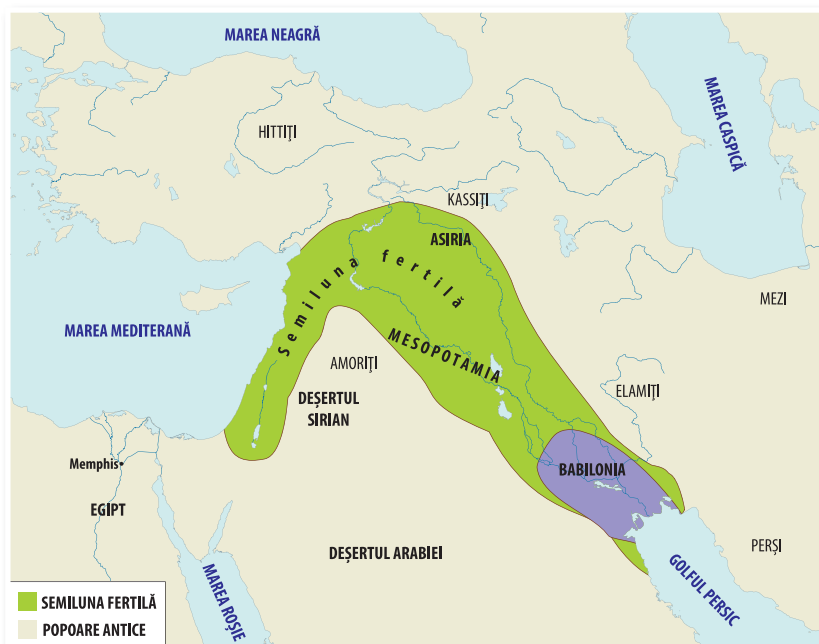

Fig. 2. Semiluna fertilă (Cornul abundenței)

Studiază cu atenție harta de mai jos și răspunde la cerințe.

1. Cum mai este numită Semiluna fertilă?
2. Pornind de la hartă și textul de mai sus, explică cele două denumiri.

LOCUIȚELE. SAT ȘI ORAȘ

În Orientul Antic, casele de la sate erau construite din trestii consolidate cu un amestec din pământ și paie, înmuiat în apă și uscat la soare. La egipteni, acoperișul, care avea și rolul unei terase, era întărit cu lemn de palmier, iar de pe el se putea pătrunde în locuință prin intermediul unei scări. Podeaua era din pământ bătătorit, iar animalele (vacă, oi, porci și capre) se mișcau în voie în incinta uneori închisă cu un gard sau ziduri. Apa de băut se scotea din puțuri.

Aspectul orașelor se deosebea de cel al satelor. Erau diferite materialele de construcție, rețeaua stradală, organizarea locuințelor în cartiere. Totodată, în orașe se aflau piețe și clădiri importante precum temple, palate, școli și biblioteci (v. studiul de caz de la pag. 47).

Mobilierul locuințelor era divers. În timp ce în casele obișnuite se găseau scaune și mese foarte joase, perne și carpete așezate direct pe podea, lăzi din lemn și coșuri din răchită, în casele celor bogați s-au descoperit paturi și fotolii bogat ornamentate. Nu lipseau obiectele din aur și argint, și nici sculpturile. Camerele erau împodobite cu rogojini colorate, precum și cu tapiserii, covoare moi și broderii.

1. Ce materiale de construcție erau folosite la realizarea locuințelor?

2. Prin ce se deosebeau locuințele celor bogați de cele ale oamenilor simpli?

PRACTICI SOCIALE

Basoreliefurile și picturile ne arată că, inițial, atât bărbații, cât și femeile purtau bustul gol. Ulterior însă au apărut și piese vestimentare care să acopere partea superioară a corpului. Hainele se confecționau din piele de oaie, din lână sau, cel mai adesea, din țesături de in, simple sau vopsite și cu imprimeuri viu colorate. Cânepa și bumbacul au pătruns târziu, din India și China. Uneori, bărbații purtau pelerine și căciuli, iar femeile, șaluri. Bărbile ondulate la popoarele semite, capul ras la bărbați, ca și perucile erau la modă.

Oamenii preferau mersul în picioarele goale, dar în morminte au fost descoperite și sandale din piele sau papirus. Bijuteriile erau foarte prețuite. În Egipt, atât femeile, cât și bărbații, indiferent de statutul social, iubeau podoabele și-și acopereau gâtul, pieptul, brațele, încheieturile mâinilor și gleznelor cu astfel de podoabe. Alături de bijuterii s-a descoperit o mare diversitate de farduri și obiecte de toaletă.

Petrecerile se desfășurau cu mult fast, iar muzica interpretată la diverse instrumente încânta pe cei prezenți.

Fig. 4. Obiceiuri în Orientul Antic

Viața de familie era organizată după numeroase reguli. Dacă, în Egipt, femeii i se acorda o importanță deosebită, în Mesopotamia, această importanță îi revenea bărbatului. Sclavii aveau și ei dreptul de a-și întemeia familii. Dacă se căsătoreau cu femei libere, copiii care se nășteau erau la rândul lor liberi, iar situațiile de genul acesta erau foarte frecvente.

Nici noțiunea de timp liber nu era străină locuitorilor din Orientul Antic. Erau preferate activitățile și jocurile distractive sau sporturile precum luptele și ceva asemănător boxului.

Mesele zilnice erau alcătuite în special din cereale, pește, legume și fructe, în timp ce din alimentația celor bogați nu lipseau carnea și vinul.

Fig. 3. Oraș din Mesopotamia (reconstituire)

1. Din ce materiale erau confecționate hainele în Orientul Antic?
2. Menționează cel puțin două aspecte ale modului de a se îmbrăca și înfrumuseța al popoarelor din Orientul Antic și două asemănări între obiceiurile acestora și obiceiurile de astăzi.
3. Identifică aspecte referitoare la familie care se regăsesc și în societățile de astăzi.

Fig. 5. Statuia lui Ramses al II-lea

CATEGORIILE SOCIALE ȘI OCUPAȚIILE LOR

În fruntea societății se afla **regele**, care comanda armata, dădea legile, conducea ceremoniile religioase și era judecător suprem.

Altfel spus, întreaga putere îi aparținea și oamenii considerau că ea îi era oferită de către zei. Mai mult, în Egipt, faraonul era însuși zeul.

Aristocrații. Rudele suveranului, preoții, ofițerii, magistrații, diverșii funcționari ai statului alcătuiau o categorie pe care regele se sprijinea în îndeplinirea atribuțiilor sale. După o victorie, regele-preot îi recompensa împărțindu-le pământuri.

Dintre toți, preoții aveau cele mai multe privilegii, erau scutiți de muncile obligatorii, nu plăteau taxe și nu prestau serviciul militar. Lor li se încredința educația copiilor și tinerilor și tot ei făceau și judecata.

Scribii. Ei erau cei care țineau evidența bunurilor și persoanelor, calculau și strângeau taxele și, în general, întocmeau orice document oficial.

Țăranii și muncile lor istovitoare. Agricultura, pentru care existau resurse din belșug, reprezenta ocupația principală în Orientul Antic. Ea se baza pe revărsările fluviilor, săparea canalelor de irigații și ridicarea digurilor care să asigure accesul la resursa de apă tot timpul anului.

În Egipt, Nilul rezolva o bună parte din muncile agricole obișnuite prin inundațiile lui anuale. În retragere, lăsa în urma lui un mîl roditor în care egiptenii aruncau sămînța, așteptând apoi recolta. Se foloseau plugul, prevăzut uneori cu un tub pentru însămînțare, secerile și sitele pentru treierat. Se cultiva o mare diversitate de plante: grâu, orz, ovăz, susan, măslina, struguri, curmale, usturoi, ceapă, salată, sfeclă, napi, ridichi, castraveți și multe altele. Țăranii prestau, de asemenea, o serie de munci pentru săparea canalelor de irigații, construirea de drumuri, ridicarea templelor, piramidelor și palatelor regale.

Meșteșugarii. Metalurgia cuprului, bronzului și, mai târziu, a fierului era cunoscută de toate popoarele Orientului Antic. Din bronz, egiptenii confecționau săbii, coifuri, platoșe, roți și fierăstraie capabile să taie și cele mai tari pietre. Pentru obținerea ceramicii se folosea roata olarului. Foarte răspândite erau, de asemenea, țesutul cu ajutorul războiului de țesut, confecționarea de cărămizi, prelucrarea pietrei, a lemnului, a pieilor și suflarea sticlei.

Fig. 6. Practicarea agriculturii în Egiptul Antic

Fenicienii au fost cei mai mari constructori de corăbii, au inventat sticla transparentă și au utilizat purpura pentru a vopsi țesăturile. Egiptenii au excelat în obținerea lacurilor și au fabricat o pânză din bumbac extrem de fină, asemănătoare mătăsii. Totodată, bijuteriile egiptene întreceau în frumusețe și diversitate tot ceea ce Orientul a creat în Antichitate. Materiile prime folosite erau aurul, argintul, lapislazuli (mineral de culoare albastră), agatele (pietre semiprețioase) etc.

Fig. 7. Galeră feniciană

Negustorii. Comerțul în Orientul Antic a fost favorizat de existența cursurilor de apă, în multe situații acestea fiind principala cale de comunicație. Pentru a se deplasa, oamenii foloseau căruțe cu roți, trase de măgari, iar pentru călătoriile la mari distanțe, cămilele. Zonele mai îndepărtate ale Indiei și Chinei erau legate de Marea Mediterană prin Drumul Mătăsii.

Plățile se făceau la început în natură și constau în grâu, pâine, pânză, bere, iar mai târziu în metale: plumb, cupru, argint, aur. Cea mai mică unitate de măsură era șekelul (aproximativ 17 g); 60 de șekeli formau o mina, iar 60 de mina, un talant. Moneda a apărut abia în secolul VII î.Hr.

O categorie socială aparte o formau **sclavii**, care proveneau din rândul prizonierilor de război, din piraterie, dar și din rândul celor care nu-și puteau plăti datoriile. Pe lângă obligațiile stabilite de stăpânii lor, aceștia efectuau serviciul militar și unele corvezi la construirea de drumuri sau săparea de canale. Situația cea mai grea o aveau cei care lucrau în mine. Sclavii care aveau un venit puteau să-și răscumpere libertatea. Din pricina numeroaselor războaie, numărul lor a crescut, la un moment dat depășindu-l pe cel al locuitorilor liberi. În Orientul Antic, pe lângă sclavi mai existau și **robi**, care se deosebeau de primii prin faptul că nu puteau fi omorâți de către stăpânii lor.

CREDINȚA

Viața locuitorilor Orientului Antic era dominată de superstiții, magie și preziceri astrologice, obicei care avea să se transmită și europenilor.

Popoarele Orientului erau politeiste, venerând mai multe zeități, cu excepția evreilor. Credința monoteistă a acestora se numește iudaică sau mozaică. În această zonă au apărut și alte religii care au dăinuit până în zilele noastre: confucianismul (China) și budismul (India și China).

Fig. 8. Templu din India

PE SCURT

Mediul natural favorabil a permis apariția primelor așezări umane, în regiunea cunoscută ca Semiluna fertilă.

Categoriile sociale specifice erau: aristocrații – în frunte cu monarhul –, scribii, negustorii, meșteșugarii, țăranii și sclavii.

Suveranul era reprezentantul pe pământ al zeului local, iar în Egipt, însuși zeul.

Activitatea de bază era agricultura, urmată de meșteșuguri și comerț.

ȘTIAI CĂ...

- ...egiptenii se foloseau de maimuțe dresate la culesul fructelor?
- ...și fetele puteau urma școlile de scribi?
- ...un faraon, pe nume Pepi al II-lea, a avut o domnie de 94 de ani, cea mai lungă din istorie?
- ...în vechime, oamenii scriau scrisori din argilă pe care le expediau în plicuri tot din lut?

Fig. 9. Scrisoare mesopotamiană și plicul său

DICȚIONAR

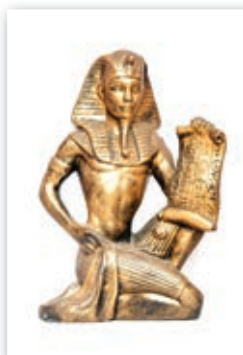
galeră = veche navă prevăzută cu vâsle și pânze

purpură = vopsea roșu-închis spre violet, extrasă în vechime dintr-o moluscă

șekel, mina, talant = vechi unități de măsură a greutateii în Orientul Antic

APLICAȚII

1. Ce categorii sociale sunt reprezentate în imaginile de mai jos?

2. Completează pe caiet un tabel asemănător celui de mai jos cu informațiile adecvate fiecărei coloane.

Locuințe	Obiceiuri cotidiene	Familie	Guvernare	Categorie privilegiată	Agricultură	Meșteșuguri	Comerț	Inegalități sociale

3. Transcrie și completează enunțul pe caiet.

În Orientul Antic se creșteau vaci, ..., porci și ... și se cultivau grâu, orz, ..., susan, măslina, ..., curmale, usturoi, ..., salată, ..., sfeclă, ..., ridichi, castraveți.

Lista de termeni: *nap, capră, grâu, ceapă, oaie, orez, curcan, ovăz, viță-de-vie*

4. Alcătuește câte un enunț, corect din punct de vedere istoric, în care să folosești următoarele cuvinte: *scrib, monarh, meșteșug, sclavi*.

Separată de restul continentului prin bariere naturale greu de trecut – Munții Himalaya și Podișul Tibet –, China și-a creat de timpuriu propria civilizație, originală și impunătoare în același timp.

Prezența marilor fluvii care străbat regiunea a făcut ca viața locuitorilor să fie de la început aceea a unor agricultori și constructori de canale de irigații. Ei au beneficiat, în egală măsură, și de alte resurse, precum stepele cu ierburi bune de pășunat, lemn de diferite esențe, plantații de duzi și arbori de lac, mirodenii, pește și animale sălbatice, dar și bogății minerale, cărbune, fier, pietre prețioase, lucruri care au contribuit la existența unei vieți stabile și a unei istorii neîntrerupte, din cele mai vechi timpuri și până în zilele noastre.

Fig. 2. Confucius – filosof chinez, care îi învața pe oameni să trăiască în respect și bună înțelegere, iar pe suverani să fie atenți la suferințele poporului

Tradiția chineză vorbește de o primă dinastie, Xia, nedovedită însă arheologic, care a fost înlocuită ulterior de dinastia Shang. Oamenii statului Shang erau cultivatori de mei, grâu, orez și confecționau o țesătură textilă foarte apreciată, dintr-o plantă numită ramie. Practicau terasarea (executau terase pe coasta unui deal) și obțineau două recolte pe an. Creșteau porci, vite, oi și, mai târziu, capre, păsări și cai.

Structura socială și organizarea statului erau asemănătoare celorlalte regate și imperii din Orient, excepție făcând situația sclavilor, puțini la număr.

De-a lungul istoriei lor, chinezii s-au remarcat prin realizări unice, precum ceramica fină lucrată la roata rapidă, vasele ritualice din bronz, obiectele din os și jad, mătasea, brocartul și obiectele din lemn lăcuit, pictate în culori și desene de un rafinament desăvârșit. Toate aceste produse erau căutate de negustorii care străbăteau în mod constant Drumul Mătăsii. Chinezii au inventat și acul magnetic (busola) și praful de pușcă folosit pentru spectacolele cu artificii.

Chinezii aveau ca religie confucianismul (de la numele lui Confucius) și budismul (religie care are la bază ideea reîncarnărilor succesive). Ceremoniile religioase se desfășurau în pagode (temple), care nu s-au păstrat până în zilele noastre fiind construite din lemn.

Din punct de vedere geografic, China aparține zonei de sud-est a Asiei, alături de India, având împreună multe puncte comune ale istoriilor lor.

Fig. 1. Stupa, vechi loc de rugăciune budist (Beijing, China)

Fig. 3. Vas chinez antic din bronz

PORTOFOLIU

Realizează o fișă în care să illustrezi epocile a doi mari conducători, Qin Shi Huangdi – în China și Așoka – în India, după un plan pe care îl vei elabora cu ajutorul profesorului.

HAMMURABI, CONSTRUCTORUL

După Sumer și Akkad, Babilonul a fost a treia putere care s-a ridicat în Mesopotamia, cunoscând culmile dezvoltării în timpul regelui Hammurabi și a împăratului Nabucodonosor al II-lea.

Viața în Babilon era una dinamică și prosperă, bazată mai ales pe comerț și exploatarea muncii sclavilor, orașul fiind așezat pe malul fluviului Eufrat. Importante bogății veneau din teritoriile cucerite, dar și din taxele plătite de populație și de către negustori. Acestea au permis vaste lucrări de ridicare a unor construcții impunătoare, de amenajare a drumurilor pentru caravane, de asigurare a unor condiții mai bune pentru agricultură.

Iată ce relatează o inscripție din timpul lui Hammurabi:

„Când Anu și Enlil (zeii din Uruk și Nippur) mi-au dăruit pământurile Sumerului și Akkadului spre cârmuire și mi-au încredințat sceptrul, am poruncit să se sape canalul Hammurabi-nukhush-nishi (Hammurabi belșugul poporului), care aduce apă din plin în țara Sumerului și Akkadului. Am transformat cele două maluri în ogoare cultivate; am strâns grămezi de grâne și le-am dat pământurilor apă în orice clipă.“

după Will și Ariel Durand, *Civilizații istorisite*

Babilonul era în multe privințe asemănător altor orașe din Mesopotamia. Ca material de construcție se folosea cărămida arsă la soare sau în cuptor, iar ca liant, mortarul cu smoală. În casele prevăzute cu etaj, bucătăria se afla la parter, iar camerele de locuit la nivelul superior, ușile deschizându-se spre o curte interioară. Pereții camerelor se tencuiau cu ghips și nu lipsea, desigur, toaleta. Apa menajeră se scurgea, printr-un sistem de canalizare, în afara orașului.

Piatra era scumpă și rară și de aceea se folosea doar la construirea templelor, ceea ce a făcut ca până astăzi doar acestea să reziste mai bine trecerii timpului.

Fig. 2. Grădinile suspendate ale Semiramidei

SPLENDORILE BABILONULUI

Grădinile suspendate ale Semiramidei, numite așa de către Herodot, au fost ridicate de către Nabucodonosor al II-lea în jurul anului 600 î.Hr., iar legenda spune că aveau menirea de a-i alunga dorul de casă tinerei sale soții, Amytis. Ele aveau aspectul unor terase supraetajate, atingând înălțimea de 40 m. Din ordinul regelui, s-au plantat arbori și flori aduse din toate colțurile imperiului. Apa necesară întreținerii lor era luată din Eufrat și ridicată până la ultimul nivel, de unde era apoi distribuită pe fiecare nivel în parte, menținând prospețimea plantelor.

O altă atracție a Babilonului era zigratul Etemenanki, o piramidă în trepte închinată zeului local, Marduk, cunoscut și sub numele biblic de Turnul Babel. Orașul era înconjurat de un zid lat, iar intrarea era accesibilă prin opt porți, cea mai impresionantă fiind cea a zeiței Iștar. Totul era împodobit cu țigle și desene în relief, emailate în culorile albastru, galben, cărămiziu și alb. Splendoarea Babilonului a fost distrusă de Imperiul Asirian.

Fig. 1. Intrare în vechiul oraș Babilon

PORTOFOLIU

Utilizând informații din surse diverse, scrie un eseu în care să descrii impresiunile realizări ale celor doi conducători.

3. INVENTAREA SCRIERII – DE LA PICTOGRAME LA ALFABET

CAPTAREA ATENȚIEI

Privește imaginile care ilustrează popoare și civilizații ale Orientului Antic.

1. La care dintre popoarele învățate se referă?
2. Numește o imagine-simbol pentru popoarele care nu apar reprezentate.

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

• „În aceste ținuturi aspre [Orientul Antic], într-un adevărat furnicar omenesc, s-au născut agricultura și comerțul, aici au apărut calul și carul, moneda, meșteșugurile, dreptul, matematica și medicina, irigațiile, geometria și astronomia, calendarul, orologiile și zodiacul, alfabetul și scrierea, hârtia și cerneala, cărțile, bibliotecile și școlile, muzica, sculptura și arhitectura, monoteismul, fardurile și bijuteriile, șahul și zarurile.“

Will și Ariel Durand, *Civilizații istorisite*

• „În prezent deținem aproape 500 000 de tăblițe [din lut] care tratează orice temă, de la drept și politică până la religie; când e vorba despre scriere, arheologia pare categorică: primele dovezi apar în Mesopotamia și au o vechime de 5 000 de ani.“

Jean Bottero, *Inițiere în Orientul Antic. De la Sumer la Biblie*

1. Enumeră câteva dintre realizările Orientului Antic.
2. Unde a apărut scrierea? Ce vechime are? Pe ce se scria la început?

SCRIEREA. Prima scriere a fost cea pictografică sumeriană, care datează din mileniul IV î.Hr., iar cuvintele erau transmise prin desene. Ea a evoluat în scrierea cuneiformă mesopotamiană, a cărei denumire provine de la semnele folosite de forma unor cuie triunghiulare. Egiptenii au folosit o scriere diferită și complicată, numită hieroglifică, utilizând desene care puteau reprezenta atât obiecte, idei, cât și foneme. Alfabetul a fost inventat de fenicieni și avea, inițial, 30 de semne, ulterior 22, doar consoane. De la fenicieni, alfabetul se va răspândi și la alte popoare orientale, apoi la greci, romani și în restul Europei. Suportul de scriere l-a constituit tăblița din argilă în Mesopotamia, papirusul în Egipt, pergamentul în Persia și hârtia la chinezi.

ȘTIINȚA ȘI INVENȚIILE. Apariția scrierii a contribuit și la dezvoltarea științei. Babilonienii au fost cei care au împărțit cercul în 360 de grade, gradul în 60 de minute, minutul în 60 de secunde. Chinezii au folosit pentru prima dată tiparul fix și seismograful.

Fig. 1. Scriere cuneiformă

Toate popoarele Orientului foloseau calendarul lunar (bazat pe fazele lunii) împărțite în 10 sau 12 luni. Făceau observații astronomice, cunoșteau planetele și harta cerească. Știau să asaneze terenurile mlăștinoase, să construiască poduri, rezervoare de apă și canale pentru irigații sau navigare.

Matematica era o știință răspândită, dezvoltată mai ales în legătură cu măsurarea pământului și calculele ce trebuiau făcute pentru ridicarea marilor construcții. S-au păstrat tablete folosite în școli și papirusuri conținând tabla înmulțirii și împărțirii și probleme de geometrie aplicată. Egiptenii cunoșteau și fracțiile, deși cifrele de la 0 la 9 și semnele plus (+) și minus (−) au fost inventate de indieni.

Existau medici care cunoșteau remediile specifice fiecărei boli (un papirus egiptean consemna 700 de medicamente), dar se considera că boala avea drept cauză prezența în trup a unor duhuri rele. Mumificarea practică la cel mai înalt nivel de către egipteni dovedește o bună cunoaștere a corpului uman. Chinezii, la rândul lor, practicau acupunctura.

Fig. 2. Scriere hieroglifică egipteană

PE SCURT

Scrierea, știința, literatura, dreptul, arta, arhitectura, precum și religia au apărut în Orientul Antic. Acestea i-au influențat pe greci, care vor crea prima civilizație antică europeană, apoi pe romani. Multe dintre invențiile și creațiile Orientului Antic s-au păstrat până în zilele noastre.

DICȚIONAR

acupunctură = metodă terapeutică bazată pe înțeparea pielii, în anumite puncte ale corpului, cu ace foarte fine
(a) asana = a înlătura surplusul de apă de pe o suprafață de pământ (a deseca)
pergament = piele (de oaie, de vițel etc.) prelucrată special pentru a se putea scrie pe ea

ȘTIAI CĂ...

- ...cel mai vechi tratat de matematică este papirusul Ahmes (sau papirusul Rhind), lung de 20 m, datând din 2000–1700 î.Hr., care face trimiteri la scrieri și mai vechi?

APLICAȚIE

1. Transcrie pe caiet și completează enunțurile.

Prima scriere din lume a fost cea ... . În Mesopotamia se folosea scrierea ..., iar în Egipt, scrierea ... . Alfabetul a fost inventat de ... și avea ... de semne.

Listă de termeni: *douăzeci și două, hieroglifică, pictografică, cuneiformă, fenicieni.*

2. Realizează un scurt text despre moștenirea culturală a Orientului Antic în care să folosești termenii: *scriere cuneiformă, alfabet, calendar, papirus.*

3. Realizează corespondența între descoperire și poporul căruia îi aparține.

tablete din lut

papirus

hârtie

pergament

tipar

perși

chinezii

mesopotamieni

egipteni

fenicieni

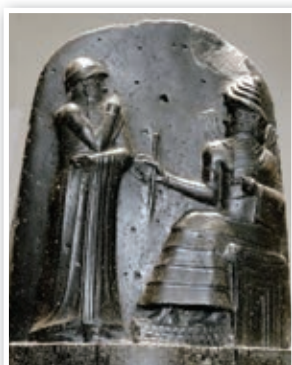

Fig. 1. Hammurabi,
regele Babilonului

„Când zeii Ea și Bel m-au strigat pe nume, pe mine Hammurabi, destoinic domnitor, cu frica de zei, ca să dau în țară putere dreptății, ca să nimicesc pe cel rău și viclean, iar cel puternic să nu asuprească pe cel slab, ca să mă înfățișez oamenilor asemenea Soarelui spre a lumina țara – eu Hammurabi, păstorul chemat de zeul Bel, eu care dau bogății și averi (...) când zeul Marduc mi-a încredințat cârmuirea lumii și să aduc țării dreptate, atunci am făurit eu însumi dreptul și dreptatea în limba țării, făcându-i pe oameni să se bucure.“

Așa începe cel mai vechi cod de legi din lume, cunoscut sub numele de Codul lui Hammurabi. El a fost gravat, în secolul XVIII î.Hr., pe o stelă de diorit, înaltă de 2,25 m. În partea superioară a stelei este gravat regele Hammurabi, care, stând în picioare, primește legile de la zeul Soare, Șamaș. Dedesubt, se pot descifra cele 282 de articole de legi, sculptate în mai multe

coloane. Acestea se referă atât la relațiile de familie din acea vreme, cât și la dreptul de proprietate, contracte și comerț. Ca un autentic cod, el precizează și pedepsele, care însă erau diferite, în funcție de rangul făptașului sau al victimei. De asemenea, ele se aplicau diferit dacă făptașii erau oameni liberi sau, dimpotrivă, sclavi. Judecata o făceau preoții, dar existau și tribunale laice, regele constituind forul suprem. Pentru stabilirea adevărului, în multe situații se făcea apel la voința zeilor. Faptele grave făceau obiectul legii talionului, „Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte“, ceea ce însemna că se aplica o pedeapsă asemănătoare ca gravitate cu fapta. Numeroase pedepse erau foarte aspre.

Hammurabi a considerat opera sa desăvârșită și a fost foarte mândru de ea. În finalul codului, el declara: „Cuvintele mele sunt prețioase, iar înțelepciunea mea de neasemuit“. Totodată, el amenința cu blestemul pe oricine va îndrăzni să modifice sau să distrugă legiuirea sa.

Multe secole, timpul și-a așternut tăcerea asupra operei lui Hammurabi, dar, în anul 1901, o expediție științifică franceză a descoperit prețioasa piatră și textul scris într-o veche limbă akkadiană a devenit cunoscut tuturor.

Fig. 2. Taur înaripat,
ornamentație
specifică palatelor
mesopotamiene
(Luvru, Paris)

Fig. 3. Vechiul Babilon
(reconstituire)

DICȚIONAR

cod = act care cuprinde un set de legi sau ansamblu de reguli privind comportarea cuiva

diorit = rocă folosită în construcții, dar și ca ornament

laic = care este din afara religiei și a tagmei bisericesti

APLICAȚIE

- Organizați o dezbatere pe tema Codului de legi al lui Hammurabi și evidențiați aspectele pozitive, dar și cele pe care le dezaprobați. Argumentați-vă opiniile.

Fig. 1. Tăbliță conținând textul Epopeii lui Ghilgameș

BIBLIOTECA DIN NINIVE. Inventarea scrierii a dus și la apariția literaturii în Orientul Antic. Aceasta poate fi cunoscută astăzi datorită celor aproximativ 30 000 de tăblițe din argilă descoperite într-una dintre fostele capitale ale Imperiului Asirian, Ninive (astăzi în Irak), unde Asurbanipal (secolul VII î.Hr.) a creat o impresionantă bibliotecă reunind scrieri din întreaga Mesopotamie: legende, genealogii ale regilor și zeilor, relatări ale unor evenimente istorice, imnuri, rugăciuni, observații ale astrologilor, recomandări medicale, descântece, cronici istorice, texte științifice. Printre acestea se numără și *Epopeea lui Ghilgameș*.

Aceasta reprezintă cel mai vechi text literar păstrat până astăzi. Ghilgameș, un rege legendar din Uruk, pe jumătate om, pe jumătate zeu, care a fost înzestrat la naștere cu însușiri ieșite din comun, a săvârșit fapte de vitejie împreună cu Enkidu, o creatură umană, dar cu trăsături sălbatice, conceput de zei anume pentru a-i fi prieten. Moartea acestuia îi provoacă o suferință fără margini lui Ghilgameș și îl obligă să plece în căutarea vieții veșnice, la singurul care deținea secretul, Ut-napiștim, supraviețuitor al Marelui Potop. Poemul sfârșește cu reîntâlnirea dintre Ghilgameș și Enkidu, readus pentru o clipă la viață prin rugăciunile neîncetate ale prietenului său și dialogul dintre cei doi pe tema vieții și a morții.

ALTE SCRIERI. Egiptenilor le datorăm papirusuri cu povestiri și poeme, imnuri închinare zeilor, păstrate în textele piramelor și sarcofagelor, dar și *Cartea morților*, o colecție de vrăji și instrucțiuni care îi permiteau celui decedat să depășească obstacolele întâlnite în viața de apoi.

Vechiul Testament, opera religioasă a evreilor, cartea cu cea mai mare influență asupra istoriei omenirii, și poemele indiene *Ramayana* și *Mahabharata*, inspirate din evenimente petrecute la începutul formării poporului indian, se numără și ele printre cele mai remarcabile scrieri ale Antichității orientale.

Fig. 2. Ghilgameș (basorelief)

Fig. 3. Judecata de apoi, la vechii egipteni

Fig. 4. Vechiul Testament păstrat pe suluri

PORTOFOLIU

Caută, în literatura română, texte care se referă la aflarea vieții veșnice și scrie, pe o fișă, o scurtă prezentare a acestora.

TEMPLELE. Erau case ale zeilor locali, stăpâni ai întregului pământ, cărora oamenii le aduceau ofrande și le plăteau rente în diverse produse. Astfel de zei existau peste tot în Orient: Șamaș – zeul Soarelui (orașul-stat Ur), Iștar – zeița Pământului (în Akkad) Amon, Isis, Horus (Egipt). Preoții administrau cu multă dibăcie aceste bogății, unele luând drumul altor ținuturi spre a le schimba cu giuvaiere, aur, argint, tămâie și piatră de construcție.

În China și India existau lăcașuri de cult budiste numite *stupa*. Altfel de temple mai erau pagodele din China sau templele budiste din India, care se pot remarca prin dimensiunile lor impresionante și bogăția de ornamente exterioare.

Ziguratul, templu cu mai multe etaje specific Mesopotamiei, reprezenta sanctuarul dedicat zeului, în care nu aveau acces decât preoții și preotesele. El servea în același timp și ca observator astronomic.

Templele egiptene erau construcții monumentale care atingeau și 30 de metri în înălțime, cu o intrare încadrată de două obeliscuri și având în interior mai multe săli, flancate de numeroase statui și colonade în formă de papirus sau floare de lotus, ornate cu hieroglife și scene din bătălii sau viața cotidiană a faraonilor. Cele mai cunoscute sunt cele din Luxor și Karnak, lângă capitala antică Teba. Templele erau orientate spre punctul de unde răsare soarele în ziua solstițiului de vară.

Fig. 2. Piramidele de la Gizeh (Egipt)

Templele erau orientate spre punctul de unde răsare soarele în ziua solstițiului de vară.

PIRAMIDELE. Oamenii credeau în viața de după moarte și pentru aceasta își construiau morminte. În Egipt, pe platoul de la Gizeh (Cairo), faraonii Keops, Kefren și Mikerinos și-au înălțat morminte colosale, singurele „minuni“, dintre cele șapte ale lumii antice, care au rezistat până astăzi, apărute parcă de la distrugere de marele Sfinx, ceea ce i-a făcut pe arabii cuceritori să afirme: „Universul se teme de timp, însă timpul se teme de piramide“. Ele sunt o mărturie vie a științei și priceperii vechilor egipteni, secretele lor trezind în continuare curiozitatea cercetătorilor. Alți faraoni și familiile lor și-au săpat mormintele în stâncă (hipogee), luând astfel naștere

Fig. 1. Templu budist din India

PORTOFOLIU

Realizează macheta unui templu/unei piramide din materiale pe care le ai la îndemână. Apoi prezintă-o colegilor.

RECAPITULARE

• Cubul

- 1. Descrie**, pe scurt, popoarele Orientului Antic, specificând numele acestora, originea lor, zona în care s-au stabilit.
- 2. Compară** istoria antică a evreilor cu cea a chinezilor, având în vedere ocupațiile, credința, stabilitatea pe un anumit teritoriu.
- 3. Asociază** informațiile despre inventarea scrierii (de la pictograme la alfabet) cu cele pe care le-ai aflat despre picturile rupestre în lecțiile anterioare și cu cele despre alfabetul limbii române pe care le-ai aflat la ora de limba și literatura română.
- 4. Analizează** Codul lui Hammurabi, specificând forma în care acesta este prezentat, ce conține, ce valoare istorică are.
- 5. Aplică** ceea ce ai aflat despre științele care s-au dezvoltat în Orientul Antic și realizează o listă de cursuri opționale pe care ți-ar plăcea să o studiezi la școală.
- 6. Argumentează**, pro sau contra, afirmația:
Civilizația Orientului Antic a influențat atât civilizațiile antice europene, cât și viața noastră de azi.

EVALUARE

1. Transcrie și completează enunțurile de mai jos.

Listă de termeni: *agriculturii, Moise, mesopotamiene, desene*

- a) Popoarele ... sunt de origine semită, nume provenit de la unul dintre fiii lui Noe, Sem.
  - b) Timp de 40 de ani, evreii au traversat pustiul, sub conducerea lui ... .
  - c) Cursurile de apă au favorizat dezvoltarea ... .
  - d) În scrierea pictografică sumeriană, ideile sunt transmise prin ... .
2. Transcrie pe caiet numai enunțurile adevărate.
    - a) Mesopotamia este o câmpie întinsă între fluviile Tigru și Eufrat.
    - b) Perșii și mezii au format prin cuceriri cel mai mare și puternic imperiu din Orientul Antic.
    - c) Patria evreilor de azi se numește Ierusalim.
    - d) Primele așezări umane au apărut în regiunea cunoscută sub numele de Semiluna fertilă.
    - e) Babilonul a fost distrus de către chinezi.
  3. Explică în ce consta legea talionului, aplicată în timpul lui Hammurabi.
  4. Descrie un oraș din Orientul Antic.
  5. Scrie un text în care să prezinți principalele tipuri de construcții din Orientul Antic.

Item	1	2	3	4	5
Punctaj maxim	1	1,50	2	2	2,50
1 punct din oficiu					

Unitatea 4

CIVILIZAȚIA GREACĂ ȘI SINTEZA ELENISTICĂ

- **Mediul natural și ocupațiile grecilor**
- **Ceramica: între utilitate și artă – studiu de caz**
- **Adevăr și legendă: Legendele Olimpului. Războiul Troian**
- **Polisul – organizare internă. Procesul de colonizare**
- **Histria, Tomis și Callatis – studiu de caz**
- **Sparta și Atena – două sisteme politice diferite**
- **Recapitulare**
- **Evaluare**
- **Războaiele grecilor: Războaiele Medice, Războiul Peloponesiac**
- **Bătălia de la Maraton – studiu de caz**
- **Alexandru Macedon și civilizația elenistică**
- **Frumos și cunoaștere în lumea greacă**
- **Acropola ateniană – studiu de caz**
- **Moștenirea lumii grecești – studiu de caz**
- **Jocurile Olimpice – studiu de caz**
- **Recapitulare**
- **Evaluare**

1. MEDIUL NATURAL ȘI OCUPAȚIILE GRECILOR

CAPTAREA ATENȚIEI

1. Descrie obiectele alăturate având în vedere identificarea a două asemănări și, respectiv, a două deosebiri.
2. Pornind de la forma fiecărui obiect, stabilește destinația acestora.

Fig. 1. Vase antice grecești

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

„Întâietatea Eladei nu se datorește numai puterii și faimei popoarelor care locuiesc acolo (...) fiindcă Elada are multe golfuri, multe promontorii, care pot fi văzute de departe, precum și peninsule mari, așezate în șir una după alta.“

Strabon, *Geografia*

1. Precizează care era poziția Eladei față de celelalte popoare din Antichitate.
2. Menționează, pe baza sursei, trei caracteristici geografice ale regiunii.

AȘEZARE GEOGRAFICĂ ȘI RELIEF. Odată cu Grecia Antică (Elada) începe și istoria Europei. Grecii (elenii) au fost moștenitorii culturii Orientului Antic pe care au îmbogățit-o, ajungând să creeze una dintre cele mai strălucitoare civilizații ale Antichității.

Istoria Greciei Antice s-a dezvoltat pe o arie întinsă, situată între Europa, Asia și Africa, cuprinzând sudul Peninsulei Balcanice, coasta de vest a Asiei Mici și insulele din Marea Egee, Marea Ionică și Marea Mediterană. Convențional, aceste regiuni sunt denumite: Grecia continentală, Grecia asiatică și Grecia insulară.

1. Precizează zona geografică în care s-a dezvoltat civilizația greacă în Antichitate.
2. Numește regiunile în care trăiau grecii în Antichitate.

Relieful Greciei continentale este unul muntos și deluros și a împărțit zona în trei regiuni: Grecia de nord, de mijloc și de sud.

Grecia de nord este străbătută de Munții Pindului, care despart Epirul muntos, acoperit de pășuni, de câmpiile roditoare ale Tesaliei. Tot aici se găsesc și Munții Olimp, denumiți și „casa zeilor“, cu cel mai înalt vârf de 2 918 m. În Epir se găsea Dodona, cel mai vechi oracol grecesc.

Grecia de mijloc, situată între strâmtoarea Termopile și istmul Corinth, este străbătută de Munții Pindului și Parnasus, în zona celui din urmă regăsindu-se Delfi, cel mai cunoscut templu și oracol al grecilor. De asemenea, aici se mai afla Beoția, regiune bogată în pășuni, unde s-a ridicat orașul Teba, iar vecină era Attica, cu capitala Atena.

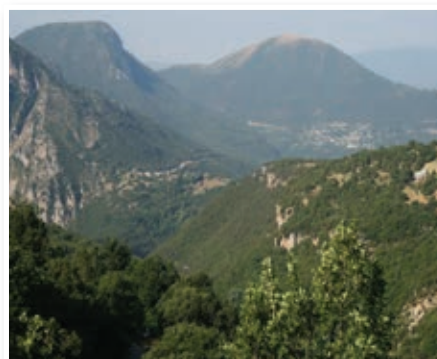

Fig. 2. Relief muntos

Grecia de sud (Pelopones) se leagă de Grecia de mijloc prin istmul Corint. În centru se găsește o regiune muntoasă, numită Arcadia. La vest de aceasta se afla Elida, cu localitatea Olympia, renumită pentru Jocurile Olimpice. În sud, Munții Taiget separă două regiuni roditoare: Messenia și Laconia, cu orașul Sparta.

Numeroasele insule din Marea Egee sunt cuprinse în arhipelagurile Cicladelor și Sporadelor. Insulele sunt bogate în păduri și marmură și sunt foarte apropiate unele de altele.

Clima mediteraneană, cu temperaturi ridicate în timpul verii și cu puține precipitații, este prielnică practicării pomiculturii (în special cultivării măslinului și smochinului) și viticulturii. Vecinătatea mării i-a transformat pe greci în buni marinari și pescari, calitatea argilei i-a făcut olari iscusiți, iar munții le-au oferit pășuni, lemn, marmură și metale, încurajând astfel practicarea păstoritului, mineritului și a prelucrării lemnului. Stofele erau țesute în casă de către femei sau sclavi. Comerțul s-a dezvoltat și el, grecii ducând către alte ținuturi corăbii încărcate cu ceramică, stofe, vin sau obiecte din metal prețios și cumpărând cereale, miere și sclavi. Apariția monedei a făcut posibilă dezvoltare a comerțului.

APLICAȚIE

1. Numește regiunile în care este împărțită Grecia continentală.
2. Privește harta reprezentată în figura 3 și stabilește care sunt vecinii Greciei continentale. Dă exemple de câteva insule din Marea Egee, Marea Ionică și Marea Mediterană.
3. Precizează, pentru fiecare ocupație din lista de mai jos, o caracteristică a mediului care a favorizat dezvoltarea ei.

navigație, creșterea animalelor, olărit, minerit, prelucrarea metalelor

Fig. 3. Harta Greciei în secolul V î.Hr.

Civilizația greacă și sinteza elenistică

4. Precizează, pe baza sursei, un motiv pentru care Creta a obținut o poziție importantă față de Grecia.

„Se pare că Natura însăși a făcut ca întregii Grecii să-i poruncească Creta, datorită prielniceii sale așezări. Într-adevăr, ea stăpânește toate mările, pe ale căror țărmuri s-au statornicit aproape fără excepție neamurile grecești. Creta este așezată la o depărtare mică atât de Pelopones, cât și de Asia, în partea dinspre Triopion și Insula Rodos.“

Aristotel, *Politica*, II, 7, 2

Privește harta de la pagina 51 și descrie așezarea ei, utilizând și informațiile din sursă.

5. Stabilește, pe baza sursei, avantajele și dezavantajele vecinătății mării pentru un oraș.

Precizează o caracteristică a terenului și o consecință a acesteia.

„Vecinătatea mării este plăcută unui oraș, dacă avem în vedere numai prezentul; dar, cu vremea, ajunge de fapt neplăcută. Comerțul pe care îl înlesnește marea, ispita câștigului ce-l oferă și negustorii pe care îi atrage din toate părțile strică moravurile locuitorilor, le dă un caracter îndoielnic și viclean și alungă buna-credință și încrederea din legăturile ce au sau între ei, sau cu străinii. Avem un leac împotriva neajunsului acestuia în fertilitatea pământului, ce poate produce pentru toate trebuințele vieții; și cum, de altfel, terenul este accidentat, este evident că nu poate produce deodată un număr mare de bucate și din belșug fiecăruia.“

Platon, *Legile*

Fig. 4. Creta

Fig. 5. Muntele Olimp

PE SCURT

În Antichitate, grecii au populat sudul Peninsulei Balcanice, insulele din mările învecinate și vestul Asiei Mici, formând Grecia continentală, Grecia insulară și Grecia asiatică.

Relieful Greciei continentale este predominant muntos, iar clima – mediteraneană.

Principalele bogății ale Greciei Antice erau argila, marmura și era avantajată de vecinătatea mării.

Printre ocupațiile de bază ale grecilor se aflau: agricultura, creșterea animalelor, olăritul, mine-ritul, prelucrarea metalelor și a marmurei, navigația și comerțul.

DICȚIONAR

golf = parte a unui ocean, a unei mări sau a unui lac care pătrunde în uscat

istm = fâșie îngustă de pământ care leagă două continente sau o peninsulă de un continent și care separă două mări sau două golfuri

oracol = lăcaș sacru unde se făceau și se interpretau profețiile în Antichitate; persoană care făcea aceste profeții

prinos = dar oferit divinității în Antichitate

promontoriu = fâșie de pământ înaltă și stâncoasă care înaintea în mare sau în ocean

strâmtoare = loc strâmt, îngust, între munți sau între dealuri; defileu, trecătoare

Apărută în Orientul Apropiat încă din Preistorie, arta ceramicii atinge în Grecia Antică un înalt nivel de calitate artistică, constituind o dovadă a civilizației vechilor greci.

La început, lutul se modela manual, dar inventarea și răspândirea roții olarului a determinat un progres semnificativ în arta olăritului. După ce se modela vasul, acesta era lăsat să se usuce, decorat și apoi ars. Alteori, vasele erau pictate după arderea lor în cuptoare.

Ceramica Greciei Antice este importantă pentru cunoașterea picturii și, totodată, pentru însuși studiul civilizației și al culturii grecești.

Ceramica grecească era deosebit de apreciată de popoarele din jur pentru calitatea și frumusețea ei. Vasele aveau diferite forme și mărimi, în funcție de destinația lor. Puteau fi utilizate pentru păstrarea sau transportarea lichidelor (vin, ulei, apă) sau a alimentelor solide (cereale), puteau fi vase funerare sau folosite pentru parfumuri și farduri.

Locul figurilor negre, al siluetele pictate în negru pe fondul roșcat natural al vasului și în care detaliile erau redată prin incizii simple a fost luat de siluetele figurilor roșii pe un fond galben-roșcat al vasului. Treptat, dispar de pe ceramică animalele, păsările sau peisajele, pentru ca unicul subiect să rămână omul surprins în ipostazele de zi cu zi. Sub influența picturii, corpul omenesc a început să fie reprezentat în diverse poziții, accentul punându-se pe redarea veșmintelor și a modului în care acestea se așază pe corp. Începând cu secolul IV î.Hr. se acordă o atenție deosebită și vaselor de dimensiuni mai mici și apar numeroase reprezentări ale unor scene din operele tragicienilor, în special ale lui Euripide. Decorul a variat și el, de la linii și cercuri la figuri geometrice, culminând cu realizarea unor picturi elaborate ce reprezentau diverse scene mitologice sau aspecte ale vieții cotidiene.

În imaginile de mai jos se pot vedea câteva vase grecești și destinația lor.

Fig. 1. Modelarea manuală a lutului

Fig. 2. Vas făcut cu ajutorul roții olarului

Fig. 3. Oinochoe (urcior cu toartă verticală și gură profilată) era folosit pentru turnarea vinului.

Fig. 4. Amfora (vas înalt cu două toarte mari verticale) era utilizată pentru păstrarea lichidelor (ulei, vin, apă) sau a cerealelor.

PROIECT

Realizați un proiect de grup în care să prezentați, pe echipe, prin ce se caracterizează arta olăritului din județul sau regiunea în care trăiți și comparați-o cu arta grecilor antici, identificând asemănări și deosebiri.

2. ADEVĂR ȘI LEGENDĂ: LEGENDELE OLIMPULUI. RĂZBOIUL TROIAN

CAPTAREA ATENȚIEI

Fig. 1. Heinrich Schliemann
(1822–1890)

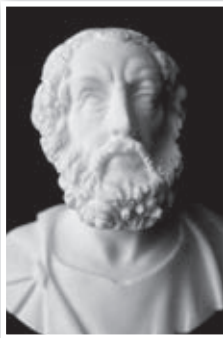

Fig. 2. Homer

Heinrich Schliemann a fost un arheolog german care a identificat urmele legendarei cetăți grecești antice Troia din Asia Mică, azi în Turcia. Cercetările sale au condus la concluzia că locul în care se găsea Troia nu putea fi altul decât Isarlık (azi, Turcia). Tot el a descoperit și urmele civilizației miceniene prin săpăturile făcute la Micene.

Dorința lui de a dovedi că Războiul Troian a fost real l-a făcut să memoreze pasaje întregi din Homer, în limba greacă veche.

Legendarului poet Homer i se atribuie scrierea epeilor grecești *Illiada* și *Odiseea*.

Epeile homerice furnizează informații despre perioada secolelor XII–VIII î.Hr., perioadă cunoscută sub numele de epoca homerică.

1. Formulează un punct de vedere referitor la importanța poemelor homerice.
2. Precizează ce legătură există între Heinrich Schliemann și Homer.

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

Fig. 3. Ruinele palatului din Cnossos, creație a civilizației minoice, sub care s-ar fi adăpostit labirintul în care se ascundea Minotaurul

EPOCA MINOICĂ	Sec. XXVII î.Hr. Civilizația minoică (Creta)
EPOCA CRETO-MICENIANĂ	Sec. XV î.Hr. Aheii cuceresc Creta
	Sec. XIII î.Hr. Aheii cuceresc Troia
ANII ÎNTUNECAȚI EPOCA HOMERICĂ	Sec. XII î.Hr. Invazia dorienilor Sec. VIII î.Hr.

Fig. 4. Primele epoci din istoria Greciei cuprind evenimente referitoare la primele civilizații înainte și după venirea triburilor de indo-europeni, care au contribuit la formarea populației elene.

1. Caută legenda Minotaurului, citește-o și povestește-o împreună cu colegii în clasă.
2. Privește tabelul reprezentat în fig. 4 și numește primele trei epoci ale Greciei Antice, precizând limitele lor temporale.

Fig. 5. Coif grecesc

EPOCA MINOICĂ a fost perioada din epoca bronzului în care a apărut și s-a dezvoltat, în insula Creta, cea mai timpurie civilizație europeană de nivel înalt, de la care s-a păstrat palatul din Cnossos. Numele ei provine de la Minos (regele legendar al Cretei care l-a ascuns pe Minotaur în labirintul de sub palat) și a fost dat de arheologul Arthur Evans. În jurul secolului XX î.Hr., în Grecia au pătruns ionienii, urmați de aheii, iar în secolul XVI î.Hr. și de eolienii.

EPOCA CRETO-MICENIANĂ. Aheii au pătruns în Grecia și, cu sprijinul triburilor de eolienii, au ocupat zona centrală, nordul Peloponesului și insule din Marea Egee încă din secolul XVI î.Hr., iar în secolul XV î.Hr. insula Creta, punând bazele civilizației miceniene. Numele ei provine de la cetatea Micene din Pelopones. Palatele lor (Micene, Argos, Pilos și Tirint) erau înconjurate de ziduri groase, numite

ciclopice. Acestea aveau numeroase încăperi și curți interioare, iar pereții erau împodobiți cu picturi. Mormintele basileilor (regilor) conțineau bijuterii, măști mortuare și vase din aur și ceramică. În secolul XIII î.Hr., aheii au pornit războiul contra cetății rivale, Troia, pe care au cucerit-o. În cele din urmă, civilizația miceniană a fost distrusă de invazia dorienilor, care au pătruns în Grecia în secolul XII î.Hr.

EPOCA HOMERICĂ. Distrugerea civilizației miceniene a dus la dispariția totală a scrierii acestora. Această perioadă mai este cunoscută și ca epoca homerică, de la legendarul poet Homer, care în epopeile sale *Iliada* și *Odiseea*, scrise cândva între secolele IX–VI î.Hr., a descris viața societății grecești de la acea vreme. Principalele momente consemnate în poemele homerice au fost Războiul Troian și peripețiile eroului grec Ulise. Evenimentele din acest război au fost adesea înfățișate și în arta grecească, în special în reprezentările de pe ceramică.

Fiecare poem homeric relatează doar o parte din război. Iliada acoperă o mică parte din ultimul an de asediu, cel de-al zecelea, iar Odiseea se concentrează asupra întoarcerii lui Ulise (Odiseu) în Itaca. Troia (Ilion) era o cetate aflată pe țărmul Asiei Mici. Din Iliada aflăm că Paris, fiul mai mic al regelui Priam, a răpit-o pe Elena, soția lui Menelau, regele Spartei. Basileii din Grecia, în frunte cu Agamemnon, regele Argosului, hotărâsc răzbunarea insultei prin distrugerea Troiei. De partea aheilor vin și înțeleptul Ulise, basileul din Itaca, viteazul Ahile, înțeleptul rege Nestor din Pilos și mulți alți eroi. În acest război se amestecă și zeii, unii de partea aheilor (Atena, zeița înțelepciunii, sau Hera, soția lui Zeus), iar alții de partea troienilor (Afrodita, zeița frumuseții și a dragostei, sau Apollo, zeul Soare, al muzicii, al poeziei și al artelor frumoase). Neputând să-i învingă pe troieni, în al zecelea an, aheii au recurs la un vicleșug plănuit de Ulise. S-au ascuns în pântecul unui uriaș cal de lemn și au fost introduși în cetate, de unde au ieșit și au cucerit cetatea. Odiseea relatează aventurile lui Ulise pe drumul de întoarcere spre patria sa, Itaca, unde îl aștepta credincioasa Penelopa, soția sa, și Telemac, fiul său. Ulise trece prin mari primejdii, gata să fie ucis, sau i se promite nemurirea, dar el nu uită de casa și de familia sa. Cu ajutorul regelui Alkinoos al fecilor, Ulise ajunge acasă după douăzeci de ani de când plecase. Aici își găsește casa ocupată de peștorii Penelopei, care îl credeau mort. Cu ajutorul zeiței Atena, Ulise reușește să-i alunge pe aceștia și să-și recapete familia și bunurile.

Fig. 6. Cal troian

Poemele homerice ne oferă informații despre organizarea socială și viața grecilor din această perioadă. Astfel, aflăm că în fruntea cetăților erau basileii, conducători cu atribuții militare și judecătorești. La război, comandanții de oști își conduceau singuri carele de luptă și foloseau arme din bronz. Descoperirile arheologice au confirmat descrierea armurii lui Hector, viteazul fiu al lui Priam, ca și palatul acestuia, iar numele lui Ahile a fost găsit și la Pilos, și la Cnossos.

PE SCURT

Între secolele XX–XII î.Hr., în regiunea Peninsulei Balcanice, a insulelor din Marea Egee și pe țărmurile Asiei Mici, s-au așezat ionienii, aheii, eolienii și dorienii.

Aheii au întemeiat civilizația miceniană și au cucerit Troia.

Dorienii au distrus civilizația miceniană, a cărei scriere a fost abandonată.

Perioada secolelor XII–VIII î.Hr. este cunoscută și sub numele de epoca homerică, de la numele lui Homer, legendarul autor al operelor *Iliada* și *Odiseea*. Poemele au oferit informații cu privire la organizarea societății grecești în această perioadă.

Arheologul Heinrich Schliemann a dovedit, prin săpături arheologice, existența cetății Troia și a civilizației miceniene.

DICȚIONAR

basileu = titlu purtat de conducătorii triburilor grecești (rege)

epopee = poem epic de mari dimensiuni, în care se povestesc în versuri fapte eroice, legendare sau istorice

zid ciclopic = zid construit din blocuri mari de piatră brută sau sumar cioplită

APLICAȚII

1. Identifică numele troienilor și pe cele ale aheilor din sursa dată.

- Explică, pe baza sursei, care este soluția găsită de Agamemnon pentru sfârșitul războiului dintre ahei și troieni.

„Voi ne fiți martori acum și păziți jurămintele noastre./Dacă la luptă cumva pe Menelau răpune-va Paris,/El pe Elena să fie stăpân și pe-averile-i toate;/Noi cei din Argos apoi să ne-ntoarcem pe mare-n corăbii./Dacă Menelau cumva îl omoară pe chipeșul Paris,/Da-vor troienii atunci pe Elena și pe-averile-i toate,/Da-vor așșderea plata războiului ce se cuvine,/Pildă să fie celor ce vin după noi, tuturora./ Despăgubiri de război dacă nu vor plăti de la sine/Priam și fiii lui Priam, de-ndată ce mort ar fi Paris,/ Eu nu mă voi bate și-atunci și cere-voi prețul pedepsei/Și-am să tot stărui pe-aici până voi isprăvi cu războiul.“

Homer, *Iliada*, Cântul III

2. Enumeră obiectele primite de Penelopa în dar de la peștorii ei.

„Tu, fiic-a lui Icariu, Penelopă/Cuminte numai să primește tu daruri/Cu care vor să te cinstească-aheii./ Nu-i bine să-i respingi. Noi nu vom merge/Napoi pe la moșie, nici aiurea,/Nainte de-a te mărita cu unul/ Dintre ahei, mai osebit în toate. [...] /Aduse Antinou o rochie mare/Cu-alesături de-o frumusețe rară./ Douăsprezece sponci avea de aur/Și toate potrivite. Aduse-ndată/Și Evrimah o salbă măiestrită/De aur care avea-mbinată boabe/De chihlimbar ca razele de soare,/Aduse sluga lui Evridamante/Cercei cu câte trei bogate pietre/Din care strălucea o frumusețe,/De la Pisandru, fiul lui Polictor,/I-aduse sluga un gherdan, podoabă/Nespus de mândră. Astfel fiecare/I-aduseră câte un dar aheii.“

Homer, *Odiseea*, Cântul XVI

3. Privește harta de mai jos și indică, în ordine cronologică, triburile grecești și locurile prin care acestea au trecut ori s-au stabilit.

Fig. 7. Migrația triburilor grecești

4. Povestește episoadele din *Odiseea* redată în imaginile de mai jos.

Fig. 8. Pictură care ilustrează ademenirea marinarilor lui Ulise de către sirene

Fig. 9. Ceramică greacă înfățișând orbirea ciclopului Polifem de către Ulise

Fig. 10. Întoarcerea lui Odiseu (tablou de Pinturicchio, 1508)

PORTOFOLIU

Documentează-te și descrie unul dintre următoarele mituri:

- Uranus și Gea (mitul genezei lumii);
- Cele douăsprezece munci ale lui Heracles;
- Prometeu – creatorul oamenilor (mitul creației omului);
- Pedepsirea lui Prometeu (motivul pedepsei supreme);
- Călcâiul lui Ahile (motivul punctului slab);
- Firul Ariadnei (motivul labirintic);
- Pedepsa lui Sisif (munca fără rost și fără sfârșit).

Fig. 11. Ulise/Odiseu, regele Itacăi

3. POLISUL – ORGANIZARE INTERNĂ. PROCESUL DE COLONIZARE

CAPTAREA ATENȚIEI

Fig. 1. Teritoriile ocupate de greci în timpul mării colonizări din secolele VIII-VI î.Hr.

1. Privește harta de mai sus și enumeră câteva dintre cetățile întemeiate de triburile grecești.
2. Precizează care sunt cetățile grecilor (metropole) care au întemeiat alte cetăți (colonii).

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

„Cetatea este o întovărire desăvârșită, pe care o alcătuiesc mai multe sate. Ea stăpânește toate mijloacele pentru a face față propriilor nevoi și (...) își atinge scopul. Cetatea s-a ivit din nevoia de a trăi și dăinuie pentru ca oamenii să poată duce o viață fericită, ceea ce ne face să spunem că o cetate fericită există prin însăși rânduiala Firii, la fel ca și cele dintâi întovășiri...

E lesne de înțeles că trebuie să numim cetatea un așezământ al Firii și pe om – potrivit rânduieiilor aceleiași Firi – un animal politic.“

Aristotel, *Politica*, I, 1, 9

Citește textul de mai sus și răspunde la următoarele cerințe.

1. Formulează o definiție a cetății.
2. Explică în ce mod reușea cetatea să facă față propriilor nevoi.
3. Menționează o cauză care a determinat apariția cetății.
4. Cum numește Aristotel cetatea, respectiv pe om?

ORGANIZAREA POLISULUI

În secolul VIII î.Hr., Grecia era divizată într-o mulțime de cetăți-stat (polisuri), care au apărut și s-au consolidat încă din „epoca întunecată“, odată cu stabilirea grecilor într-un anumit teritoriu. Comunitatea stăpânea în comun terenul, iar membrii ei aveau calitatea de cetățeni. Însă nu toți locuitorii de pe un teritoriu ocupat de o comunitate aveau această calitate. Slavii, străinii și femeile nu erau considerați oameni ai cetății pentru că ei nu puteau fi proprietari ai teritoriului polisului. Curând a apărut și proprietatea privată.

Cetatea-stat (polis) cuprindea un centru religios ridicat pe o înălțime (acropolă) și un centru economic și politic (agora), loc al comerțului și al adunărilor publice. De asemenea, aici se mai găseau locuințe și clădiri publice, cum ar fi templele sau teatrul. Cetatea-stat era înconjurată de un zid de apărare, iar dincolo de acesta se găsea zona agricolă. Fiecare polis se afla sub protecția unei zeități, iar cetatea era condusă după legi pe care cetățenii erau obligați să le respecte.

MAREA COLONIZARE GREACĂ

Între secolele VIII–VI î.Hr., odată cu dezvoltarea meșteșugurilor și a comerțului, a avut loc un fenomen amplu de migrare a unei părți din populația greacă, care s-a stabilit în alte regiuni ale bazinului Mării Mediterane și Mării Negre. Cauzele acestei deplasări au fost legate de creșterea populației și raritatea terenurilor agricole, fapt care a dus la sărăcirea micilor proprietari de pământ. La acestea s-au adăugat luptele interne, de natură politică, din interiorul polisului, cât și nevoia de piețe de comerț în care să fie vândute produsele grecilor și să fie achiziționate diverse bunuri sau sclavi.

Cetatea de origine din care pleca grupul de coloniști purta numele de **metropolă** (cetate-mamă), iar cetatea nou întemeiată, de **colonie** (cetate-fiică). Colonia întreținea legături comerciale cu metropola, dar era independentă față de aceasta. Principalele metropole au fost Miletul, în Asia Mică, Corintul și Megara, din Grecia continentală, și Calcis, din insula Eubeea. Marea colonizare greacă s-a desfășurat, în principal, pe trei direcții. Una dintre acestea a fost vestul bazinului Mării Mediterane, unde grecii au colonizat sudul Italiei și țărmurile insulei Sicilia (Magna Grecia). Altă direcție a fost spre nordul Mării Egee și Marea Neagră, iar cea de-a treia spre sud, pe țărmurile Africii. Principala consecință a mării colonizări a fost dezvoltarea economiei, în special a meșteșugurilor și a comerțului, dar și a sporirii numărului de sclavi. În regiunile colonizate, civilizația greacă a pătruns în rândul populației băștinașe.

Fig. 2. Ruinele orașului-stat Sparta

PE SCURT

Marea colonizare greacă s-a desfășurat între secolele VIII–VI î.Hr.

Metropola era polisul din care plecau coloniștii, iar colonia era cetatea întemeiată de aceștia.

Grecii au colonizat țărmurile vestice ale Mării Mediterane, sudul Italiei, țărmurile Siciliei, Africii, țărmurile Mării Egee și cele ale Mării Negre (coloniile Histria, Tomis și Callatis).

DICȚIONAR

acropolă = cetățuie înăuntrul orașelor antice grecești, ridicată pe o înălțime și care adăpostea palate și temple

agora = piață publică în orașele Greciei Antice, unde se țineau adunările publice

colonizare = acțiunea de a întemeia o cetate sau un oraș, în scopuri comerciale sau strategice, de către fenicieni, greci sau alte popoare, pe teritorii străine

APLICAȚIE

„Când, în sfârșit (...) Elada n-a mai fost tulburată de migrații și s-a bucurat de o liniște bine statornicită, atenienii au trimis coloniști în Ionia și în multe insule, iar locuitorii Peloponesului în cea mai mare parte a Italiei (de Sud) și a Siciliei, cum și în câteva alte regiuni din Elada.”

Tucidide, *Istoria Războiului Peloponesiac*

- Precizează care sunt teritoriile colonizate de atenieni, respectiv de locuitorii Peloponesului.
- Menționează alte două teritorii pe care grecii le-au colonizat în secolele VIII–VI î.Hr.

În colonizarea țărmurilor Mării Negre, un rol important l-a jucat Miletul. Atrăși de bogățiile regiunii, navigatorii din Milet au înfruntat marea întunecată și furtunile puternice. Ca să o îmblânzească, grecii au numit-o Pontus Euxin (Marea ospitalieră). Ei au întemeiat, pe țărmul vestic al Mării Negre, mai întâi colonia Histria, în secolul VII î.Hr., și apoi Tomis (Constanța), în secolul VI î.Hr. Tot în același secol, coloniștii doriene din Heraclea Pontică au pus bazele cetății Callatis (Mangalia). Grecii stabiliți în aceste colonii exploatau bogățiile naturale ale solului și ale mării (grâu, lemn, pește) și cumpărau de la băștinașii geți grâne, ceară, miere, piei de animale, lemn și chiar sclavi. Negustorii greci le vindeau vinuri și untdelemn, ceramică de lux și obiecte de podoabă. Geții au preluat de la greci scrierea, moneda, roata olarului și și-au îmbunătățit tehnica de prelucrare a fierului.

1. Citește textul și răspunde la următoarele cerințe.

„Callatis este o colonie a heracleoților [locuitori din Heraclea Pontică, cetate greacă din Asia Mică], întemeiată în urma unui răspuns dat de un oracol. Heracleoții au întemeiat cetatea pe vremea lui Amyntas, care moștenise domnia asupra macedonenilor.

Cetatea Tomis a fost colonizată de milesieni. În jurul ei locuiesc sciții.

Vine orașul Istros, care-și trage numele de la fluviul [aflat acolo]. A fost întemeiat de milesieni pe vremea când oștirea barbarilor sciți a trecut în Asia ca să-i urmărească pe cimerienii care trecuseră Bosforul.”

Pseudo-Scymnos, *Descrierea pământului*

- Precizează un motiv pentru care a fost întemeiată cetatea Callatis.
- Numește fondatorii coloniilor întemeiate de greci pe litoralul dobrogean al Mării Negre.

2. Citește textul de mai jos și răspunde la cerințe.

„În privința celor necesare vieții, ținuturile pontice ne dau vite și sclavi în număr foarte mare și de o calitate mărturisită de toți ca excelentă. Dintre articolele de lux, ne procură din belșug miere, ceară, pește sărat. În schimb, primesc din prisosul regiunilor noastre ulei și tot felul de vinuri; cu grâu fac comerț; uneori dându-ne la vreme cuvenită, alteori luând de la noi.”

Polibiu, *Istorie*

- Precizează care sunt mărfurile pe care grecii le cumpărau din ținuturile pontice.
- Menționează ce mărfuri erau vândute de greci în zona pontică.

Fig. 1. Ruinele coloniei grecești Histria

Fig. 2. Ruinele orașului Callatis

Fig. 3. Ruinele orașului Tomis

4. SPARTA ȘI ATENA – DOUĂ SISTEME POLITICE DIFERITE

CAPTAREA ATENȚIEI

Fig. 1. Leonida, regele Spartei

Fig. 2. Filosoful atenian Socrate

- Ținând cont de ținuta și poziția personajelor de mai sus, menționează cu ce crezi că se ocupau ele.

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

Fig. 3. Grecia Antică

Privește harta de mai sus și răspunde la cerințe.

1. Precizează care sunt regiunile din care fac parte Sparta, respectiv Atena.
2. Explică de ce Atena a avut mai multe contacte cu lumea exterioară decât Sparta.

Civilizația greacă și sinteza elenistică

În secolele IX–VIII î.Hr., în două regiuni diferite ale Peninsulei Balcanice au fost fondate două polisuri care au marcat istoria Greciei Antice. Acestea erau Sparta și Atena, cetăți grecești cu sisteme politice diferite.

SPARTA a fost întemeiată de cuceritorii doriene, în secolele IX-VIII î.Hr., în regiunea Laconia, aflată în sud-estul Peloponesului. Ei i-au învins pe ahei, locuitorii din regiune, și i-au transformat în persoane dependente (hiloți). În jurul cetății s-au stabilit oameni liberi (perieci) care se ocupau cu agricultura, meșteșugurile și comerțul. Sparta a rămas o cetate agrară, ostilă oricărei deschideri spre exterior și care disprețuia viața intelectuală, pentru că trebuia să mențină controlul asupra regiunii cucerite. Conform tradiției, organizarea politică a cetății, ce cuprindea și teritoriul rural, a fost realizată de legislatorul Lycurg. Spartanii erau singurii cetățeni și se bucurau de drepturi depline. Sparta avea în frunte doi regi, cu atribuții importante numai în caz de război, un sfat al bătrânilor și adunarea poporului. Ceva mai târziu, a apărut colegiul celor cinci efori, care deținea de fapt puterea executivă. Din adunarea poporului făceau parte toți cetățenii, care ratificau (prin aclamații și în unanimitate) măsurile propuse de regi și sfatul bătrânilor. Această formă de conducere a statului, în care puterea politică și economică este deținută de un număr restrâns de persoane, se numește **oligarhie**. Principala ocupație a spartanilor era războiul. Ei se aflau într-o permanentă stare de mobilizare militară. Începând de la vârsta de 12 ani, băieții aparțineau comunității, nu familiei, fiind supuși unor antrenamente militare zilnice. Acest lucru înceta când bărbații atingeau vârsta de 60 de ani. Astfel, Sparta a căpătat întâietate în Pelopones, având cea mai bună armată din regiune.

Fig. 4. Luptători spartani

ATENA a fost întemeiată de ionieni în secolul VIII î.Hr., în regiunea Attica. La început, a avut un sistem politic aristocratic, ca și Sparta. Din secolul VII, a fost înlăturată regalitatea și cetatea a fost condusă de aristocrați. Din rândul lor erau aleși cei nouă arhonți, conducători ai cetății, și areopagul, care deținea puterea judecătorească. Legile lui Dracon (621 î.Hr.), renumite prin severitatea lor, au fost primele legi scrise. Ajuns arhonte, în 594 î.Hr., Solon a dat prima constituție Atenei. El a interzis vânzarea datornicilor

Fig. 5. Acropola Atenei

atenieni ca sclavi, i-a răscumpărat pe cei vânduți în afara cetății și a limitat marea proprietate a aristocraților. Pe plan politic, Solon a sporit rolul adunării poporului (ecclesia), iar cetățenii erau grupați în patru categorii, în funcție de avere și nu de origine. În fruntea cetății se aflau nouă arhonți, aleși dintre cei mai bogați cetățeni. Solon a creat și un tribunal al poporului (heliaia), ai cărui membri proveneau din toate categoriile de cetățeni, și un consiliu format din 400 de membri (bulé), care pregătea legile. Profitând de conflictele interne care au apărut la scurt timp după renunțarea la putere a lui Solon, Pisistrate a reușit să ajungă în fruntea cetății cu ajutorul mercenarilor.

Această formă de guvernare se numește **tiranie**. După înlăturarea tiraniei, Clistene a restabilit în 508 î.Hr. constituția lui Solon. El a susținut în același timp și adoptarea unor importante reforme politice ce pot fi considerate „actul de naștere” al democrației ateniene. El a împărțit populația Atenei pe criterii teritoriale, și nu după origine, în 100 de circumscripții (deme).

Legile erau pregătite tot de un consiliu (bulé), format acum din 500 de membri. Pentru a preveni reinstaurarea tiraniei, Clistene a introdus ostracismul. O dată pe an, membrii adunării poporului scriau pe un ciob numele celor bănuți de ambiții excesive, iar aceștia erau alungați din cetate pentru zece ani, fără să-și piardă averea și statutul. Democrația ateniană a atins forma clasică în vremea lui Pericle (secolul V î.Hr.), ales strateg de 15 ori, consecutiv. Puterea aparținea adunării poporului, formată din totalitatea cetățenilor, în număr de aproximativ 40 000. Aceasta decidea în chestiuni de pace și război, avea putere legislativă și alegea, prin tragere la sorți, principalii magistrați. Rolul areopagului, format din descendenții eupatrizilor, devine pur decorativ. Consiliul (bulé) era desemnat prin tragere la sorți. În fruntea cetății era colegiul celor 10 strategii, format din conducătorii militari. Deși Atena a reprezentat în secolul V î.Hr. simbolul democrației în lumea greacă, acest sistem politic avea și el limitele lui. Cetatea avea aproape 420 000 de locuitori, dintre care jumătate erau sclavi, lipsiți de drepturi politice. Străinii (metecii) și femeile nu se bucurau nici ei de cetățenie.

Fig. 6. Discursul lui Pericle

PE SCURT

În secolele IX–VIII î.Hr., Sparta a fost întemeiată de către doriene, iar Atena, de ionieni.

Sparta a păstrat sistemul politic oligarhic și s-a bazat pe forța militară.

Populația Spartei era alcătuită din cetățeni (spartanii), hiloți (populația supusă, dependentă) și perieci (străini de cetate, oameni liberi).

În Atena au fost adoptate mai multe reforme care au făcut posibilă trecerea de la sistemul oligarhic la democrație.

Cei mai de seamă legislatori atenieni au fost Dracon, Solon, Clistene și Pericle.

Populația Atenei era formată din cetățenii atenieni și familiile lor, meteci (străinii de cetate) și sclavi.

Fig. 7. Pericle

DICȚIONAR

cens = impozit plătit pentru acordarea dreptului de alegător

democrație = formă de organizare a statului în care puterea este exercitată de popor

eupatrizi = descendenți ai familiilor de cuceritori, clasa nobililor deținători de pământuri

heliia = tribunal popular în Atena, constituit dintr-un mare număr de cetățeni, care își ținea ședințele sub cerul liber, la răsăritul soarelui

hilót = persoană care nu avea niciun fel de drepturi cetățenești, cu o situație socială intermediară între omul liber și sclav, aparținând statului și putând fi împrumutată proprietarilor de pământ

meteci = categorie socială lipsită de drepturi politice, precum și de posibilitatea de a dobândi proprietăți imobiliare, alcătuită din străinii stabiliți într-o cetate

APLICAȚII

1. Citește fragmentul de mai jos și răspunde la cerințe.

„Tot astfel în politică ar fi democrația și oligarhia; căci se presupune că aristocrația este o formă a oligarhiei, cu care se confundă, după cum ceea ce numim republică este o formă a democrației [...]. Caracterul distinctiv al primei specii de oligarhie este fixarea unui cens destul de ridicat pentru ca săracii, deși în majoritate, să nu poată ajunge la putere, aceasta fiind deschisă numai acelor care posedă venitul fixat de lege [...]. Trebuie totuși să spunem că dacă alegerile se fac dintre toți censitarii, instituția pare mai curând aristocratică și că ea nu este într-adevăr oligarhică decât atunci când cercurile alegerilor este restrâns.“

Aristotel, *Politica*

- Numește, pe baza sursei, cele două sisteme politice menționate și atribuie Spartei, respectiv Atenei (secolul V î.Hr.).
- Explică pe ce se bazează sistemul oligarhic.

2. Citește fragmentul din discursul lui Pericle, de mai jos, și răspunde la cerințe.

„Trăim sub o rânduală politică ce nu are de râvnit legile altora; departe de a-i imita, suntem mai degrabă o pildă pentru unii. Numele său este democrația, fiindcă ocârmuirea statului nu se reazemă pe puțini, ci pe cât mai mulți. În afacerile lor personale, toți cetățenii sunt egali în fața legilor; drumul la onoruri în viața publică este deschis fiecăruia în măsura în care opinia publică îi apreciază talentele, după merit mai mult decât după clasa socială, sărăcia nu este un motiv de inferioritate în ochii cetățenilor și nu împiedică de a se face folositor statului pe oricine e în stare.“

Tucidide, *Războiul Peloponesiac*

- Explică, pe baza sursei, ce reprezintă democrația în concepția lui Pericle.
3. Menționează o asemănare și o deosebire dintre democrația din vremea lui Pericle și cea din perioada contemporană.
4. Completează tabelul de mai jos, așezând termenii corespunzători din lista de mai jos, în dreptul Spartei, respectiv Atenei.

Sparta	Atena

Lista termenilor: *arhonte, Attica, Clistene, democrație, Dracon, doriene, efor, hiloți, ionieni, Lycurg, meteci, oligarhie, ostracism, perieci, Pericle, Pelopones, Solon.*

5. Enumeră trei instituții ale Spartei, respectiv ale Atenei, precizând atribuțiile fiecăreia.

Fig. 8. Platon și Aristotel, filosofi greci – pictură de Rafael

RECAPITULARE

1. Citește textul din coloana din mijloc a tabelului și rezolvă oral cerințele din coloanele laterale.

<p>1. Citește fragmentul care te-a impresionat cel mai mult și argumentează alegerea făcută.</p> <p>2. Exprimă-ți acordul/dezacordul față de afirmația scrisă cu litere cursive și argumentează.</p> <p>3. Cum îți va influența acest text atitudinea față de legi, norme, reguli?</p>	<p>„Îl admir pe legiuitorul Licurg, [...] pentru că a dat legi pe care spartanii le-au respectat, aceasta fiind taina prosperității lor. Legile prin care Licurg a adus fericirea în regat nu imită servil modelul celorlalte cetăți grecești, venind chiar în opoziție față de acestea. [...] Iată de ce cred asta: în restul lumii elene, <i>cetățenii de vază nu doresc să lase impresia că se tem de lege, acesta fiind semnul unei supuneri rușinoase</i>. La Sparta, lucrurile se petrec invers: cetățenii cei mai puternici sunt primii care se grăbesc să-și arate supunerea și respectul față de magistrați. [...]” (Xenofon, despre statul spartan)</p>	<p>a. Identifică în text argumentele aduse de Xenofon în favoarea legilor lui Licurg.</p> <p>b. Găsește grupul de cuvinte sinonim cu polisuri.</p> <p>c. Denumeste printr-un singur cuvânt forma de conducere a statului specifică Spartei.</p> <p>d. Alege, din lista de mai jos, cuvântul care denumește o formă de conducere a statului total diferită de cea spartană, apoi compară cele două forme de conducere a statului: colonizare, democrație, elenism, ostracism. Definește celelalte cuvinte.</p> <p>e. Cine putea fi cetățean al polisurilor?</p>
--	---	--

2. Alcătuieste un text de jumătate de pagină de caiet despre epoca homerică, în care să folosești termenii dați mai jos.

Listă termeni: *Troia, Iliada, Odiseea, epopei homerice, Războiul Troian*

3. Documentează-te și realizează un scurt text în care să explici termenul „draconic”, făcând legătura cu un moment important din istoria Atenei.

PROIECT

Realizați un proiect pe șase echipe formate din 4–5 membri. Prima echipă va prezenta mediul natural al Greciei Antice. Cea de-a doua va prezenta ocupațiile grecilor în Antichitate. A treia echipă va prezenta primele trei epoci istorice ale Greciei Antice, cu particularitățile fiecăreia. Cea de-a patra va prezenta poemele homerice, în timp ce echipele 5 și 6 vor prezenta organizarea polisului și marea colonizare greacă, respectiv, cetățile Sparta și Atena.

Proiectele vor fi realizate pe postere pe care veți lipi imagini și veți nota informațiile necesare. Veți expune aceste postere în clasă, apoi veți face turul galeriei. Un reprezentant al echipei va rămâne lângă poster pentru a oferi informații suplimentare colegilor care fac turul galeriei, ceilalți se vor plimba pe la celelalte postere și vor nota, pe o coală atașată fiecăruia, întrebări sau observații legate de ceea ce au realizat colegii lor. La final, se vor trage câteva concluzii privind atât informațiile prezentate în postere, cât și modul în care a lucrat fiecare echipă.

* Proiectul se va realiza cu o săptămână înainte, pentru a putea fi prezentat în ora de recapitulare.

EVALUARE

1. Stabilește corespondența între cele două coloane, alcătuind enunțuri în scris, pe caiet.

A

- grecii antici
- Războiul Troian
- Homer
- democrație
- polis
- oligarhie

B

- Iliada, Odiseea
- cetate-stat
- navigația, olăritul, creșterea animalelor, prelucrarea metalelor, mineritul, agricultura, comerțul
- cal
- Sparta

2. Completează pe caiet enunțurile de mai jos.

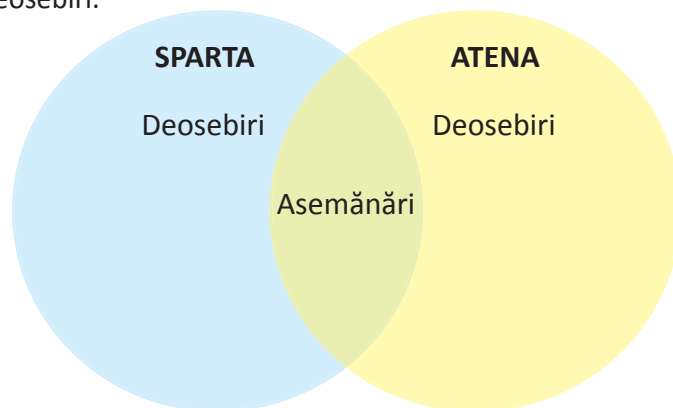
Listă de termeni: *Odiseu, Atenei, Elada, vase, metropolă, elen, colonie*

- Grecia Antică se numea ..., iar poporul care o locuia, ...
- În funcție de destinația lor, ... de ceramică aveau diferite forme și mărimi.
- Ulise se numea și ... .
- Cetatea-mamă se numea ..., iar cetatea-fiică era ... .
- Democrația a fost specifică ... .

3. Răspunde la următoarele întrebări.

- Cum a influențat relieful Greciei ocupațiile grecilor antici?
- De ce sunt valoroase obiectele de ceramică create de grecii antici descoperite în diferite situri arheologice?
- Poemele homerice pot fi valorificate ca surse istorice? De ce?
- Ce semnificație au pentru viața grecilor antici cele două zone importante dintr-un polis, acropola și agora?
- Care este înțelesul celor două noțiuni: *cetate-mamă* și *cetate-fiică*?

4. Compară cele două cetăți, Sparta și Atena, folosind diagrama Venn, identificând cel puțin două asemănări și două deosebiri.

5. Explică, printr-un text de 10–15 rânduri, care sunt avantajele și dezavantajele democrației ateniene.

Item	1	2	3	4	5
Punctaj maxim	1	2	2,50	1,50	2
	1 punct din oficiu				

5. RĂZBOAIELE GRECILOR: RĂZBOAIELE MEDICE, RĂZBOIUL PELOPONESIAC

CAPTAREA ATENȚIEI

- Privește imaginea alăturată și descrie echipamentul soldatului grec (hoplit).

Fig. 1. Hoplit

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

Fig. 2. Războaiele greco-persane

- Privește harta de mai sus și spune unde s-au dat bătălii între greci și perși în prima jumătate a secolului V î.Hr.

RĂZBOAIELE GRECO-PERSANE (numite și Războaiele Medice) au ocupat prima jumătate a secolului V î.Hr. și au reprezentat un eveniment important pentru toate popoarele din bazinul estic al Mediteranei. Imperiul Persan ajunsese, la jumătatea secolului VI î.Hr., o mare putere și a cucerit și cetățile grecești ale ionienilor, din Asia Mică. În primii ani ai secolului V î.Hr., acestea s-au răsculat în frunte cu Miletul, dar perșii le-au învins din nou (494 î.Hr.). Miletul a fost incendiat și locuitorii săi au fost vânduți ca sclavi. Deoarece

Fig. 3. Leonida, regele Spartei. Pe locul unde au murit cei 300 de spartani, în frunte cu regele lor, se găsește o inscripție care spune: „Străine, mergi și vestește lacedemonienilor că noi odihnim aici, dând ascultare celor ce ne-au poruncit ei”. (Herodot, Istorii, VII)

răsculații primiseră ajutor de la grecii din Peninsula Balcanică, perșii au pornit o campanie de pedepsire a grecilor. Atenienii au reușit să-i înfrângă pe aceștia la Maraton, în 490 î.Hr. Zece ani mai târziu, în 480 î.Hr., armata perșilor, sub conducerea lui Xerxes, a trecut în Europa pe un pod construit peste strâmtoarea Helespont (Dardanele). Armata de uscat era însoțită pe mare și de o puternică flotă. Conducerea rezistenței grecilor a preluat-o Sparta, care avea cea mai puternică armată de uscat. După ce au ocupat Grecia de nord, perșii s-au îndreptat spre strâmtoarea Termopile pentru a trece în Grecia centrală. Aici s-au opus însă grecii, sub conducerea regelui spartan Leonida. După victoria de la Termopile, perșii au pătruns în Attica și au prădat-o, apoi au incendiat Atena, ai cărei locuitori fuseseră evacuați pe insula Salamina. Navele greoaie ale perșilor au fost atrase de greci în strâmtoarea îngustă și cu ape puțin adânci. Astfel,

triremele mici și rapide ale grecilor, sub conducerea atenianului Temistocle, au reușit să le învingă pe cele ale perșilor. Xerxes s-a retras în Persia, lăsând în Grecia o armată numeroasă, care a fost învinsă la Plateea, în 479 î.Hr.

LIGA DE LA DELOS. Luptele dintre greci și perși au continuat și în anii următori, mai mult pe mare. Conducerea cetăților grecești aliate a fost preluată de Atena, care avea cea mai puternică flotă. Pentru a lupta cu succes, Atena și celelalte state maritime grecești au înființat o alianță militară, numită Liga de la Delos. Din aceasta, au ajuns să facă parte aproape 200 de cetăți, care formau „un imperiu maritim”, sub autoritatea Atenei. Ca urmare, în 449 î.Hr., perșii au suferit ultima mare înfrângere navală. Prin pacea încheiată, ei au recunoscut independența cetăților grecești.

RĂZBOIUL PELOPONESIAC (431–404 î.Hr.) a fost un mare conflict determinat de lupta pentru întâietate în Grecia Antică între Sparta, aflată în fruntea Ligii Peloponesiace, și Atena, care conducea Liga de la Delos. Războiul a avut ca pretext neînțelegerile dintre două cetăți: Corint, susținută de Sparta, și Corcyra, susținută de Atena. Războiul s-a purtat în jumătatea răsăriteană a bazinului Mediteranei și s-a extins până în Marea Neagră. În timpul războiului a avut loc și o epidemie de ciumă, care a afectat Atena și în care și-a pierdut viața și Pericle. Expediția ateniană în Sicilia (415–413 î.Hr.) a dus la cea mai gravă înfrângere a Atenei din acest război. În cele din urmă, Atena a fost învinsă în anul 404 î.Hr. Ea a fost obligată să-și predea flota spartanilor și să-și dărâme fortificațiile.

Fig. 4. Războaiele Medice, reprezentare de pe un monument din Grecia

Toate posesiunile maritime ale atenienilor, cu excepția insulei Salamina, au fost pierdute. Atena și-a pierdut poziția ei de mare putere, iar cetățile grecești au fost slăbite de război și ruinate economic. Sparta a încercat să-și mențină stăpânirea asupra acestora, dar nu a reușit mult timp acest lucru, deoarece Teba a ajuns să-și impună întâietatea. Criza cetăților grecești s-a adâncit în secolul IV î.Hr. și aceasta a contribuit la cucerirea lor de către macedonenii aflați sub conducerea lui Filip al II-lea.

PE SCURT

În prima jumătate a secolului V î.Hr., grecii și perșii s-au luptat între ei, conflictul fiind cunoscut sub numele de Războaiele Medice.

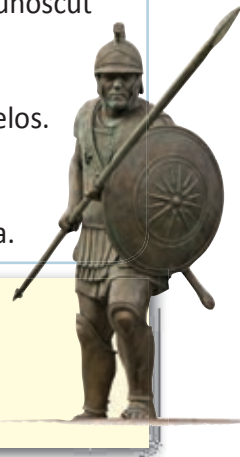
Cele mai importante lupte s-au dat la Maraton, Termopile, Salamina și Plateea.

În urma Războaielor Medice, Atena ajunge stăpâna mărilor și în fruntea Ligii de la Delos.

În a doua jumătate a secolului V î.Hr. a avut loc Războiul Peloponesiac.

Deși victorioasă, Sparta nu reușește să-și mențină întâietatea în zonă.

De criza lumii grecești din secolul IV î.Hr. profită Macedonia, condusă de Filip al II-lea.

DICȚIONAR

flotă = totalitatea navelor unui stat

hoplit = infanterist dotat cu o armură grea, cu un scut mare și cu lance

triremă = navă de război, prevăzută cu trei rânduri de vâsle

APLICAȚIE

Despre Bătălia de la Termopile

„Fiindcă perșii, în ciuda încercărilor făcute, nu puteau să ia cu asalt strâmtoarea – fie că se luptau în grupuri, fie cu toții laolaltă, se retraseră. [...] Neștiind Xerxe ce trebuia să facă într-o asemenea situație, veni să stea de vorbă cu el [...] Efialte [...] care își imagina că va dobândi de la rege o răsplată însemnată îi arătă o cărare ce duce, pe deasupra muntelui, la Termopile. [...] Atunci, elenii începură să chibzuiască și părerile lor se împărțiră. Unii nu se învoiau la părăsirea poziției. Ceilalți susțineau părerea contrară. Apoi s-au despărțit. O parte din eleni au plecat, împrăștiindu-se fiecare în cetatea lui.

Dar Leonida și oamenii în juru-i s-au pregătit să rămână pe loc. Se povestește că Leonida însuși i-ar fi trimis pe cei dintâi, dorind ca ei să rămână teferi. El socotea, în schimb, că pentru el însuși și pentru spartanii ce se aflau acolo ar fi fost o mare ocară să-și părăsească poziția, pentru a cărei apărare veniseră [...].

Leonida căzu în toiul luptei, după ce luptase cu vitejie și împreună cu el se prăbușiră și alți spartani vestiți [...].“

Herodot, *Istoriei*, VII

Citește textul de mai sus și răspunde la cerințe.

- Menționează o cauză care a dus la înfrângerea grecilor.
- Utilizând cunoștințele anterioare, referitoare la spartani, explică de ce Leonida a luat decizia de a nu părăsi strâmtoarea.
- Caracterizează-i pe Xerxes, Efialte și Leonida și selectează informații din sursă în sprijinul celor afirmate.

Deoarece atenienii au sprijinit răscoala grecilor din Asia Mică, Darius I a decis să-i pedepsească. Multe dintre cetățile grecilor i s-au supus, însă Atena și Sparta au refuzat. În anul 490 î.Hr., perșii au pornit împotriva grecilor pe cale terestră și pe mare. Istoricul grec Herodot menționează că perșii aveau 600 de trireme care transportau circa 25 000 de perși și 1 000 de călăreți. Atena a cerut ajutor Spartei, dar spartanii au refuzat pe motiv că nu se puteau pune în mișcare înainte de a fi lună nouă. Dintre toate cetățile grecești, doar Plateea a trimis 1 000 de oameni atenienilor, ca ajutor.

Fig. 5. Războinici greci

Bătălia s-a dat la Maraton, la 42 de kilometri de Atena, în al cărui golf ancorase flota persană. Atenienii aveau aproape 10 000 de hopliți. Planul strategului Miltiade era ca atenienii să lupte în câmp deschis în loc să se apere în spatele zidurilor cetății.

Miltiade a declanșat atacul în zorii zilei și hopliții au atacat în pas alergător infanteria persană, care era cel puțin de două ori mai numeroasă.

O legendă relatează faptul că Fidipide, un mesager atenian, a alergat distanța de la câmpul de luptă de la Maraton până la Atena pentru a anunța victoria asupra perșilor. În momentul în care a ajuns, a strigat: *Am învins!*, după care a murit pe loc.

În amintirea acestui erou, la inițiativa baronului Pierre de Coubertin, în programul Jocurilor Olimpice moderne a fost inclusă proba de maraton la care se aleargă pe o distanță de 42,195 km (distanța exactă dintre Maraton și Acropola din Atena).

„După ce atenienii se rânduiau pentru bătălie, jertfele arătându-se a fi prielnice, s-a dat semnalul. Atenienii porniră în fugă și se năpustiră asupra barbarilor. Între cele două armate erau cel puțin opt stadii [aproximativ 1 500 metri]. Când perșii i-au văzut pe vrăjmași atacându-i în fugă mare, s-au pregătit să primească atacul, cumpănind numărul foarte neînsemnat al atenienilor și atacul la care porniseră aceștia – fără cavalerie și arcași. Ei au crezut că i-a cuprins nebunia, închipuindu-și că această sminteală a lor îi va cuprinde cu siguranță. Iată ce socoteli își făceau barbarii.

Iar atenienii, începând înclăștarea cu perșii, se luptară într-un chip vrednic de amintire. Ei – cei dintâi dintre toți elenii despre care știm că s-au luptat vreodată cu perșii – i-au atacat pe vrăjmași alergând. Și, tot așa, ei cei dintâi au privit, fără să tremure, veșmântul mezilor. Într-adevăr, până atunci numai rostirea numelui mezilor îi înspăimânta pe greci.

Bătălia de la Maraton a ținut mult... După ce perșii au fost puși pe fugă, atenienii îi urmăriră, măcelărindu-i. Și au făcut aceasta până ce, ajungând la mare, atenienii cerură să li se pună la îndemână foc și atacă chiar corăbiile acelorora.

[...] Numeroși atenieni vestiți și-au sfârșit aici zilele... în lupta de la Maraton, barbarii au pierdut vreo șase mii patru sute de oameni, pe câtă vreme dintre atenieni au căzut atunci o sută nouăzeci și doi.“

Herodot, *Istoriei*, VI

1. Precizează în ce a constat planul de luptă al lui Miltiade.
2. Explică de ce doar Plateea a trimis ajutor atenienilor.

6. ALEXANDRU MACEDON ȘI CIVILIZAȚIA ELENISTICĂ

CAPTAREA ATENȚIEI

Filip al II-lea, regele Macedoniei (359–336 î.Hr.), a reușit să impună puterea militară a Macedoniei asupra întregii Peninsule Balcanice cu ajutorul falangei macedonene și profitând de slăbiciunea grecilor dezbinați de îndelungatele războaie dintre ei.

Fig. 1. Monedă cu chipul lui Filip al II-lea, regele Macedoniei

Demostene (384–322 î.Hr.) a fost cel mai mare orator al Antichității. Născut la Atena, s-a implicat în treburile statului, apărând democrația și opunându-se politicii promovate de regele Filip al II-lea al Macedoniei. Discursurile sale critice, numite *Filipicele*, le-a rostit în cadrul Adunării Poporului.

Fig. 2. Demostene

1. Prezintă cum a reușit regele Macedoniei, Filip al II-lea să cucerească cetățile grecești care se împotriveau stăpânirii macedonene.
2. Cum se împotriveau oratorul Demostene politicii promovate de regele Filip al II-lea?

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

Fig. 3. Imperiul Macedonean

- Privește harta de mai sus și notează pe caiet cinci orașe prin care au trecut armatele macedonene sub conducerea lui Alexandru cel Mare.

ASCENSIUNEA MACEDONIEI. În nordul Greciei s-a format statul macedonean, dintr-un amestec de triburi grecești și iliro-trace. În secolul IV î.Hr., regele Filip al II-lea (359–336 î.Hr.) a ridicat Macedonia la rangul de mare putere. Cu ajutorul falangei macedonene, a reușit să cucerească coloniile grecești de pe țărmul Traciei, impunându-și întâietatea în zonă. A știut să profite de slăbiciunea și dezbinarea statelor grecești și a avut atât susținători în rândul grecilor, cât și adversari, precum atenianul Demostene. În cele din urmă, Filip al II-lea a învins coaliția antimacedoneană la Cheronea (338 î.Hr.) și a încheiat pacea de la Corint (337 î.Hr.), în care a constituit o alianță a cetăților grecești, numită Liga Corintică. În cadrul ei, regele și-a anunțat intenția de a porni împotriva perșilor. Nu a mai apucat întrucât a fost asasinat în anul următor.

Fig. 4. Alexandru cel Mare – relief în bronz

IMPERIUL MACEDONEAN. Ajuns succesor al tatălui său la numai 20 de ani, Alexandru a zdrobit răscoalele din Tracia și Teba, apoi s-a îndreptat spre Asia împotriva perșilor. După mai multe victorii, a înaintat în Siria, apoi în Fenicia, unde a cucerit și a distrus orașul Tyr. În Egipt, Alexandru a fost primit ca un eliberator și a fondat orașul Alexandria, unul dintre numeroasele orașe care îi poartă numele. După ce a cucerit Babilonul, Suza și Persepolisul, armatele lui Alexandru au ocupat regatele Ecbatana, Partia și Bactriana, acesta devenind regele Persiei. El a guvernat ca un suveran absolut. În teritoriul cucerit, a menținut vechile satrapii, pe oamenii săi i-a tratat ca pe nobilii persani, a luat parte la ceremoniile religioase ale învingșilor, s-a căsătorit cu o prințesă persană. Alexandru nu a reușit să-și ducă la bun sfârșit visul de a-și extinde imperiul în Europa, deoarece a murit în anul 323 î.Hr. După moartea lui, Imperiul Macedonean s-a destrămat în mai multe state conduse de foștii săi generali.

EPOCA ELENISTICĂ este numele perioadei cuprinse între anul 323 î.Hr., anul morții lui Alexandru Macedon, și anul 30 î.Hr., data morții ultimei regine a Egiptului, Cleopatra, înainte de cucerirea romană, o perioadă de mari transformări.

Cuceririle greco-macedonene au dus la intensificarea legăturilor economice între Grecia și Asia. Colonizarea militară, crearea de noi centre urbane și consolidarea celor vechi au contribuit la dezvoltarea meșteșugurilor, agriculturii și comerțului. Cultura greacă s-a răspândit pretutindeni pe unde au ajuns soldații lui Alexandru Macedon, apoi aceasta a continuat să fie promovată de negustorii greci, cărora cuceririle le-au deschis drumurile Orientului. Cele două culturi, greacă și orientală, s-au contopit rezultând o nouă cultură, cea elenistică. Centrele cele mai importante ale acesteia au fost: Alexandria în Egipt, Antiohia în Siria, Pergam pe coasta Asiei Mici și Siracuza în Sicilia.

Fig. 5. Imperiul Macedonean (secolul IV î.Hr.)

PE SCURT

În secolul IV î.Hr., Macedonia ajunge o mare putere sub conducerea lui Filip al II-lea. Cu ajutorul falangei macedonene și profitând de dezbinarea cetăților grecești, regele Macedoniei le supune și dorește să și le facă aliate în lupta contra Imperiului Persan. Alexandru Macedon a supus statul persan și a pus bazele Imperiului Macedonean. Cultura elenistică a fost rezultatul sintezei celor două culturi: greacă și orientală.

DICȚIONAR

falangă = formație de infanteriști înarmați cu lănci, dispuși în rânduri compacte și având centrul și una dintre aripi mai întărite
orator = persoană care are talentul de a vorbi frumos în fața unui public
satrapie = provincie în vechiul Imperiu Persan, guvernată de un satrap cu puteri foarte mari

APLICAȚII**1. Citește textul de mai jos și răspunde la cerințe.**

„Întreg Peloponesul era în dezbinare. Nici cei care-i urau pe spartani nu aveau destulă putere pentru a-i nimici, nici aceia pe care Sparta îi așezase în fruntea cetăților nu mai erau stăpâni pe ele. Și în cetățile acestea, și în toate celelalte domneau o dezbinare și o vrajbă fără sfârșit.

Filip vedea lucrurile acestea [...] și dădea bani trădătorilor din toată Grecia ca să învrăjbească popoarele, aruncându-le pe unele împotriva altora. El folosea greșelile cetăților și reaua lor chibzuială ca să se pregătească și să se înalțe în paguba tuturor.“

Demostene, *Discursul Coroanei*

- Prezintă care era situația lumii grecești în timpul regelui Macedoniei, Filip al II-lea.
- Precizează care sunt metodele utilizate de acesta pentru a slăbi lumea greacă.

2. Citește textul de mai jos și răspunde la cerințe.

„De aici, Alexandru a pornit în Parția și, având acolo parte de răgaz, s-a îmbrăcat pentru întâia oară în portul barbarilor. Într-adevăr, el voia să se deprindă cu obiceiurile băștinașilor, fie pentru că socotea că, pentru îmblânzirea acestor oameni, este de mare însemnătate faptul de a le îmbrățișa obiceiurile și de a părea din același neam cu ei, fie din dorința de a-i pune la încercare pe macedoneni, ca să vadă dacă aceștia vor sau nu să i se închine și, totodată, pentru a-i obișnui, încetul cu încetul, cu schimbarea vechiului lor fel de viață. [...]

Sărbătorind căsătoria tovarășilor săi la Susa și luând el însuși în căsătorie pe Stateira, fiica lui Darius, a dat celor mai nobili pe femeile cele mai nobile [...].“

Plutarh, *Viața lui Alexandru*

- Care au fost motivele pentru care Alexandru voia să se deprindă cu obiceiurile băștinașilor?
- Prin ce metode s-a apropiat Alexandru cel Mare de obiceiurile băștinașilor?

PROIECT

Împărțiți-vă în trei echipe și realizați un proiect despre Alexandru cel Mare în care:

- a) să includeți informații referitoare la traseul trupelor lui și bătăliile câștigate de acestea;
- b) să descrieți modul în care acesta voia să impună autoritatea greco-macedoneană în Orient;
- c) să prezentați principalele urmări ale cuceririlor greco-macedonene asupra Asiei și Europei.

7. FRUMOS ȘI CUNOAȘTERE ÎN LUMEA GREACĂ

CAPTAREA ATENȚIEI

Datorită formei semicirculare a teatrului grec, vocile actorilor se auzeau până în ultimul rând, chiar dacă aceștia vorbeau în șoaptă.

- Privește imaginea alăturată și descrie cum arăta teatrul grec.

Fig. 1. Teatrul lui Dionysos de pe Acropola Atenei

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

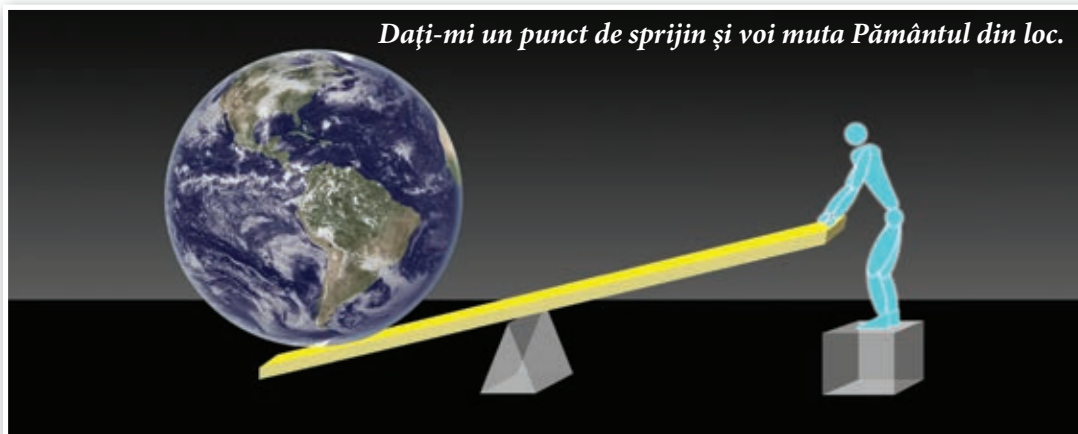

Fig. 2. După ce Arhimede a realizat o lucrare despre pârghii, a exclamat: „Dați-mi un punct de sprijin și voi muta Pământul din loc“.

- Privește imaginea de mai sus și găsește un exemplu din viața ta în care se aplică principiul lui Arhimede.

Preluând moștenirea culturală cretană și miceniană, ca elemente din cultura popoarelor orientale, grecii au creat o cultură originală foarte valoroasă care a avut o contribuție importantă în dezvoltarea culturii universale. Aceasta a cunoscut o înflorire deosebită în secolul V î.Hr., continuată în perioada elenistică. Cele mai importante domenii în care grecii au excelat au fost literatura, știința și arta. Printre cei mai cunoscuți poeți greci s-au aflat Sapho, care a scris versuri de dragoste, Pindar, un important autor al imnurilor dedicate învingătorilor, și Hesiod, cel care a descris viața grea a țăranilor în lucrarea *Munci și zile*. Istoria a avut și ea reprezentanți de seamă, printre care Herodot, părintele istoriei, care a descris în lucrarea *Istoriei* popoarele antice pe care le-a cunoscut, și Tucicide, celebru pentru lucrarea sa *Războiul Peloponesiac*. Teatrul a luat naștere datorită sărbătorilor închinat zeului Dionysos. Cei mai de seamă autori de tragedie au fost Eschil, Sofocle și Euripide, iar Aristofan s-a remarcat prin comediile sale.

Fig. 3. După forma coloanei, în arhitectura greacă s-au distins trei stiluri: doric (a), ionic (b) și corintic (c). Capitellul (partea de sus a) coloanei dorice este simplu, cel ionic se caracterizează prin volute (spirale), iar cel corintic, prin ornamente vegetale (frunze și flori).

Cunoștințele științifice ale grecilor erau dintre cele mai diverse și evoluat. În matematică s-au afirmat: Thales din Milet, Pitagora din Samos, Euclid. Arhimede și-a adus o mare contribuție în fizică, matematică și astronomie. Tot la dezvoltarea astronomiei au contribuit Aristarh și Eratostene, ultimul afirmându-se și în domeniul geografiei. Hipocrate a fost considerat părintele medicinei.

În artă, grecii au preluat elemente din Orient și le-au îmbinat într-un mod original, lăsând valoroase opere arhitectonice, dar și în sculptură și pictură. Nu întâmplător, cinci dintre *Cele șapte minuni ale lumii antice* aparțin grecilor. Templele erau cele mai importante realizări ale arhitecturii grecești. Ele erau construite din marmură. După modul de realizare a coloanelor, s-au distins stilurile: ionic, doric și corintic. Sculptura a atins un înalt grad de perfecțiune în redarea corpului omenesc și a sentimentelor. Au fost utilizate materiale diverse, cum ar fi lemnul, marmura

și bronzul. Ceramica greacă de diferite forme și dimensiuni a fost pictată cu măiestrie de olari, iar meșteșugul lor a fost deosebit de apreciat.

PE SCURT

Teatrul grec a avut ca origine sărbătorile închinat lui Dionysos.

Cei mai de seamă autori de tragedie au fost Eschil, Sofocle și Euripide. Aristofan a scris comedie.

În domeniul matematicii s-au afirmat: Thales din Milet, Pitagora din Samos, Euclid și Arhimede.

În fizică, o mare contribuție a avut Arhimede.

Astronomia s-a dezvoltat datorită lui Aristarh și Eratostene.

În domeniul geografiei s-a afirmat Eratostene.

Hipocrate a fost considerat părintele medicinei.

DICȚIONAR

astronomie = știință care studiază mișcările, structura și evoluția corpurilor cerești, Universul în totalitatea lui

comedie = operă dramatică al cărei subiect și deznodământ provoacă râsul și care ridiculizează relații sociale și etice, tipuri umane, năravuri etc.

geometrie = ramură a matematicii care se ocupă cu studiul raporturilor și formelor spațiale

tragedie = piesă de teatru cu subiect trist

Fig. 1. Teatrul lui Herodes Atticus (Odeonul)

Acropola reprezintă partea fortificată a unei aşezări, situată pe o colină, constituind citadela vechilor oraşe greceşti. Termenul provine din grecescul *akros* („ridicat”) și *polis* („oraş”) și înseamnă „oraşul de sus”. Acropola Atenei este una dintre cele mai populare monumente ale lumii, dar și simbolul oraşului Atena. Situată la o înălțime de 156 de metri deasupra văii Ilissos, Acropole a fost locuită încă din neolitic, iar din mileniul II î.Hr. a funcționat ca o cetate ce proteja lăcaşurile de cult și palatele regale, fiind înconjurată de un zid – Pelasgion, construit înaintea

invaziilor doriene din secolul XII î.Hr.

În 480 î.Hr., perșii, conduși de Xerxes, au cucerit acropola și au incendiat sanctuarele. În anii următori a fost distrus sistemul de fortificații. În perioada lui Pericle (secolul V î.Hr.), numită și „secolul de aur”, acropola a fost îmbogățită cu edificii la realizarea cărora au participat arhitecți renumiți, dar și sculptori aflați sub conducerea lui Fidias. Monumentele mai importante ale acestei acropole sunt templele Partenon sau Templul Fecioarei Atena, Erehteion (templu închinat Atenei și lui Poseidon), Templul zeiței Atena Nike. Intrarea în Acropole se face prin poarta Propilee. Tot aici se găsesc Teatrul lui Dionysos și Teatrul lui Herodes Atticus.

Fig. 2. Partenonul

În Evul Mediu, templele au fost transformate în lăcașe de cult creștin sau musulman, în funcție de stăpânitori, iar unele edificii au fost distruse de diversele războaie. Monumentele au fost incluse în patrimoniul cultural UNESCO, în 1987.

DICȚIONAR

odeon, odeoane = tip de edificiu specific Antichității greco-romane, destinat manifestărilor culturale

APLICAȚIE

• Realizați corespondența dintre cele două coloane, atribuind fiecărei cifre din dreptul termenilor din coloana A o singură literă corespunzătoare termenilor din coloana B.

A	B
1. Erehteion	a) poartă
2. Odeon	b) Atena
3. Partenon	c) teatru
4. Propilee	d) Atena și Poseidon

PROIECT

Împărțiți-vă pe grupe, alegeți câte un monument de pe Acropola Atenei și realizați un afiș turistic în care să cuprindeți imagini, istoric, descriere și o invitație de a-l vizita. Efectuați un tur al galeriei și discutați despre ce v-a impresionat cel mai mult.

Fig. 1. Laocoon și fiii săi strangulați de șerpii de mare trimiși de Poseidon, celebră capodoperă a Antichității.

SCULPTURA GRECĂ a căutat idealul, frumusețea din natură și a marcat puternic istoria sculpturii universale. În lăcașele de cult era utilizată sculptura de mari dimensiuni. Basoreliefurile redau scene mitologice sau legendare, în timp ce statuile reprezentând zei sau alte personaje erau atent executate, respectându-se detaliile musculaturii, expresia feței și proporțiile corpului omenesc. Primele statui monumentale grecești au fost din lemn, mai târziu apărând și cele din piatră. O particularitate deosebită a sculpturii a reprezentat-o pictarea sculpturilor în piatră, chiar și a basoreliefurilor, în culori pale sau vii, acestea fiind mai vizibile și dându-le un aer vesel. Chiar și statuilor de bronz li se introduceau adeseori incrustații din alte materiale sau din pietre semiprețioase. Cei mai de seamă sculptori greci au fost Policlet, Myron, Fidias, Praxiteles, Scopas și Lysip.

Policlet a realizat în special statui din bronz, cum ar fi *Doriforul*, *Diadumenos* și *Amazoană rănită*.

Myron a adus în sculptura greacă reprezentarea mișcării, prin statui precum *Discobolul*. Majoritatea statuiilor sale din bronz au fost dedicate atletismului și Jocurilor Olimpice.

Fidias a fost cel mai ilustru dintre sculptorii greci, totodată arhitect, pictor și giuvaergiu. A ajuns celebru mai ales pentru cele două statui monumentale ale *Atenei Partenos* și a lui *Zeus din Olympia*. Tot el a condus și lucrările de pe acropola Atenei.

Praxiteles a introdus în sculptura greacă nudul feminin în reprezentările zeitelor Afrodita, Artemis, dar a înfățișat și zei, cum ar fi Hermes, Apollo sau Eros.

Sculptura lui **Scopas** este plină de dramatism, atenția concentrându-se asupra mișcării. Sculpturile lui sunt remarcate prin felul în care acesta reușește să scoată în valoare sentimentele. Este celebră lucrarea *Menadă dansând*.

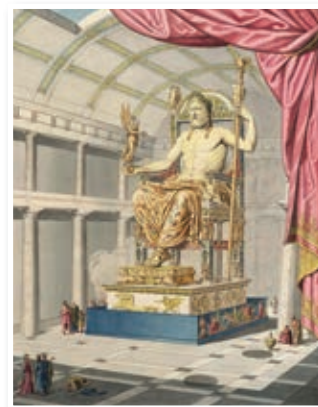

Fig. 2. Olympia este cunoscută și pentru statuia sa imensă a lui Zeus, statuie făcută din fildeș și aur, una dintre Cele Șapte Minuni ale Lumii, capodoperă a lui Fidias.

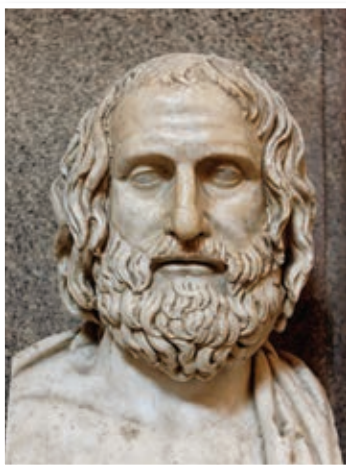

Fig. 3. Euripide

TEATRUL GREC își are originea în serbările în cinstea lui Dionysos, zeul vinului și protectorul viticulturii. Zeul și însoțitorii săi, satirii, erau reprezentați de un grup de bărbați (corul) costumați cu blănuri și coarne de țap (satiri), care cântau și dansau în jurul unui altar. Din acest grup s-au desprins unu, doi, apoi trei actori care schimbau replici cu corul. Numai băieții și bărbații erau actori. Ei purtau măști mari și colorate pentru ca publicul să știe ce rol joacă fiecare. Un actor interpreta mai multe roluri. În timp s-au amenajat locuri speciale pentru reprezentațiile teatrale (amfiteatre) și s-au scris texte speciale interpretate de actori și cor. Teatrele grecești erau construite pe coastele dealurilor și puteau găzdui câteva mii de spectatori.

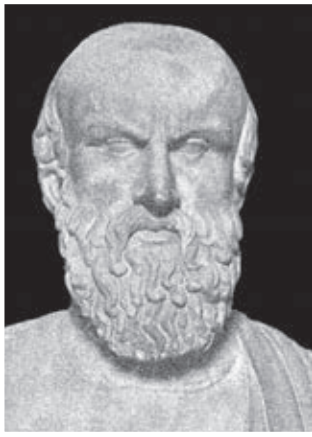

Fig. 4. Eschil

În toate orașele importante, reprezentațiile teatrale erau organizate sub formă de concursuri dramatice, aveau loc o dată pe an și durau trei zile, timp în care erau prezentate trei tragedii și trei comedii. Cei mai de seamă autori de tragedii au fost Eschil, Sofocle și Euripide, iar cel mai important autor de comedii a fost Aristofan.

ȘTIINȚELE au înflorit și ele din secolul V î.Hr. Cel mai mult au progresat matematica, astronomia și medicina, iar în perioada elenistică s-a adăugat și geografia.

Thales din Milet este considerat părintele științelor. El și-a adus contribuția în astronomie, matematică și inginerie. A dezvoltat geometria, a făcut observații asupra corpurilor cerești, prezicând o eclipsă de soare, a deviat cursul unui râu și a măsurat, cu ajutorul umbrei, piramidele din Egipt.

Pitagora din Samos a fost un important filosof și matematician. El a întemeiat o școală care i-a purtat numele. Pitagora considera că numerele reprezintă esența lucrurilor, iar Universul este un sistem care are la bază numere și raporturi numerice. În geometrie, a demonstrat teorema care-i poartă numele.

Euclid a înființat o celebră școală de geometrie în Alexandria din Egipt. Tratatul său, *Elementele*, a fost timp de mai mult de 2 000 de ani principala carte după care s-a învățat geometria.

Arhimede, elevul lui Euclid, a fost unul dintre cei mai mari învățați ai Antichității. Realizările sale se înscriu în numeroase domenii științifice: matematică, fizică, astronomie, inginerie și filosofie. A determinat metode de măsurare a cerului și a stabilit relații matematice între diferite corpuri geometrice, a descoperit în fizică principiul care îi poartă numele, iar după ce a realizat o lucrare despre pârghii a exclamat: „Dați-mi un punct de sprijin și voi muta Pământul din loc“. Tot el a inventat metoda de a determina volumul unui obiect de formă neregulată prin scufundarea lui într-un lichid. I s-au atribuit proiectele unor noi invenții, inclusiv al unor mașinării de luptă, șurubul fără sfârșit sau mașini capabile să scoată corăbiile din apă și să le dea foc folosind un sistem de oglinzi.

Eratostene din Alexandria și-a adus contribuția în astronomie și geografie. Plecând de la ideea că Pământul este sferic, a calculat raza și circumferința acestuia. A creat o hartă a lumii bazată pe cunoștințele vremii. În aritmetică, a descoperit un procedeu de a găsi numerele prime, care ulterior a fost numit *Ciurul lui Eratostene*.

Un alt astronom, **Aristarh**, folosind calcule matematice, a determinat distanța de la Pământ la Soare și a fost primul care a afirmat că Pământul se învârtă în jurul Soarelui.

În domeniul medicinei, a avut o contribuție de seamă **Hipocrate**, considerat a fi cel mai cunoscut medic al Greciei Antice, considerat și părintele medicinei. A observat manifestările bolilor și le-a descris amănunțit. A scris lucrări despre medicina preventivă, anatomia corpului omenesc, sistemul circulator.

Fig. 5. Euclid

DICȚIONAR

amazoană = femeie aparținând unui trib războinic legendar, din care erau excluși bărbații și care, potrivit legendei, trăia pe malul asiatic al Mării Negre

basoreliev = lucrare de sculptură cu figuri scoase în relief pe un fond cu care fac corp comun

filosofie = știință formată din noțiuni și idei despre lume și viață

rază = distanța de la centrul unui cerc până la orice punct de pe circumferință sau de la centrul unei sfere până la orice punct de pe suprafața ei

satir = personaj din mitologia greco-romană, imaginat ca un monstru, cu corpul păros, cu coarne și cu picioare de țap

APLICAȚII

1. Completează pe caiet un tabel asemănător celui de mai jos cu numele personalităților care și-au adus o contribuție valoroasă în domeniul respectiv.

Tragedie	Comedie	Matematică	Fizică	Astronomie	Geografie	Medicină
----------	---------	------------	--------	------------	-----------	----------

2. Realizați un proiect al clasei în care fiecare dintre voi să își aleagă o personalitate a culturii grecești din domeniul teatrului sau al științei și să o prezinte printr-un afiș în care să includă informațiile cele mai importante. Expuneți afișele în clasă și realizați un tur al galeriei.

3. „Suprafața Pământului este de fapt sferică și se prezintă plană numai pentru vederea ochilor [...]. Pentru cei care străbat într-adevăr câmpii întinse, de pildă câmpiile babiloniene, sau pentru cei care cutreieră mările, toate obiectele din față și din spate, din stânga și din dreapta lor apar plane și nu prezintă nicio deosebire în raport cu corpurile cerești, nici în raport cu mișcarea și poziția Soarelui și a altor astre față de noi; dar nu tot astfel trebuie să se prezinte ele, adică mereu uniforme în fața ochilor geografilor.“

Strabon, *Geografia*

- Precizează ce susține autorul cu privire la forma Pământului.

4. „Cunoașterea noastră se întemeiază – spunea Hipocrat – și pe caracteristicile fiecărei persoane... pe substanțele administrate... pe datele atmosferice, geografice... pe obiceiurile, felul de viață, ocupațiile, vârsta fiecărui pacient... pe vorbele lui, pe comportările, semnificația tăcerii lui, pe gândurile, somnul, perioadele de insomnie, pe felul și timpul când visează... pe gesturile dezordonate ale mâinilor... Trebuie să examinăm cu atenție toate aceste date și ceea ce relevă ele.“

Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. I

- Precizează pe ce se baza cunoașterea bolilor în concepția lui Hipocrat.

PROIECT

Realizați un proiect de grup în care să prezentați opera unui sculptor grec, ales de voi, printr-un afiș în care să includeți informații despre acesta (locul și perioada în care a trăit) și opera lui.

PORTOFOLIU

Realizează o fișă în care să prezinți una dintre personalitățile din domeniul științelor din Grecia Antică.

Încă din secolul VIII î.Hr. s-au desfășurat ceremonii, tipic grecești, numite jocuri, organizate cu ocazia sărbătorilor religioase. Ele constau în procesiuni, sacrificii, urmate de concursuri atletice, curse de care, spectacole și întreceri între muzicanți și recitatori. Fiecare polis avea propriile jocuri, cu un număr diferit de probe, dar cele mai importante erau Jocurile Panelenice, ținute la templele din Delphi, Jocurile din Nemeea, Jocurile Istmice, și Jocurile Olimpice, care erau și cele mai vechi dintre toate.

Jocurile Olimpice organizate în Olympia, începând probabil cu secolul VIII î.Hr., se țineau din patru în patru ani. La spectacole participau doar bărbații greci, oameni liberi, în timp ce femeile nu erau admise nici ca spectatoare. Din anul 776 î.Hr. a început să se țină evidența învingătorilor.

Probele sportive se desfășurau timp de cinci zile și, în acest timp, toate luptele dintre orașele grecești încetau. Atletii și antrenorii lor se înscriau cu o lună înainte, se antrenau și aflau regulile concursurilor. În prima zi, în fața statuii lui Zeus, jucătorii, antrenorii lor și judecătorii-arbitri depuneau un jurământ.

Probele au suferit modificări în timp. Acestea constau din concurs de alergare, lupte, pugilat și pancrațiu, pentatlon, întreceri ale oamenilor înarmați, cursele de care și călăria. În cea de-a cincea zi, învingătorii erau premiați cu o cunună din ramuri de măslin sălbatic. În cinstea lor, poeții compuneau ode și imnuri.

Ultima ediție a jocurilor a avut loc în anul 392, fiind interzise apoi de împăratul roman Teodosius I.

În secolul XIX, Jocurile Olimpice au fost reînviată la inițiativa baronului Pierre de Coubertin. În 1896, Atena a fost orașul-gazdă al primei ediții moderne a Jocurilor Olimpice, în semn de respect pentru ceea ce făcuseră grecii de-a lungul atâtor sute de ani. Ele se desfășoară și azi, de-a lungul timpului fiind întrerupte doar de cele două războaie mondiale.

Fig. 1. Intrarea în stadionul din Olympia, locul unde se desfășurau întrecerile sportive

Fig. 2. Ruinele Templului lui Zeus din Olympia

DICȚIONAR

pancrațiu = probă atletică la vechii greci, constând în trântă și pugilat

pentatlon = probă combinată de atletism, la care participă aceiași sportivi, ea fiind alcătuită din cinci exerciții diferite, clasamentul făcându-se prin totalizarea punctelor obținute la fiecare probă; la vechii greci, proba de pentatlon consta din aruncarea discului, luptă, salt, alergări și aruncare cu sulița

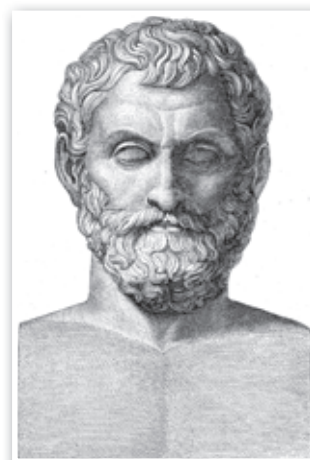
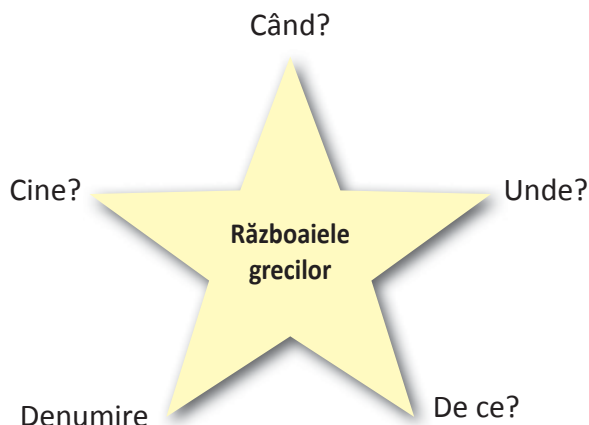
pugilat = luptă cu pumnii goi, asemănătoare boxului de azi

PORTOFOLIU

Realizează o fișă în care să compari probele olimpice din Antichitate cu cele din zilele noastre, referindu-te la locul desfășurării, probele sportive, premiarea sportivilor, simboluri olimpice.

RECAPITULARE

1. Completează, pe caiet, schema de mai jos.

Thales din Milet

2. Transcrie și completează enunțurile cu termenii potriviți din lista de mai jos.

Listă termeni: *patru, elenistică, falangei, perși, patru, teatrului, Peloponesiac, greci, Olympia,*

Hipocrate

- Războaiele Medice denumesc conflictele dintre ... și ... .
- Între Sparta și Atena a avut loc, în a doua jumătate a secolul al V-lea î.Hr., războiul ... .
- Filip al II-lea a supus cetățile grecești cu ajutorul ... macedonene.
- Sinteza dintre cultura greacă și cea orientală a generat cultura ... .
- Sărbătorile închinat lui Dionysos au stat la baza ... grec.
- Părintele medicinei este considerat ... .
- Jocurile Olimpice erau organizate din ... în ... ani, în orașul ... .

3. Răspunde printr-un scurt text, de aproximativ 10 rânduri, la următoarea întrebare: cum au contribuit cultura greacă și cultura elenistică la dezvoltarea culturii universale?

4. Folosește informațiile din manual (atât formatul tipărit, cât și cel digital) și realizează o prezentare privind contribuția lui Thales din Milet în matematică.

PROIECT

Realizați un proiect pe șase echipe formate din 4–5 membri. Prima echipă îl va prezenta pe Alexandru Macedon, a doua echipă va prezenta epoca elenistică, a treia – teatrul și sculptura grecilor în Antichitate, a patra – științele grecilor antici, a cincea – Acropola ateniană, a șasea – Jocurile Olimpice.

Proiectele vor fi realizate pe postere pe care veți lipi imagini și veți nota succint informațiile cele mai reprezentative pentru tema dată și termenii istorici specifici. Veți expune aceste postere în clasă, apoi veți face turul galeriei. Un reprezentant al echipei va rămâne lângă poster pentru a oferi informații suplimentare colegilor care fac turul galeriei, ceilalți se vor plimba pe la celelalte postere și vor nota, pe o coală atașată fiecăruia, întrebări sau observații legate de ceea ce au realizat colegii lor. La final, se vor trage câteva concluzii privind atât informațiile prezentate în postere, cât și modul în care a lucrat fiecare echipă.

* Proiectul se va realiza cu o săptămână înainte, pentru a putea fi prezentat în ora de recapitulare.

EVALUARE

1. Alege variantele corecte de răspuns.
  - a) Războaiele Medice și Războiul Peloponesiac au avut loc în:
    - A. secolul al V-lea î.Hr. B. secolul al VI-lea î.Hr.
    - C. secolul al V-lea d.Hr.
  - b) Sparta și Atena au fost implicate în:
    - A. Războaiele Medice. B. Războiul Peloponesiac.
  - C. Războaiele Medice și Războiul Peloponesiac.
    - c) Epoca elenistică este denumită perioada dintre:
      - A. anul urcării pe tron a lui Alexandru Macedon și anul morții reginei Cleopatra.
      - B. Războaiele Medice și Războiul Peloponesiac.
      - C. anul morții lui Alexandru Macedon și cel al morții reginei Cleopatra.
    - d) Cel mai important autor grec de comedii a fost:
      - A. Eschil. B. Aristofan. C. Euripide.
    - e) Acropola ateniană include:
      - A. mai multe monumente. B. un singur monument. C. Jocurile Olimpice.
  2. Transcrie enunțurile și completează-le.
Listă de termeni: matematică, atenieni, fizică, Macedonia, astronomie, perși, geografie, medicină
    - a) Bătălia de la Maraton s-a purtat între ... și ... .
    - b) În secolul IV î.Hr., ... ajunge o mare putere sub conducerea lui Filip al II-lea.
    - c) Grecii antici au avut contribuții în dezvoltarea următoarelor științe: ..., ..., ..., ... și ... .
  3. Răspunde la întrebări.
    - a) Ce a fost Liga de la Delos?
    - b) În ce parte a lumii dorea Alexandru Macedon să-și extindă imperiul?
    - c) Cine a fost Herodot?
    - d) Cărei civilizații îi aparțin cinci dintre Cele șapte minuni ale lumii?
    - e) Numește un monument aparținând Greciei Antice inclus în patrimoniul UNESCO.
  4. Compară, în câteva enunțuri, politica lui Filip al II-lea cu cea a fiului său, Alexandru Macedon, identificând cel puțin două asemănări și două deosebiri.
  5. Scrie un text de 10–15 rânduri în care să explici efectele pe care le-a avut cucerirea Asiei de către Alexandru Macedon, pornind de la textul de mai jos.
„După ce Asia a fost pacificată de Alexandru, a început acolo să fie citit pretutindeni Homer, iar copiii perșilor, ai susianilor [locuitorii Susei] și ai gedrosienilor [locuitorii ai Gedrosiei] recitau neconținut tragediile lui Euripide și ale lui Sofocle. [...] Alexandru însă este întemeietorul a peste șaptezeci de cetăți [care purtau numele său], pe care le-a clădit el pentru neamurile barbare. [...] Aceste popoare nu s-ar fi îmblânzit dacă nu ar fi fost învinse. Egiptul nu ar avea Alexandria, nici Mesopotamia Seleucia, nici Sogdiana Prophthasia, nici India Bucefalia, nici Caucazul cetăți grecești așezate în juru-i.”

Alexandru Macedon, mozaic din Pompei

Plutarh, *Despre soarta sau virtutea lui Alexandru*

Item	1	2	3	4	5
Punctaj maxim	1,25	2	1	2	2,75
1 punct din oficiu					

Unitatea 5

LUMEA ROMANĂ

- **Fondarea Romei – istorie și legendă**
- **Statul roman: expansiunea și decăderea sa**
- **Recapitulare**
- **Evaluare**
- **Viața cotidiană în lumea romană**
- **Armata romană – studiu de caz**
- **Orașul roman și monumentele publice – studiu de caz**
- **Orașul Pompei – studiu de caz**
- **Colosseumul și gladiatorii – studiu de caz**
- **Zei romanilor. Templele – studiu de caz**
- **Creștinismul – studiu de caz**
- **Recapitulare**
- **Evaluare**

1. FONDAREA ROMEI – ISTORIE ȘI LEGENDĂ

CAPTAREA ATENȚIEI

„Marea Mediterană (...) desparte sau leagă cele trei părți ale Lumii vechi. În jurul ei s-au așezat în negurile timpurilor triburi, care fac parte din rase diferite, dar care formează un întreg istoric. (...) Istoria Italiei este cea care urmează să fie povestită aici.”

Theodor Mommsen, *Istoria romană*, vol. I

Privește harta din figura 1 și răspunde la cerințele de mai jos, folosind și cunoștințele din lecțiile anterioare.

1. Care sunt cele trei părți ale Lumii vechi?
2. Care dintre acestea lipsește de pe harta din imagine?
3. Ce peninsule din Marea Mediterană observi?
4. Cum se mai numea sudul Italiei?
5. Numește vechii locuitori ai Italiei.

Fig. 1. Peninsula Italică în secolele VIII–VI î.Hr.

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

„Ținuturile cele mai de nord ale Italiei – cele de la pobilele Alpilor – sunt niște câmpii care se întind până în punctul cel mai înaintat al Mării Adriatice... Munții Apenini străbat Italia în tot lungul ei, dar lasă, în același timp, și de o parte și de cealaltă (...) loc pentru câmpii și dealuri dătătoare de minunate roade (...) Se cuvine, totodată, să pomenim (...) numărul însemnat al cursurilor de apă și al lacurilor din Italia, mulțimea izvoarelor calde și reci cu însușiri dătătoare de sănătate (...), belșugul de mine (...) marele număr al materialelor de construcție (...) hrana ei îmbelșugată pentru oameni și dobitoace (...)”

Strabon, *Geografia*

Fig. 2. Lombardia, regiune din nord-estul Italiei de astăzi

- Descoperă particularitățile așezării geografice a Italiei.

Fig. 3. Lupoaică, Muzeul Capitolin, Roma (bronz etrusc, secolul V î.Hr.).

ÎNTEMEIEREA ROMEI

Între etrusci și greci, în zona centrală a Italiei trăiau italicei, neam de indo-europeni, organizați în triburi, dintre care latinii și sabinii, așezați în Latium, câmpia prin care curge râul Tibru. Aici, pe șapte coline a fost ridicată cetatea Roma. Romanii au împrumutat de la vecinii lor, etrusci și greci, mult mai avansați, tot ceea ce au creat aceștia mai valoros și și-au clădit în cele din urmă propria lor civilizație.

Ca și la alte popoare, anii de început ai istoriei romane sunt învăluiți în legendă. Cel mai mare poet al romanilor, Vergiliu (secolul I î.Hr.), a transpus legenda în versuri și i-a dat numele de *Eneida*. Așa a ajuns ea până la noi.

Eneas, un supraviețuitor al Războiului Troian, după o lungă călătorie pe mare, a ajuns în Latium, unde rege era Latinus. Eneas a luat-o de soție pe fiica acestuia, Lavinia, și în onoarea ei a clădit orașul Lavinium. Ascaniu, fiul lui Eneas, a ridicat și el orașul Alba Longa, în care s-au născut cei doi gemeni, Romulus și Remus, dar au fost abandonați pe apele Tibrului, de către unchiul lor. Ulterior au fost găsiți și alăptați de o lupoaică, iar un păstor i-a întâlnit și i-a luat în grija lui. La maturitate au clădit o cetate pe malul Tibrului, pe șapte coline. Romulus a văzut pe cer mai mulți vulturi decât Remus și i-a dat cetății numele de Roma. În urma unei confruntări, Remus a fost ucis, iar Romulus a rămas singur rege. Împreună cu ceilalți locuitori ai Romei, în căutare de neveste, au furat fetele sabinilor. Așa explică legenda formarea cetății Roma și a poporului roman.

Un istoric roman (M.T. Varro – secolul I î.Hr.) a stabilit că anul întemeierii Romei ar fi 753 î.Hr., acceptat ca an legendar întrucât alte izvoare care să-l confirme nu există. În toată istoria ei, Roma antică a cunoscut trei mari perioade: Regalitatea, Republica și Imperiul. Prima a durat până în 509 î.Hr., cea de-a doua, până în 27 î.Hr. și cea de-a treia, până în 476 d.Hr.

REGALITATEA

La început, Roma a fost un oraș-stat condus de un rege, un Senat (un sfat al bătrânilor) și Adunarea poporului. Regele, ales de Adunare, era comandantul suprem al armatei, conducător religios și judecător, puterile lui fiind limitate de celelalte două instituții. În public apărea însoțit de lictori. Senatorii, 300 la număr, dețineau această funcție pe viață și vegheau la bunul mers al treburilor în cetate. Adunarea poporului, în funcție de scopurile pentru care se întrunea, avea trei denumiri diferite. Cea mai importantă era Adunarea centuriilor, care se întrunea pe Câmpul lui Marte pentru votarea legilor, declararea războiului sau a păcii. În toată această perioadă, Roma a cunoscut șapte regi: primii patru latini și sabinii, iar ultimii trei, etrusci. Istoricii au stabilit că Roma a devenit un oraș-stat puternic abia în timpul regilor etrusci, etruscii fiind un popor foarte priceput la meșteșuguri, negoț, navigație și construirea de cetăți.

Fig. 4. Artă etruscă – „Himera” din Arezzo, bronz

PE SCURT

Italia este una dintre peninsulele Mării Mediterane în care a fost clădit orașul-stat Roma.

Roma a fost întemeiată în anul 753 î.Hr. de regele legendar Romulus și, până în anul 509 î.Hr., a fost condusă de încă șase regi, ajutați de Senat și o Adunarea a poporului.

ȘTIAI CĂ...

- ...cei 300 de senatori erau de fapt capii celor 300 de ginți (familii) din cele trei triburi care alcătuiau poporul roman: Ramnes (latinii), Tities (sabinii) și Luceres (cei veniți ulterior în cetate)?
- ...familiile romane erau foarte numeroase, reunind la un loc părinți, copii, nepoți, strănepoți, dar și un număr mare de clienți care, în schimbul protecției, le datorau patricienilor tot felul de servicii?

DICȚIONAR

centurie = subdiviziune militară la romani, alcătuită din 100 luptători

client = membru inferior al unei familii romane care datora stăpânului o serie de servicii, aflându-se totodată sub autoritatea și protecția acestuia

fascie = mănunchi de nuiele de mesteacăn, legat cu o curea în jurul unei securi și purtat de lictorii care însoțeau pe unii magistrați romani

lictor = (în Roma Antică) persoană care însoțea, în anumite ocazii, pe înalții demnitari, mergând înaintea lor și purtând fasciile

APLICAȚII

1. Consideri că așezarea Romei în centrul Peninsulei Italice a constituit un avantaj sau un dezavantaj? Folosește și informația din citatul următor.

„Nu fără motiv, zeii și oamenii au ales acest loc pentru întemeierea orașului (...), un fluviu atât de binefăcător, pe care se aduc roadele țărilor de la mijlocul pământului și pe unde se fac aprovizionări pe cale maritimă...”

Titus Livius, *Ab urbe condita*

2. Stabilește valoarea de adevăr/fals a enunțurilor de mai jos și răspunde oral selectându-le doar pe cele adevărate.

- Munții Apenini se află în nordul Italiei.
- Roma este situată pe râul Tibru.
- Grecii locuiau în număr mare în sudul Italiei.
- Etruscii erau iscusiți meșteșugari, comercianți, navigatori și constructori de cetăți.
- Roma a fost condusă de șapte regi, dintre care ultimii trei, sabinii.

3. Stabilește oral corespondența dintre termenii de la punctul A și cei de la punctul B, formând perechi corecte.

A. *lictor, centurie, Adunarea poporului, șapte coline*   B. *legi, Roma, fascie, luptători*

4. Răspunde oral, completând enunțurile de mai jos cu termenii corespunzători.

Listă de termeni: *M.T. Varro, Eneida, viață, Vergiliu, 300, întemeietorii Romei*

- Poetul roman ... a scris legenda ..., numită ... .
- Senatorii romani erau în număr de ... și dețineau această funcție pe ... .
- Istoricul roman ... a stabilit anul legendar al întemeierii Romei.

2. STATUL ROMAN: EXPANSIUNEA ȘI DECĂDEREA SA

CAPTAREA ATENȚIEI

„... după cum Numa [rege sabin care i-a urmat lui Romulus la tron] fusese creatorul instituțiilor religioase, tot așa Servius [al doilea rege etrusc] este socotit de urmași fondatorul organizării de stat (...). Atunci a înființat el, pe baza censului, clasele și centuriile (...). Pentru a putea cuprinde această mulțime [80 000 de suflete], Servius Tullius a găsit cu cale să mărească orașul. De aceea a adăugat încă două coline, Quirinalul și Viminalul. (...) Totodată, el a înconjurat orașul cu ziduri și șanțuri.“

Titus Livius, *Ab urbe condita*

1. Ce importanță au avut regii etrusci în istoria Romei?
2. Care dintre realizările acestora se regăsesc în textul alăturat?
3. Ce alți reformatori mai cunoști, din istoria altor popoare antice?

Fig. 1. Cloaca maxima – sistemul roman de drenare a apei, construit de etrusci, cel mai vechi din lume, care este funcțional și astăzi. El a fost necesar pentru a usca terenul mlăștinos existent între coline.

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

„După ce toți cetățenii s-au strâns în for, Brutus [comandantul cavaleriei], în discursul rostit în fața poporului, [a vorbit] despre tirania regelui însuși, despre suferințele și chinurile îndurate de poporul roman, silit să trudească în duhoarea cumplită a canalului și a șanțurilor. Bărbații romani, mândri biruitori ai atâtor noroade, războinici cu faimă altădată, au ajuns să fie astăzi niște bieți muncitori cu ziua, niște amărâți cioplitori în piatră. (...) [Tarquinius Superbus], înspăimântat de noua situație, se îndreptă spre Roma, ca să înăbușe tulburările. (...) Numai că a găsit porțile orașului zăvorâte: poporul îi hotărâse exilul. (...) După regi, în comițiile centuriate ale poporului au fost aleși la cârma statului doi consuli (...).“

Titus Livius, *Ab urbe condita*, Despre răscola din 509 î.Hr.

Fig. 2. Lucius Licinius Crassus, consul roman (secolul II î.Hr.)

1. Care au fost motivele răscolei relatate de istoricul roman Titus Livius?
2. Cu cine au fost înlocuiți regii la cârma statului roman?
3. La ce instituție a statului roman se referă expresia „comițiile centuriate“?
4. Descrie, cu ajutorul imaginii, ținuta unui înalt magistrat roman.

REPUBLICA ROMANĂ

În timpul Republicii, consulii îndeplineau mandatul timp de un an. Ei au preluat toate atribuțiile regelui și erau ajutați în conducerea treburilor publice de către alți magistrați, subordonați lor. În caz de primejdie, se alegea un dictator cu un mandat limitat de șase luni. Celelalte instituții, Senatul și Adunarea poporului s-au menținut.

Societatea romană era împărțită în patricieni, aristocrații care proveneau din vechile familii gentilice, plebei și sclavi. Multă vreme, patricienii au fost singurii care s-au bucurat de totalitatea drepturilor politice. Plebeii, proveniți din rândul libertților sau străinilor așezați

la Roma, nu erau considerați cetățeni. Profitând de rolul pe care l-au dobândit treptat în societate, participând la războaie și dorind să înlăture frecvențele nedreptăți la care erau supuși de către patricieni, plebeii s-au ridicat la luptă. Ei s-au retras pe Muntele Sacru (probabil, colina Aventin) și i-au lăsat pe patricieni singuri în fața primejdiilor. Această formă de luptă s-a numit *secesiune* (separare). Între 494 î.Hr.

Fig. 4. Triumful roman (reconstituire). Generalii victorioși puteau intra în Roma în triumf, cu aprobarea Senatului, numai dacă, anterior, soldații i-au aclamat ca imperatori. Carul de triumf era tras de patru cai albi, împodobit cu trofee capturate și urmat de oficialități și soldați fără arme, îmbrăcați în togă și purtând coroane de flori.

IMPERIUL ROMAN

A cunoscut două perioade importante: Principatul sau perioada timpurie, care a început în 27 î.Hr., și Dominatul sau perioada târzie, în 284 d.Hr.

Principatul. A fost inaugurat în vremea lui Octavianus care și-a luat titulatura de Imperator Caesar Augustus (27 î.Hr. – 14 d.Hr.) și care se va regăsi la toți împărații romani de aici încolo. Pentru a mulțumi atât pe senatori, cât și pe poporul, Augustus a păstrat toate magistraturile republicane, dar pe majoritatea le-a îndeplinit el, principele devenind primul om în stat (princeps).

Fig. 3. Curia Iulia, sediu al Senatului roman construit de Iulius Cezar (secolul I î.Hr.)

și 287 î.Hr. au avut loc mai multe secesiuni, plebeii obținând mai întâi doi reprezentanți, apoi zece (tribuni ai plebei) cu drept de veto și care se puteau opune consulilor, legi scrise (*Legea celor XII table*) și, treptat, drepturi egale cu ale celorlalți cetățeni.

Secolele V–III î.Hr. reprezintă totodată și perioada în care romanii au reușit, printr-o politică de cucerire, să pună stăpânire pe întreaga peninsulă, apoi treptat pe întreg bazinul Mării Mediterane. Cele mai grele lupte le-au dus împotriva cartaginezilor (puni), pe care i-au supus în urma a trei mari războaie. Victoriile obținute au dat un mare avânt legiunilor romane. Până în secolul I î.Hr., ele au transformat Roma în stăpâna unui imens teritoriu.

Numeroase bogății au luat drumul Romei, însă treptat au început să apară și dificultățile. Republica nu a mai făcut față noilor realități. O nouă formă de conducere se impunea și aceasta a fost Imperiul, în care puterea și controlul s-au concentrat în mâna unei singure persoane, împăratul.

Conducând cu înțelepciune și abilitate, a instaurat în întreg Imperiu pacea și, în viața romanilor, ordinea. Întinderea maximă a statului a fost însă atinsă de către Traian, împărat din dinastia Antoninilor, în timpul căruia Imperiul a cunoscut cea mai mare prosperitate.

ROMANIZAREA. În teritoriile nou cucerite, romanii au răspândit civilizația lor: limba latină, legile, modul de organizare și apărare, moneda (dinarul), obiceiurile, credințele, precum și numeroase realizări ale ingineriei și arhitecturii romane. Unele popoare învinse au adoptat limba și obiceiurile romane, deci au cunoscut procesul de romanizare. Factorii care au contribuit la romanizare au fost coloniștii, armata romană, dar și funcționarii care administrau aceste teritorii. Printre popoarele care s-au romanizat se numără italicei, galii, ibericii și geto-dacii.

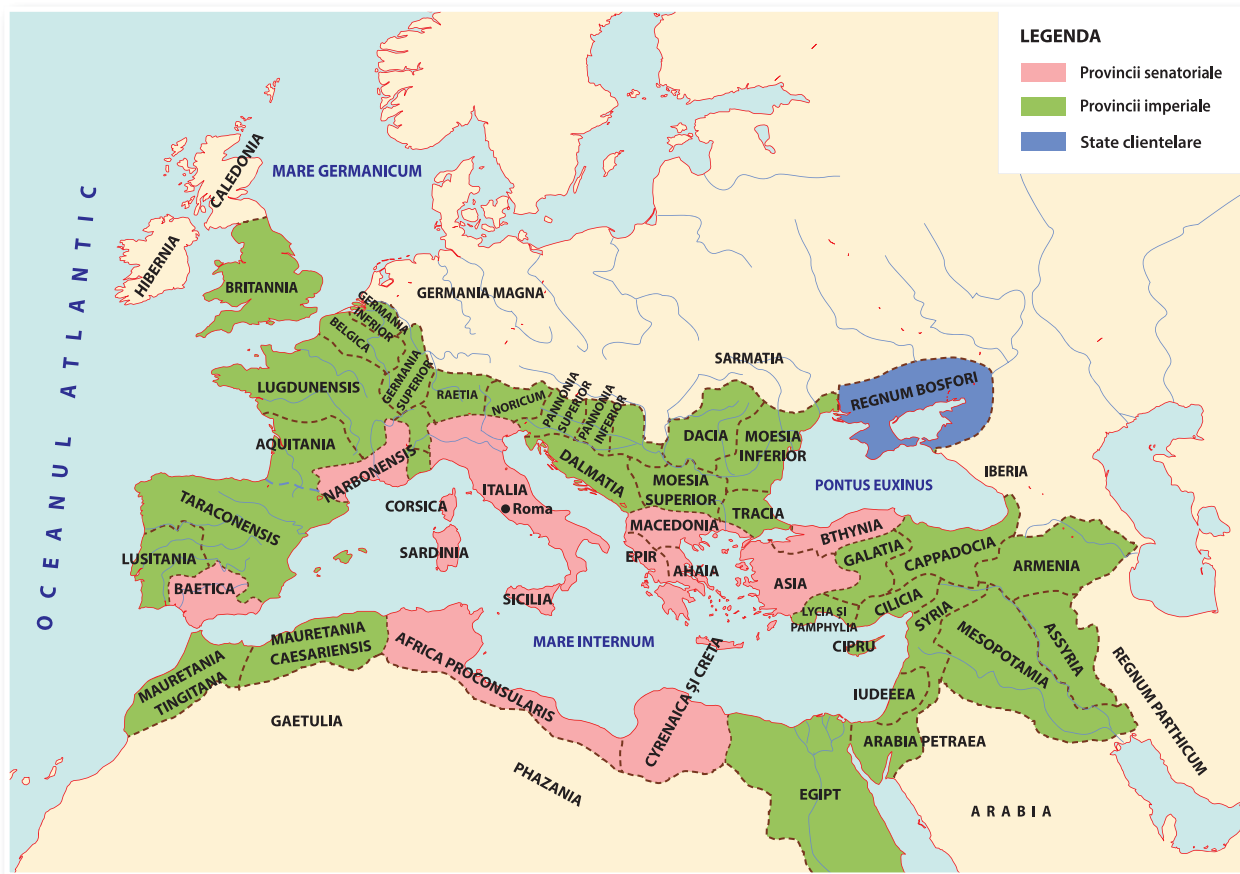

Fig. 5. Expansiunea statului roman până în secolul II d.Hr.

PRĂBUȘIREA IMPERIULUI

Imperiul Roman a fost cel mai mare imperiu al Antichității, cea mai importantă putere politică, militară și economică din acele vremuri. Din secolul III d.Hr. însă, o lungă criză a pus stăpânire pe statul roman. La accentuarea ei au contribuit din plin atacurile din afară ale barbarilor germanici. Primii care au atacat Imperiul au fost goții. În plus, apariția creștinismului și frământările generate de noua religie au completat tabloul unei epoci pline de nesiguranță, dezorganizare a meșteșugurilor și comerțului, și de devalorizare a monedei.

Unii împărați, precum Dioclețian și Constantin cel Mare, au încercat să reorganizeze Imperiul astfel încât să se reinstaureze ordinea în stat, iar finanțele să poată fi revigorate.

Dominatul. Dioclețian este cel care a inaugurat Dominatul (284–476). Sub influența Orientului, împăratul a devenit reprezentantul divinității pe pământ, având puteri absolute (*dominatio* = putere absolută). Totodată, el a înființat tetrarhia, o nouă metodă de guvernare. Puterea era în mâna a doi auguști (împăratul fiind unul dintre ei) care aveau în subordinea lor doi cezari. Fiecare dintre ei administra o parte a Imperiului. Sistemul a restabilit pentru un timp ordinea, dar după retragerea lui Dioclețian au reînceput luptele pentru putere astfel încât, în timpul lui Constantin cel Mare, s-a revenit la împăratul unic. Constantin a continuat reformele lui Dioclețian. A încercat să ușureze colectarea taxelor; a reorganizat armata și provinciile, iar în 330 a ridicat orașul care i-a purtat numele, Constantinopol, devenit „Noua Romă”.

În anul 395, împăratul Teodosiu I, din dorința de a evita luptele pentru tron între cei doi fii ai săi, a lăsat moștenire unuia Occidentul, cu capitala la Roma, și celuilalt, Orientul, cu capitala la Constantinopol.

Deși intenția lui Teodosiu nu a fost de a scinda Imperiul în două state, ruptura a fost inevitabilă, iar unitatea nu s-a mai refăcut niciodată. Cele două imperii rezultate, Imperiul Roman de Apus și Imperiul Roman de Răsărit, au avut însă un parcurs istoric diferit. În timp ce Răsăritul a mai dăinuit încă 1 000 de ani, Apusul a căzut sub neîncetatele lovituri ale populațiilor barbare.

Fig. 6. Grupul statuar al tetrarhilor (Veneția, aprox. 300 d.Hr.)

Fig. 7. Împăratul Constantin I prezentând Fecioarei Maria un model al Constantinopolului; detaliu al unui mozaic de la intrarea de sud-vest a vechii biserici Sfânta Sofia (Hagia Sophia) din Constantinopol

Fig. 8. Sfântul Ambrozie convertindu-l pe Teodosiu, pictură pe pânză de Pierre Subleyras, 1745

Fig. 8. Catedrala Sfânta Sofia din Constantinopol, construită de împăratul Iustinian (secolul VI), azi muzeu – transformată în moschee (Istanbul, Turcia)

În 476, Italia, prin detronarea ultimului împărat din vest, Romulus Augustus, a trecut sub conducerea barbarului Odoacru, apoi a regelui ostrogoților, Teodoric cel Mare. A luat astfel sfârșit istoria de peste un mileniu a unei cetăți, Roma, care, în epoca ei de glorie, i-a făcut pe unii să o numească Cetatea Eternă. Căderea Imperiului Roman de Apus echivalează, în istoria universală, cu sfârșitul epocii antice. Pe ruinele acestuia se va naște o lume nouă.

PE SCURT

Răscoala din 509 î.Hr. a marcat începutul Republicii, a cărei conducere era asigurată de doi consuli, Senat și Adunarea poporului.

Numeroasele războaie în care s-a implicat armata romană au impus adoptarea unei alte forme de organizare, și anume imperiul.

Teritoriul a fost organizat în provincii romane, iar unele dintre popoarele cucerite au fost romanizate.

Întinderea statului, anarhia militară, luptele pentru putere și pătrunderea barbarilor în Imperiu au condus la dezorganizarea vieții politice și economice.

Diocețian și Constantin cel Mare au făcut eforturi de restabilire a ordinii și redresare a economiei.

În 395, Imperiul Roman s-a împărțit în mod iremediabil în Imperiul Roman de Apus și Imperiul Roman de Răsărit.

În 476, Imperiul Roman de Apus a fost cucerit de barbari și astfel a luat sfârșit și epoca antică.

ȘTIAI CĂ...

- ...la încoronarea împăraților de după Traian, Senatul roman a introdus urarea: „Să fii mai fericit decât Augustus și mai bun decât Traian“?
- ...stindardul statului roman era reprezentat de o pajură cu aripile desfăcute și o siglă conținând literele SPQR („În numele Senatului și Poporului Roman“), precum în imaginea alăturată?
- ...orașul Constantinopol a fost construit pe locul unei vechi colonii grecești, numită Bizanțion, de la care, mai târziu, Imperiul Roman de Răsărit își va lua numele de Imperiu Bizantin?
- ...din anul 402, Ravenna a devenit capitala Imperiului Roman de Apus?
- ...în unele regiuni, frontiera Imperiului Roman era fortificată printr-un val de pământ (întărit cu lemn sau piatră), un șanț de apărare și turnuri de pază?

DICȚIONAR

veto = drept excepțional pe care îl are cineva de a se opune adoptării unei hotărâri sau legi

APLICAȚII

1. Transcrie și completează pe caiet enunțurile.

Listă de termeni: *tribunilor poporului*, *Legea celor XII table*, *se opună*, *patricienii*

- Cetățeni la Roma erau, la început, doar ... .
- Primele legi scrise din Roma Antică s-au numit ... .
- Dreptul de veto era un atribut al ... și îi permitea acestuia să ... oricărei legi.

2. Exprimă-ți oral opinia în legătură cu mesajul pe care poetul Vergiliu, care a trăit în timpul lui Augustus, a vrut să-l transmită prin următoarele versuri.

„Romane, ia aminte: să stăpânești popoarele sub puterea ta;
Îndeletnicirea ta va fi să impui tuturor pacea,
Să-i cruți pe cei supuși și să-i birui pe cei trufași.“

Vergiliu, *Eneida*

Vergiliu, poet roman – mozaic (Tunis, Tunisia)

3. Citește textul și exprimă-ți oral opinia despre obiceiurile, caracterul romanilor și strategia lor militară.

O profeție spunea că romanii vor putea cuceri cetatea etruscă Veii (pe care ei o asediau de 10 ani), dacă vor scurge toată apa din lacul Alban și cum romanii erau foarte superstițioși, au ținut cont de ea.

„Apa din lacul Alban fusese dirijată prin canale [săpate de romani] către ogoare; (...) comandantul menit să ducă la bun sfârșit această însărcinare (...) a fost M. Furius Camillus, care a fost numit dictator. (...); prin asprimea pedepselor, potrivit disciplinei militare romane, el a făcut ca ostașii romani să nu se mai înspăimânte atât de rău de dușmani. (...) [Apoi] a pus ostașii la treabă (...) pentru că ținta cea mai grea și cea mai importantă a lucrărilor era săparea unui tunel (...). Tunelul de sub pământ era plin de ostași romani; aceștia (...) năvălesc în incinta cetățuiei. O parte pornesc în iureș asupra dușmanilor (...); o altă parte sfarmă repede zăvoarele și drugii de la porțile cetățuiei, iar o a treia dă foc orașului (...).“

Titus Livius, *Ab urbe condita*

4. Completează, pe caietul tău, axa cronologică de mai jos cu evenimentele corespunzătoare datelor istorice.

5. Elaborează câte un enunț corect din punct de vedere istoric cu termenii următori: *puni*, *imperiu*, *triumf*.

RECAPITULARE

1. Împărțiți-vă în echipe de trei-patru elevi și alegeți ca lider pe unul dintre voi. Este de preferat ca echipele să fie echilibrate din punct de vedere al nivelului de cunoștințe, iar liderii să fie de același nivel.

Fiecare echipă își va pregăti o fișă cu întrebări legate de conținutul lecțiilor învățate din această unitate și o fișă cu răspunsurile pe care ei le-au găsit.

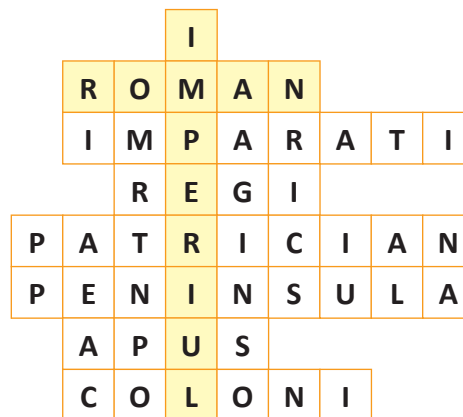
Temele mari pe care le veți acoperi prin întrebări și răspunsuri sunt următoarele:

- întemeierea Romei;
- perioada regalității de la începutul istoriei Romei;
- republica romană;
- Imperiul Roman;
- procesul de romanizare;
- prăbușirea Imperiului Roman.

Liderul fiecărei echipe va citi întrebarea formulată și fiecare echipă va da câte un răspuns. Profesorul va nota, la tablă sau pe o coală mare de hârtie, punctele obținute individual și de fiecare echipă și va interveni pentru clarificarea răspunsurilor, acolo unde este cazul.

La final, se vor trage concluziile și se vor totaliza punctajele.

2. Scrie, pe caiet, definițiile corespunzătoare noțiunilor din rebusul de mai jos.

3. Completează, pe caiet, o axă cronologică pe care să marchezi următoarele evenimente:

- începutul perioadei târzii a Imperiului Roman;
- anii de domnie ai împăratului Traian;
- răscoala care a marcat sfârșitul perioadei regalității în Roma;
- anii de domnie ai împăratului Octavianus Augustus;
- anul legendar al întemeierii Romei.

*Columna împăratului
Marc Aureliu (secolul II)*

EVALUARE

1. Transcrie pe caiet cele două coloane și realizează corespondența, unind prin linii noțiunile care au legătură între ele.

A

popor roman
Roma
Cartagina
cetățeni
romanizare
Imperiul Roman de Apus

B

Latium
război punic
indo-european
popoare cucerite
patricieni

Sosirea generalului roman Scipio Africanul în Cartagina, în cel de-al Doilea Război Punic (pictură din secolul XVI)

2. Completează, pe caiet, enunțurile de mai jos.

Listă de termeni: *secesiunea, Republică, barbar, etrusci*

Primii regi ai Romei au fost latini și sabini, iar ultimii trei au fost ... .

Răscoala din 509 î.Hr. a avut ca efect trecerea la ... .

Pentru a câștiga drepturi egale cu ale patricienilor, plebeii au adoptat ca formă de protest ... .

În 476, Imperiul Roman de Apus a fost cucerit de ... .

După marile cuceriri, întinderea mare a statului a impus ... .

3. Răspunde la următoarele întrebări.

a) Care a fost rolul etruscilor în dezvoltarea Romei?

b) Care a fost scopul înființării tetrarhiei de către Dioclețian?

c) Ce factori au condus la dezorganizarea vieții politice și economice a Imperiului Roman?

4. Realizează o scurtă caracterizare a inamicului împăratului Traian de la nordul Dunării, așa cum reiese din textul de mai jos.

„Primele fapte militare ale lui Traian au fost îndreptate împotriva dacilor, cei mai războinici dintre locuitorii de dincolo de Dunăre (...). Pe lângă putere și dârzenie, ei nutreau un profund dispreț pentru viață, născut dintr-o neabătută convingere în nemurirea și reîntruparea sufletului. Decebal, regele dacilor, se dovedi a fi un rival demn de Traian; nu se lăsa cuprins de deznădejde pentru soarta sa și a țării sale, până când, după mărturia dușmanilor săi, nu încerca tot ce se putea face prin vitejie și diplomație.”

Edward Gibbon, *Istoria declinului și a prăbușirii Imperiului Roman*

PORTOFOLIU

Documentează-te și caută imagini sugestive despre împăratul Traian. Realizează apoi o fișă de prezentare a acestuia în care să cuprinzi următoarele date: când a condus Imperiul Roman; originea lui; politica pe care a promovat-o; măsuri pe care le-a luat pentru consolidarea și dezvoltarea imperiului; monumente construite din ordinul său.

Item	1	2	3	4
Punctaj maxim	2,50	2,50	1,50	2,50
	1 punct din oficiu			

3. VIAȚA COTIDIANĂ ÎN LUMEA ROMANĂ

CAPTAREA ATENȚIEI

Fig. 1. Familia împăratului Augustus (basorelief, Ara Pacis, secolul I î.Hr.)

„Singura speranță a poporului roman în acele vremuri de grea cumpănă [un război cu sabinii] a fost L.Q. Cincinnatus. Acesta își lucra micul său ogor de patru jugăre [cca 2,30 ha], situat dincolo de Tibru (...). Trimișii Senatului roman l-au găsit acolo, muncindu-și cu hărnicie țarina, fie că o săpa cu hârlețul, fie că o ara cu plugul. (...). Trimișii Romei i-au cerut apoi lui Cincinnatus să se îmbrace în togă, ca să audă, spre binele său și al patriei, însărcinarea pe care i-o încredințează Senatul roman (...). După ce-și șterse nădușeala de pe frunte și de pe piept și se scutură de colb, Cincinnatus apărură din nou, de astă dată îmbrăcat în togă; atunci trimișii romani îl salutară ca pe un dictator.“

Titus Livius, *Ab urbe condita*

1. Care era, conform textului, activitatea de bază a vechilor romani?
2. Ce haină a îmbrăcat Cincinnatus pentru a primi numirea oficială ca dictator?
3. Descrie îmbrăcămintea personajelor din imagine.

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

„Oricât de activ ar fi fost Cato [cel Bătrân] ca om de stat, ca administrator, ca scriitor și ca speculant, viața de familie era și a rămas centrul existenței sale; este mai valoros, spunea el, de a fi un bun soț decât un mare senator. Disciplina domestică era severă. (...) [În ce privește educația fiului său], bătrânul soldat îl iniție el însuși în toate exercițiile fizice și îl învătă să se lupte, să călărească, să înoate, să se bată cu sabia și să reziste la căldură și frig. (...) el însuși îl învătă pe băiat ceea ce obișnuia să învețe romanul, adică să știe să scrie și să citească și să cunoască legile țării. (...) De obicei, el împărțea aceeași mâncare cu sclavii săi și nu permitea ca aceasta să fie mai scumpă de 30 de ași (...). În schimb, el rămânea mult timp la masă, atât în oraș împreună cu tovarășii săi de club, cât și la țară împreună cu proprietarii vecini (...). În felul acesta trăia bărbatul care a fost privit de concetățenii săi și de urmași drept modelul veritabilului cetățean roman (...).“

Theodor Mommsen, *Istoria romană*

1. Cine a fost Cato cel Bătrân?
2. Care erau responsabilitățile unui soț și ale unui tată într-o familie romană?
3. Ce educație primeau copiii? Ce obișnuia să învețe un roman?
4. Care erau distracțiile unui cetățean roman?

FAMILIA ȘI VIRTUȚILE ROMANE

În societatea romană, **familia** a jucat un rol primordial. Pe lângă faptul că era foarte numeroasă, ea oferea membrilor ei o anumită poziție socială și asigura transmiterea valorilor morale. Bărbatul cel mai în vârstă era stăpânul absolut al familiei și al tuturor bunurilor acesteia. El lucra la câmp, mergea la război, aducea sacrificii zeilor, era preotul și judecătorul alor săi, având drept de viață și de moarte asupra soției și descendenților, clienților și sclavilor casei, întrucât, conform legilor romane, toți aceștia erau considerați membri ai familiei, deși nu toți erau rude de sânge. Pentru menținerea numelui familiei, tatăl obișnuia să înfieze băieți. Femeia, pe care sclavele o degrevau de muncile oboșitoare, avea ca principale sarcini să supravegheze servitorii, să se ocupe de creșterea copiilor și să toarcă lâna. Supunerea față de autoritatea părinților și a legilor, disciplina, hărnicia, tenacitatea, respectul față de cuvântul dat, zei și patrie au fost **virtuți** care au permis romanilor să se impună altor popoare.

Fig. 2. Familie romană

EDUCAȚIA

De la vârsta de 7 ani, copiii care nu erau instruiți în familie se strâneau într-un loc oarecare unde erau inițiați în ale cititului și scrisului de către un pedagog, de cele mai multe ori de origine greacă, plătit de părinți. Scriau pe tăblițe cerate și socoteau cu abacul. De la 12 ani începeau aprofundarea gramaticii latine și grecești studiind texte literare și istorice, puțină geografie, matematică și muzică. La 17 ani, urmau deja nivelul superior, cel al învățării retoricii, necesară rostirii discursurilor politice sau juridice.

JOCURILE

În viața cotidiană, romanii respectau un calendar religios în care anumite zile erau dedicate venerării unor divinități sau evenimente. Ulterior, s-au adăugat și zilele dedicate „marilor jocuri”. Ele constau în lupte cu animale sau între oameni, întreceri de cai sau care, precum și spectacole de teatru cu cântăreți și dansatori. Se țineau în Circus Maximus, în noile amfiteatre construite la Roma și erau organizate de către edili.

PE SCURT

Bărbatul se bucura de autoritate deplină în familie și societate.

La școală sau în familie, copiii învățau să scrie, să citească, să socotească, puțină istorie, legile și retorică.

Valorile pe care romanii își întemeiau existența erau disciplina, respectul și fidelitatea față de cuvântul dat.

DICȚIONAR

abac = instrument cu bile folosit la efectuarea unor calcule aritmetice

retorică = arta de a vorbi frumos și de a convinge un auditoriu

virtute = trăsătură a caracterului, care îl face pe om mai bun, din punct de vedere moral

APLICAȚIE

- Scrie un text de maximum 15 rânduri în care să descrii: regulile existente în familia romană, obiceiurile cotidiene ale romanilor, modul în care se desfășura educația acestora.

Cea mai importantă îndatorire pentru cetățeanul roman era serviciul militar. Încă din vremurile de început, unitatea principală de luptă a fost legiunea, iar o subdiviziune a ei a fost centuria, condusă de un centurion. Fiecare își îndeplinea serviciul militar în funcție de avere (cei mai săraci, ca infanterie ușoară, cei din clasa de mijloc, infanterie grea legionară, aristocrații, în cavalerie). Soldații făceau antrenamente dure, constând în marșuri de câte 35 km, fără popas, purtând întreg echipamentul (cort, arme, unelte, hrană). Disciplina era drastică, iar greșelile erau pedepsite aspru. După o zi de marș se ridica tabăra militară numită castru, într-un loc ales după reguli stricte. Aceasta putea fi temporară sau permanentă. La fel de stricte erau regulile și în interior. De respectarea lor depindea securitatea soldaților, comunicarea eficientă și deplasarea rapidă și de aceea orice abatere se pedepsea aspru. La finalizarea stagiului militar, soldații deveneau veterani și se bucurau de apreciere din partea societății, erau împroprietăriți în provincia pe care au apărut-o în calitate de militari sau puteau alege o carieră administrativă.

Fig. 1. Echipamentul militar al unui infanterist roman (reconstituire)

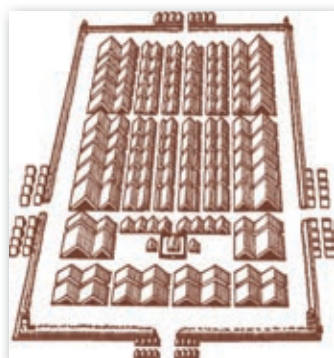

Fig. 2. Castru roman (reconstituire)

Tactica militară romană s-a bazat pe mobilitatea și forța combativă a pedestrașilor și pe o serie de invenții în domeniul armamentului. Armele erau folosite în mod succesiv. Mai întâi era aruncată lancea care, odată înfiptă în scutul adversarului, se îndoia și îl incomoda în mișcări. Era momentul angajării luptei corp la corp și al utilizării sabiei scurte (gladius). Dacă prima linie de pedestrași se întâmpla să fie respinsă, ea se putea retrage în spatele celei de-a doua și împreună reluau atacul. Există și o a treia linie și, astfel, posibilitatea regrupării primelor două. Fiecare linie cuprindea mici formațiuni de luptă dispuse sub forma unei table de șah, ceea ce le permitea o rapidă regrupare în teren. Trupele de cavalerie, la rândul lor, puteau ataca pe flancuri prin învăluire.

În atac se foloseau și mașini de luptă precum turnul de asediu, „berbecul“, catapultă, iar mai târziu, balista, „onagru“, „scorpionul“. În timpul războaielor pentru cucerirea Cartaginei, romanii și-au construit și prima flotă militară alcătuită din pentere (vase cu cinci rânduri de vâsle) dotate cu poduri mobile. Aceste poduri erau o invenție a romanilor care le-a permis să lupte cu inamicii corp la corp ca și pe uscat.

De-a lungul timpului, armata romană a evoluat: efectivele de militari au crescut, organizarea s-a adaptat etapelor istorice, dintr-o armată temporară a devenit una permanentă (reforma lui Marius, secolul I î.Hr.). Efectele au fost însă nefaste, căci militarii au ajuns să depindă de comandanții lor și i-au urmat pe aceștia în luptele pentru putere. Războaiele civile, implicarea armatei în impunerea împăraților, apoi barbarizarea treptată prin infiltrarea migratorilor în rândul luptătorilor, dar și al comandanților au fost tot atâția factori care au contribuit la decăderea forței militare romane și implicit a statului. Aproape un mileniu însă, ea a fost un exemplu de disciplină, onoare, spirit de sacrificiu, inventivitate în alegerea strategiilor, mobilitate, organizare exemplară și tenacitate în obținerea victoriilor, fiind cea mai eficientă armată a Antichității.

APLICAȚIE

- Compară armata romană cu falanga macedoneană și completează o diagramă Venn cu asemănările și deosebirile pe care le-ai constatat.

Fig. 1. Basilica lui Maxențiu

CONSTRUCȚII URBANE

Știința de a construi un oraș au învățat-o romanii de la etrusci și s-au inspirat totodată din minunata arhitectură greacă. Roma a devenit, în numai câteva secole, modelul de urmat al oricărui centru urban din întreaga lume mediteraneană. Forul, la început un loc mlăștinos, a fost transformat, prin priceperea etruscilor, într-un spațiu public în care s-au putut construi temple, sedii administrative și politice, basilici, coloane comemorative. Apoi, în timpul lui Cezar și al unor împărați, precum Augustus sau Traian, Roma s-a îmbogățit cu noi forumuri în care s-au ridicat noi biblioteci, temple,

amfiteatre, arcuri de triumf, statui, columne. Pentru că apa nu putea fi adusă în fiecare locuință, statul roman s-a preocupat să asigure un număr cât mai mare de fântâni, apeducte, terme și toalete publice pentru menținerea stării de igienă a populației. În băile publice numite terme, romanii găseau și condiții pentru activități diverse de petrecere a timpului liber. Acestea își ofereau serviciile tuturor categoriilor sociale și de aceea mai erau numite „vilele săracilor”. Cele mai cunoscute erau Termele lui Caracalla și cele ale lui Dioclețian.

În scurt timp însă, Roma a devenit un oraș aglomerat și nu toate cartierele erau luxoase. Pe străzile destul de înguste, prevăzute cu rigole, locuitorii nu se sfiau să își arunce resturile menajere. Invaziile străine, spațiul insuficient dintre case și materialele de construcție ușor inflamabile au făcut ca Roma să fie mistuită de câteva incendii, dar de fiecare dată a renăscut și mai înfloritoare, ceea ce i-a atras și numele de Cetatea Eternă.

FORUL ROMAN

Centrul politic al Romei se afla la picioarele Capitoliului. Unul dintre monumentele cele mai venerabile era Curia unde se aduna îndeobște Senatul. (...) În Roma republicană, Forul nu era menit numai activităților oficiale. El era totodată un centru comercial și un rând dublu de prăvălii îl mărginea la nord și la sud. (...) El era străbătut pe toată lungimea sa de către Calea Sacră, pe care o urmau procesiunile ca să ajungă de la Marele Circ spre Capitoliu. (Pierre Grimal, *Civilizația romană*)

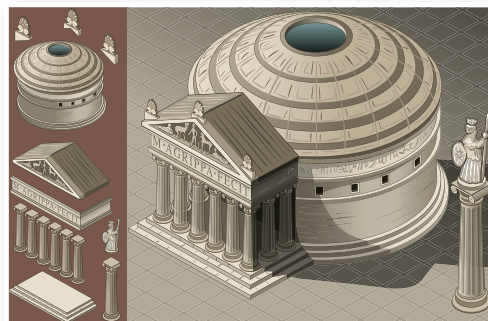

Fig. 2. Panteonul din Roma – templu dedicat tuturor zeităților romane (machetă)

APLICAȚII

1. Ce reperi urbane importante descoperi în textul de mai sus și figura 2?
2. Compară Capitoliul și Forul roman cu elemente urbane din istoria Greciei Antice. Menționează o asemănare.
3. Pornind de la informațiile din lecție și de la citatul de mai jos, exprimă-ți opinia referitoare la necesitățile de utilizare a apei în Roma Antică și la modul în care ele au fost rezolvate.

„Apa ce se aduce la Roma prin conducte este în așa mare cantitate, încât adevărate râuri de apă străbat orașul și canalele lui, astfel că fiecare casă are cisterne colectoare, conducte și fântâni din belșug...”

Strabon, *Geografia*, VI

Orașul Pompei, situat în Golful Napoli, pe țărmul vestic al Peninsulei Italice, a fost inițial o colonie doriană din secolul VI î.Hr. În anul 80 î.Hr. a devenit colonie romană, sub numele de Cornelia Venera Pompei.

Istoria orașului a luat sfârșit în ziua de 24 august a anului 79 d.Hr. când o erupție a vulcanului Vezuviu din apropiere l-a acoperit în întregime. O mărturie din acea epocă ni s-a păstrat într-o scrisoare a lui Pliniu cel Tânăr, nepotul lui Pliniu cel Bătrân, acesta din urmă fiind una dintre miile de victime ale dezastrului.

Peste secole, arheologii, cu surprindere și înfiorare, au scos la lumina zilei străzi și case și toate utilitățile de care se putea bucura un oraș în perioada de apogeu a statului roman. Se pot vedea astăzi, în Pompei, vilele cu numeroase încăperi, toate deschizându-se spre interior, spre încăperea principală numită atrium, cu spărtură în acoperiș și bazin pentru colectarea apei de ploaie, în pardoseală. S-au găsit și grădinile interioare cu promenada lor, împodobite cu statui, straturi de flori și fântâni arteziene. Se pot

Fig. 1. Crater provocat de vulcanul Vezuviu

Fig. 2. Stradă din anticul Pompei

admira frescele de pe pereții încăperilor, mozaicurile, dar și sistemul tradițional roman de încălzire prin pardoseală sau pereții caselor. Unii locuitori mai bogați aveau și propriile băi. Majoritatea însă frecventau băile publice, dar și sala de sport. Centrul orașului era reprezentat de Forul roman, o piață de 142 de metri pe 38, din care se făcea intrarea în temple, iar partea nordică era mărginită de Capitoliu. În zilele marilor jocuri se putea merge la teatrul mic, de 1 000 de locuri, sau la cel mare, de 5 000 de locuri. Se mai pot vedea în acest muzeu în aer liber piețe și ateliere meșteșugărești, brutăriile și prăvăliile din care se

puteau procura diverse mărfuri, dar se putea servi și mâncare caldă. Azi, Pompeiul este dovada pentru o viață prosperă și lipsită de griji a locuitorilor unei bogate colonii romane, curmată dramatic de un cumplit cataclism.

DICȚIONAR

apeduct = construcție prevăzută cu instalații pentru transportul apei

rigolă = amenajare specială, sub forma unui șanț, făcută de-a lungul străzilor, în marginea acestora, având rolul de a colecta apele superficiale și de a le dirija la un punct de descărcare

APLICAȚIE

- Realizează, la alegere, descrierea, prin desen și text a unei terme, unui apeduct sau unei basilici romane.

Colosseumul a fost cel mai mare amfiteatru din lumea romană. Construcția lui a început în timpul împăratului Vespasian și a fost inaugurat, în anul 80 d.Hr. de către împăratul Titus. La inaugurare, serbările au ținut 100 de zile, ediliile oferind romanilor vânători, lupte de animale și gladiatori, curse de care și bătălii navale. El a fost ridicat pe locul unei grădini în care exista o statuie imensă a împăratului Nero, denumită Colossus, de la care a primit și numele. Capacitatea lui era de 50 000 de locuri și dispunea de un sistem foarte eficient de acces și evacuare a spectatorilor, precum și de un acoperiș retractabil din pânze de in.

Primele lupte de gladiatori au avut loc la Roma în 264 î.Hr. Romanii au îndrăgit aceste manifestări și ele au devenit, treptat, parte a jocurilor publice. Dacă la început participau la acest ritual trei cupluri de gladiatori, în timp s-a ajuns la sute de astfel de luptători. Nu toți gladiatorii din arenă erau însă luptători profesioniști, fiind folosiți în acest scop și condamnații la moarte, dar și prizonierii de război. Existau însă și luptători profesioniști care se dedicau acestei activități în mod voluntar. Ei se angajau într-o școală specială,

Fig. 2. Luptă de gladiatori (reconstituire)

depuneau jurământul în fața conducătorului ei, apoi începeau pregătirea sub supravegherea celor mai experimentați luptători. În funcție de performanțe, gladiatorii primeau diferite grade. Datorită antrenamentului de care dispuneau, gladiatorii erau solicitați să lupte și în armata romană, iar publicul îi privea ca pe niște eroi. În funcție de costume și armament, existau mai multe categorii de gladiatori, de la cei ușor echipați, cu o cască cu vizieră, scut și sabie, la cei dotați cu o plasă plumbuită și furcă sau la cei greu echipați cu platoșă, cască, scut, sabie și pumnal. Existau, de asemenea, gladiatori acoperiți în întregime cu o protecție metalică, dar și luptători de pe un car tras de cai. Niciodată însă nu luptau doi gladiatori de aceeași categorie. Cu tot acest succes pe care îl aveau la publicul format mai ales din plebea urbană, Cezar a reușit să limiteze numărul de gladiatori pe care putea să-l dețină

un particular, mai ales că, pe timpul său, mai era încă proaspătă amintirea răscoalei gladiatorilor din anii 73–71 î.Hr., conduși de Spartacus.

Fig. 1. Gladiatori în arenă

APLICAȚIE

- Pornind de la textul studiului și citatul de mai jos, scrie un eseu (maxim 20 de rânduri), imaginându-ți că ai vizitat Colosseumul și redă câteva aspecte care te-au impresionat mai mult. Folosește internetul pentru a afla mai multe despre gladiatori.

„[Titus] pentru inaugurarea amfiteatrului și a băilor care-i poartă numele a oferit spectacole remarcabile. Au fost ridicate cu macaralele în arenă și au luptat unele împotriva altora, patru elefanți, precum și numeroase animale erbivore sau carnivore. (...) Mulți bărbați au luptat pe cont propriu sau în grupuri, în lupte terestre sau navale. (...) Cu asemenea priveriști s-au delectat spectatorii timp de o sută de zile.“

Cassius Dio, *Istoria romană* – Despre inaugurarea Colosseumului de către împăratul Titus

ZEII ROMANILOR

Panteonul roman s-a cristalizat în timp și a avut în cele din urmă aceeași componență ca și cel grecesc, adică zei principali, zei secundari, duhuri și personificări. În perioada Imperiului au pătruns și unele zeități orientale, precum zeița egipteană Isis sau zeul persan al Soarelui, Mithras.

În viața romanilor, ca și la celelalte popoare antice, religia a jucat un rol foarte important. Activitățile lor cotidiene, fie ele casnice sau politice, începeau cu diverse ritualuri religioase și sfârșeau asemenea. Aceste practici aveau menirea de a menține în familie și în cetate „pacea zeilor”, singura cale de a obține belșugul și buna rânduială. Crediința lor era una politeistă, iar zeitățile, numeroase. Multe dintre ele au fost împrumutate de la popoare vecine, cele mai multe de la greci. Se pot distinge câteva vechi divinități precum Faunus, protector al păstorilor, Silvanus, o divinitate a pădurilor și câmpiilor, Quirinus, Saturnus, Vesta, Ianus și alții. Pe de altă parte, fiecare casă și fiecare familie avea protectorii săi, un fel de spirite ale strămoșilor sau protectoare ale căminului. Acestea, stăpânul casei le aducea zilnic ofrande, firimituri de mâncare sau picături de vin presărate deasupra focului veșnic viu din micul altar ce exista în fiecare casă. Ca zeități principale însă, romanii au împrumutat în întregime zeii greci, fiecăruia atribuindu-i-se un corespondent roman.

TEMPLELE ROMANILOR

De timpuriu, la Roma, pe colina Capitoliu, cea mai mică dintre toate, a fost ridicat un templu dedicat celor trei zeități romane, Jupiter, Junona, Minerva. Când Roma a ajuns să domine lumea, a transmis modelul său urban tuturor orașelor din Imperiu.

Rolul preoților era pe măsura importanței acordate credințelor religioase. Ei erau organizați în colegii, iar fiecare colegiu avea o ierarhie și atribuții specifice. Astfel erau vestalele, care vegheau la menținerea focului veșnic viu în Roma, sau augurii, cei care descriu semnele bune sau rele arătate de zei prin zborul și țipătul păsărilor sau prin fulgere; și peste toți aceștia exista un preot care se îngrijea de cultul lui Ianus.

Fig. 1. Templele Capitoline din Sbeitla, Tunisia, dedicate triadei sacre, Jupiter, Junona, Minerva (secolul I d.Hr.).

APLICAȚIE

- Studiază imaginea de mai jos și, cu ajutorul manualului digital, spune ce zeități romane corespunde fiecărei zeități grecești.

Fig. 2. Zei în mitologia greacă și romană

În secolul I d.Hr., romanii s-au confruntat cu o extindere a monoteismului, în varianta lui creștină (primii monoteiști pe care i-au cunoscut fiind evreii). Apariția creștinismului a fost generată de predicarea de către Iisus din Nazaret a învățăturilor Sale și apoi de crucificarea Acestuia și răspândirea ulterioară a cuvântului lui Dumnezeu prin intermediul apostolilor. Cele patru Evanghelii propovăduite de apostoli, alături de alte câteva scrieri, au format *Noul Testament* pe care noua religie s-a întemeiat. Ea a atras tot mai mulți adepți, ceea ce a îngrijorat autoritățile romane, întrucât creștinii refuzau să se închine în templele romane și considerau ca false toate celelalte divinități. În plus, propovăduind iubirea față de Dumnezeu și față de oameni și încurajând pe credincioși să se dăruiască necondiționat acesteia, creștinismul intra în contradicție cu principiile de guvernare ale unui stat ce presupunea dominarea prin forță. De aceea, unii împărați i-au învinovățit pe creștini pentru toate relele care se întâmplau în Imperiu (molime, incendii, secete și permanentele năvăliri ale populației migratoare) și au recurs de nenumărate ori la prigonirea și chiar la uciderea lor. Pentru săvârșirea ritualului religios, creștinii s-au văzut nevoiți să se întâlnească în ascuns, în catacombe (galerii subterane).

În anul 313 însă, împăratul Constantin cel Mare, a cărui mamă, împărăteasa Elena, îmbrățișase noua credință, a semnat Edictul de la Milan prin care creștinismul a devenit religie acceptată în Imperiu, alături de toate celelalte. Din acest moment a fost posibilă organizarea oficială a creștinismului în episcopii, conduse de episcopi.

Mai târziu, împăratul Teodosiu cel Mare a dat Edictul de la Tessalonic (380) prin care se stabilea că: „Toate popoarele trebuie să se ralieze credinței transmise romanilor de apostolul Petru, (...) adică Sfânta Treime a Tatălui, a Fiului și a Sfântului Spirit“ (așa cum cerea Crezul de la Niceea din 325). El a fost întărit de alte două edicte ulterioare, creștinismul devenind astfel unica religie a Imperiului, toate celelalte credințe, considerate păgâne, fiind interzise. De la romani, creștinismul s-a răspândit și la popoarele barbare.

Fig. 1. Tăbliță cu o veche inscripție creștină. Peștele a fost un simbol creștin din vremurile de început ale acestei religii.

Fig. 2. Nișe mortuare în Catacomba Sf. Calixt (Roma, secolele II – IV). Aceasta are o arhitectură subterană grandioasă ce se întinde pe o lungime de 20 km, incluzând cripte în care erau înmormântate trupurile creștinilor, săli de rugăciune, fresce și inscripții cu simboluri ale creștinismului vechi. Este foarte cunoscută și pentru că a adăpostit rămășițele pământești ale papilor (episcopilor de Roma).

APLICAȚIE

- Exprimă oral opinia ta despre importanța apariției creștinismului în Imperiul Roman.

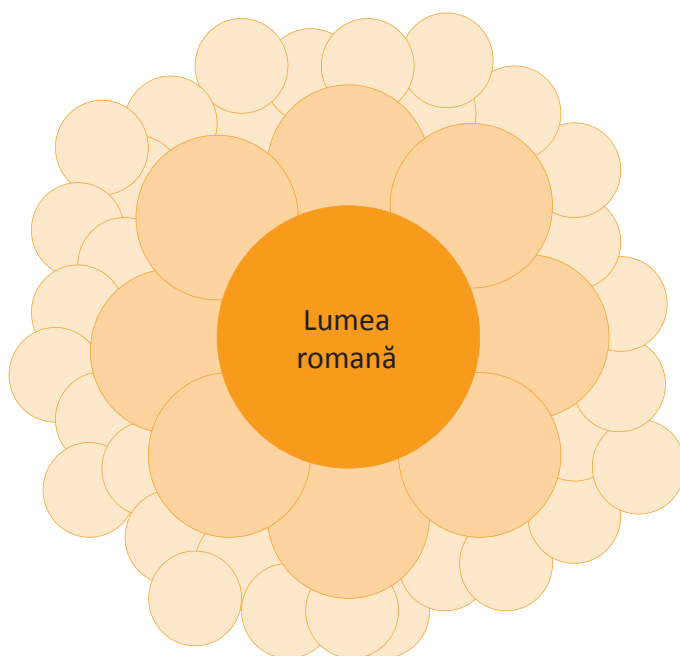

RECAPITULARE

1. Organizați-vă pentru a prezenta, sub forma unei flori de lotus, tema.

Alegeți 8 colegi dintre voi. Aceștia își vor stabili cele 8 teme secundare pe care voi va trebui să le detaliați și își vor alege membrii grupului de lucru. Toți elevii trebuie să facă parte dintr-un grup. Nimeni nu rămâne în afara grupurilor, nimeni nu face parte din două grupuri. Fiecare dintre cei 8 colegi împreună cu grupul ales va lucra la detalierea temei secundare stabilite, folosind următoarele criterii:

- caracteristici;
- avantaje/dezavantaje;
- istoric (dacă este cazul, cum ar fi, de exemplu, orașul Pompei);
- influența asupra vieții cetățenilor.

2. a) Interpretează, în câteva enunțuri, textul de mai jos, referindu-te la toleranță.

b) Explică importanța toleranței în zilele noastre.

„... Să acordăm creștinilor și tuturor celorlalți posibilitatea unei libere alegeri a cultivării religiei pe care și-o doresc, astfel încât orice divinitate sau putere cerească ar fi aceea să ne poată fi de folos și nouă, și tuturor celor care se găsesc sub puterea noastră.”

Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*

3. Descrie, într-un text de 10–15 rânduri, viața unei familii romane, referindu-te îndeosebi la organizarea familiei și preocupările membrilor acesteia.

EVALUARE

1. Alege variantele corecte.

a) Patricienii preferau:

A. agricultura. B. negoțul. C. meseriile.

b) Fântânile, apeductele, termele și toaletele publice au fost construite în Roma pentru menținerea:

A. aerului curat. B. stării bune a agriculturii. C. stării de igienă a populației.

c) Unitatea principală de luptă specifică armatei romane era:

A. centuria. B. legiunea. C. falanga.

d) În urma războaielor civile, a barbarizării armatei și a altor factori, forța militară romană și cea a statului au:

A. decăzut. B. crescut. C. rămas la fel.

e) Creștinismul a pătruns în Imperiul Roman în:

A. secolul al IV-lea. B. secolul I d.Hr. C. secolul I î.Hr.

2. Stabilește valoarea de adevăr a următoarelor enunțuri și transcrie-le pe caiet, pe cele adevărate așa cum sunt, pe cele false transformându-le în enunțuri adevărate.

a) Copiii erau instruiți, de la vârsta de 7 ani, în familie sau de un pedagog.

b) Cea mai importantă îndatorire a cetățeanului roman era serviciul militar.

c) Toate cartierele Romei erau luxoase.

d) Orașul Pompei a fost distrus de erupția vulcanului Etna.

e) Cel mai mare amfiteatru din lumea romană a fost Colosseumul.

3. Explică importanța apeductelor pentru populația Imperiului Roman.

4. Exprimă-ți opinia despre luptele cu gladiatorii, în 2-3 enunțuri, și argumentează.

5. Folosește citatul de mai jos pentru a explica, în maximum 15 rânduri, efectele războiului asupra populației romane.

„Pe de altă parte, nu lipseau indivizi de o ambiție stupidă care cumpărau arme împodobite, cai frumoși, unii chiar și veselă luxoasă și alte stimulente ale plăcerilor, ca și cum ar fi fost lucruri necesare pentru campanie. Cei înțelepți erau preocupați de stabilirea păcii și de soarta statului; (...). Dar marea masă a poporului, care, din cauza imensității imperiului, nu se preocupă de problemele politice, începea să resimtă nenorocirile războiului, deoarece toate fondurile erau canalizate în sectorul militar și prețurile alimentelor creșteau.“

Tacitus, *Istории*

Platoșă din zale, componentă a echipamentului militar roman

Item	1	2	3	4	5
Punctaj maxim	2,50	1	1	2	2,50
1 punct din oficiu					

Unitatea 6

GETO-DACII

- **Geții și dacii. Rânduiești, obiceiuri, credințe**
- **Burebista și Decebal. Războaiele daco-romane**
- **Recapitulare**
- **Evaluare**

1. GEȚII ȘI DACII. RÂNDUIELI, OBICEIURI, CREDINȚE

CAPTAREA ATENȚIEI

Citește textul următor și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Înainte de a sosi la Istru [Dunăre], primul popor pe care îl supuse Darius [împăratul perșilor] au fost geții, care cred că sunt nemuritori, căci tracii [...] se predaseră lui Darius fără luptă, iar geții, hotărându-se la o împotrivire îndărătnică, au fost supuși îndată, cu toate că sunt cei mai dreپți și mai viteji dintre tracii.“

Herodot, *Istorie*

1. Care a fost primul popor supus de către Darius în această campanie?
2. Cum se considerau geții?
3. Ce părere are Herodot despre aceștia?
4. Conform textului, rezultă că geții și tracii sunt popoare diferite? De ce?

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

Fig. 1. Coiful de la Coșofenești

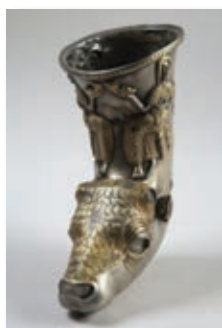

Fig. 2. Cupa de la Poroina Mare

Fig. 3. Brățară geto-dacă

Fig. 4. Matrița de la Sarmizegetusa Regia

În milenii III–II î.Hr., dinspre Asia au sosit triburile indo-europene, care s-au așezat și în sud-estul Europei, creând noi familii de popoare, printre care tracii. Triburile tracice locuiau pe un teritoriu foarte întins cuprins între Marea Egee (în sud) și Carpații Păduroși (în nord), care era separat de Dunăre în două mari părți. Astfel, în funcție de zona în care locuiau, tracii s-au împărțit în două categorii: tracii sud-dunăreni și nord-dunăreni. Tracii de la nord de Dunăre sunt strămoșii noștri, geto-dacii. Ei au fost numiți *geți* de către izvoarele istorice grecești și *daci* de către cele romane. Astăzi, noi îi numim geto-daci pentru a evidenția faptul că avem de-a face cu un singur popor pentru care există două denumiri.

Prima știre scrisă despre geto-daci o avem de la Herodot, care a relatat despre campania împăratului persan Darius contra sciților din nordul Mării Neagre. În drumul lui spre aceștia, Darius s-a luptat cu geții din Dobrogea, pe care i-a învins. Evenimentele s-au petrecut, cel mai probabil, în anul 514 î.Hr. Începând cu secolul IV î.Hr., știrile despre geto-daci s-au înmulțit. De pildă, în anul 339 î.Hr., sciții conduși de Ateas au invadat Dobrogea și au fost respinși de către geți. Însuși Alexandru cel Mare, înainte de a pleca la război împotriva Imperiului Persan, a întreprins o scurtă expediție contra geto-dacilor, în anul 335 î.Hr. Lisimah, unul dintre generalii acestuia, s-a luptat în două rânduri (300 î.Hr. și 292 î.Hr.) cu Dromichetes, liderul unei uniuni tribale geto-dace. Geto-dacii au ieșit victorioși, oferind astfel exemple de vitejie și de cumpătare.

Izvoarele istorice ne oferă tabloul lumii geto-dace, civilizație cu un caracter predominant rural. Principalele îndeletniciri ale geto-dacilor erau agricultura și păstoritul. Cu toate acestea, comerțul și meșteșugăritul nu le erau deloc străine. Arheologii au descoperit numeroase obiecte din fier sau aur realizate de către meșterii geto-daci cu o măiestrie demnă de toată admirația. Geto-dacii au progresat din punct de vedere spiritual prin contactele cu lumea greacă. Acestea au fost ușurate de prezența celor trei colonii grecești din Dobrogea. De la greci au preluat metode de prelucrare a ceramicii și fierului, moneda, dar și scrisul.

Fig. 5. Nobil dac și om de rând dac

Geto-dacii erau organizați în triburi, care adeseori se uneau pentru a crea uniuni tribale, cum e cazul celei conduse de Dromichetes. În fruntea unui trib se găsea un rege. Societatea geto-dacă era împărțită în clase sociale, nobilii (tarabostes) și oamenii de rând (comati). Religia juca un rol central în viețile geto-dacilor, fapt confirmat de multe surse antice. Evident, religia geto-dacă era politeistă, iar zeul suprem se numea Zamolxis. Conform lui Herodot, geto-dacii se credeau nemuritori și făceau chiar și sacrificii umane.

PE SCURT

Venirea triburilor indo-europene a dus la apariția familiei de popoare trace.
Ramura nord-dunăreană a acestei familii de popoare este reprezentată de geto-daci.
Prima știre despre geto-daci o avem de la istoricul Herodot.

ȘTIAI CĂ...

- ...războinicii traci au fost amintiți de Homer, în epopeea *Iliada*, drept aliați ai Troiei?
- ...tracii sud-dunăreni au ajuns pe rând sub dominația a trei mari imperii: persan, macedonean și roman?

DICȚIONAR

familie de popoare = grup de popoare înrudite din punct de vedere lingvistic, religios etc.

indo-europeni = populații sosite din Asia la începutul epocii bronzului, care au asimilat populațiile din Europa

APLICAȚII

1. Citește textul și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Există și o altă împărțire a țării, o împărțire mai veche; așa că unii se numesc daci, alții geți. Geți se numesc cei din Răsărit, care sunt la mare, iar numele de daci se dă populațiilor de la Apus, care locuiesc alături de germani și spre izvoarele Istrului. [...] Geții și dacii vorbesc aceeași limbă.”

Strabon, *Geografia*

- Numește teritoriul în care locuiau geții, respectiv dacii.
- Ce spune Strabon despre limba geților și a dacilor?
- La ce concluzie ne conduce informația despre limba geților și a dacilor?

2. Transcrie, pe caiet, cele două coloane de mai jos și asociază litera din dreptul fiecărei persoane cu cea din dreptul evenimentului potrivit.

A. Sciții invadează Dobrogea și sunt învinși de geți (339 î.Hr.)	a. Dromichetes
B. Prima știre scrisă despre geto-daci	b. Alexandru cel Mare
C. Expediția contra geto-dacilor (335 î.Hr.)	c. Herodot
D. Înfrângerea lui Lisimah (292 î.Hr.)	d. Ateas

2. BUREBISTA ȘI DECEBAL. RĂZBOAIELE DACO-ROMANE

CAPTAREA ATENȚIEI

Burebista
(82–44 î.Hr.)

Citește textul următor și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Ajungând în fruntea neamului său, care era istovit de războaie dese, Burebista, bărbat get, l-a înălțat atât de mult prin exerciții, abținere de la vin și ascultare față de porunci, încât, în câțiva ani, a făurit un stat puternic și a supus geților cea mai mare parte din populațiile vecine. Ba încă a ajuns să fie temut și de romani.“

Strabon, *Geografia*

1. Care era motivul slăbiciunii geto-dacilor?
2. Cine a înălțat neamul geto-dacilor?
3. Ce a făurit Burebista?
4. Cine a ajuns să se teamă de geto-daci?

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

Fig. 1. Cetatea Blidaru

Fig. 2. Murus dacicus – Sarmizegetusa Regia

Geto-dacii au ridicat, începând cu secolul I î.Hr., cetăți impresionante în zona Munților Orăștie, din jud. Hunedoara. Printre acestea se numărau și cele de la Sarmizegetusa Regia, Costești sau Blidaru. Zidurile acestor fortărețe au fost construite după un procedeu special numit de către arheologi *murus dacicus*, adică zidul dacic, în limba latină.

- Privește imaginile de mai sus, documentează-te pe internet, apoi prezintă, pe caiet, elementele componente ale unui *murus dacicus*.

În secolul I î.Hr., societatea geto-dacă s-a maturizat și a trecut la o nouă formă de organizare politică, regatul, sub conducerea lui Burebista (82–44 î.Hr.). Triburile geto-dace se confruntau cu două primejdii externe, celtii și romanii. Singura modalitate prin care puteau să înfrunte aceste primejdii era unirea. Ajutat de marele-preot Deceneu, Burebista a întemeiat un regat care se întindea de la Tisa (vest) până dincolo de Nistru (est) și de la Carpații Păduroși (nord) până la Munții Balcani (sud), supunând chiar și coloniile grecești din Dobrogea și reușind să înlăture primejdia reprezentată de triburile celtice.

În anii 49 și 48 î.Hr., în statul roman a avut loc războiul civil dintre Caesar și Pompei. Burebista a vrut să-l ajute pe cel din urmă, fiindcă intuia că acesta va fi învingător și-i va fi recunoscător pentru ajutorul acordat. Însă ajutorul făgăduit de Burebista nu a ajuns la timp pentru a lua parte la bătălie. Caesar a plănuțit o expediție de pedepsire a geto-dacilor, dar a eșuat în a-și duce planul la bun sfârșit, deoarece a fost asasinat, în anul 44 î.Hr. În același an, se pare, a murit și Burebista, în timpul unei răscoale.

După moartea regelui dac, regatul s-a destrămat în mai multe state. Însă cel mai important dintre acestea a rămas cel din interiorul arcului carpatic (din Transilvania), la conducerea căruia a ajuns Decebal (87–106). Regatul cuprindea Transilvania, Banatul, Oltenia și, probabil, părți din Muntenia, Moldova și Crișana. Cu toate că era mai mic, regatul lui Decebal era mult mai puternic din punct de vedere militar.

În anul 97, Marcus Ulpius Traianus, un excelent general roman, a fost adoptat de împăratul Nerva, care nu avea urmași, și asociat la tron. În anul următor, Traian a devenit împărat și a decis să cucerească Dacia pentru a înlătura o primejdie la adresa imperiului, a extinde frontierele statului roman și, mai ales, pentru a-și însuși comorile geto-dacilor.

Dacia a fost cucerită în urma a două războaie desfășurate în anii 101–102 și 105–106. În primul război, romanii au câștigat bătăliile de la Tapae și Adamclisi și au impus dacilor o pace grea, în anul 102. Pentru a-și duce armatele mai ușor în Dacia, Traian a ridicat în dreptul așezării Drobeta un pod din piatră peste Dunăre, cu ajutorul arhitectului sirian Apolodor din Damasc. În al doilea război, a fost cucerită capitala Sarmizegetusa Regia, după un lung asediu.

În anul 106, Dacia a devenit provincie romană. Războaiele daco-romane au fost ilustrate, din porunca lui Traian, pe o columnă ridicată în forul din Roma. Istoricii consideră acest monument minunat „certificatul de naștere al poporului român”. Pe de altă parte, fabuloasele comori ale regilor geto-daci au fost găsite de către romani.

Fig. 3. Tropaeum Traiani, monumentul roman de la Adamclisi, județul Constanța

PE SCURT

Primul stat geto-dac a fost creat de către regele Burebista (82–44 î.Hr.).

Decebal a devenit regele dacilor în anul 87 d.Hr.

Împăratul Traian a cucerit Dacia prin două războaie grele, transformând-o în provincie romană.

APLICAȚIE

- Citește textul următor și răspunde, pe caiet, la cerințe.

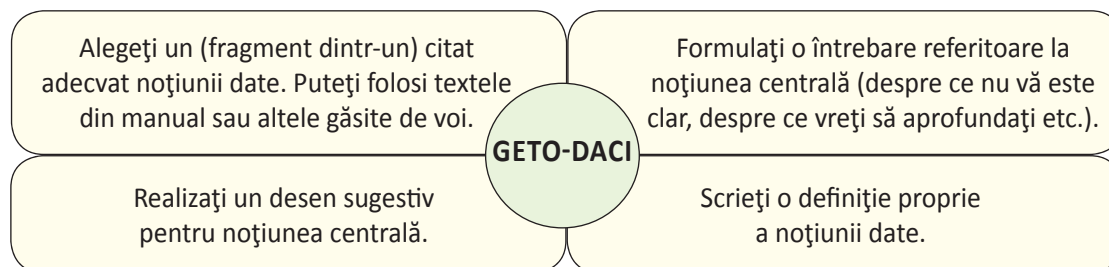
„Iar Decebal, văzând că reședința sa, că țara sa întregă este în mâinile învingătorului și că el însuși este în primejdie de a fi prins, s-a sinucis și capul său a fost adus la Roma. Astfel, Dacia a fost prefăcută în provincie romană și Traian a colonizat în ea mai multe orașe. S-au găsit și comorile lui Decebal cu toate că fuseseră ascunse sub râul Sargetia [Strei], care uda reședința regală [Sarmizegetusa Regia].“

Dio Cassius, *Istoria romană*

- În ce situație se găsea Decebal și care a fost soluția aleasă de el?
- Ce s-a întâmplat cu Dacia după moartea lui Decebal?
- Unde au fost descoperite comorile acestuia?

RECAPITULARE

1. Lucrați în echipe de 4–5 colegi. Completați, pe o coală A4, o schemă asemănătoare celei de mai jos, pornind de la noțiunea centrală.

2. **Joc de rol, pe echipe.** Împărțiți-vă pe echipe de 5 colegi. Fiecare va avea un rol: regele Burebista, preotul Deceneu, împăratul Traian, regele Decebal, Apolodor din Damasc. Purtați dialoguri între voi, respectând ordinea cronologică a personalităților și evenimentelor. Fiecare elev va prezenta personalitatea al cărei rol îl joacă, specificând anii de domnie, statul condus, luptele duse sau rolul și contribuția pe care le-a avut în viața dacilor.

Prezentați dialogurile în fața clasei și votați cel mai bun actor pentru fiecare rol.

3. Argumentează, printr-un text de jumătate de pagină de caiet, supranumele dat Columnei lui Traian – „certificatul de naștere al poporului român”.

EVALUARE

1. Stabilește valoarea de adevăr a următoarelor enunțuri, transcriind pe caiet numai enunțurile adevărate.

- Geto-dacii aparțineau neamului tracilor.
- În secolul III î.Hr., Lisimah a luptat împotriva lui Dromichetes.
- Preotul care i-a fost alături lui Burebista era Zamolxis.
- Decebal a fost regele Daciei după Burebista.
- Tarabostes erau oamenii de rând, iar comati, nobilii.

2. Răspunde, pe caiet, la următoarele întrebări.

- Ce popoare reprezentau un pericol pentru daci?
- Cum se numea zeul suprem în care credeau geto-dacii?
- Când s-au desfășurat cele două războaie daco-romane dintre Traian și Decebal?

3. Explică importanța istorică a Columnei lui Traian.

4. Argumentează, prin păreri personale, gestul lui Decebal de a se sinucide atunci când a pierdut războiul cu romanii conduși de împăratul Traian.

Decebal
(87–106 d.Hr.)

PORTOFOLIU

Documentează-te și realizează o comparație între statul dac condus de Burebista și cel condus de Decebal. Te poți referi la așezare, întindere, capitală, alianțe, războaie etc.

Item	1	2	3	4
Punctaj maxim	1,50	1,50	3	3
1 punct din oficiu				

Unitatea 7

CIVILIZAȚIA ISLAMICĂ

- Apariția Islamului și expansiunea lui militară
- Cultura Islamului
- Recapitulare
- Evaluare

1. APARIȚIA ISLAMULUI ȘI EXPANSIUNEA LUI MILITARĂ

CAPTAREA ATENȚIEI

Studiază harta și răspunde oral.

1. Ce informații îți sunt cunoscute din lecțiile anterioare?
2. Numele cărei mări lipsește de pe hartă?
3. Arabia este:
  - a) o insulă.
  - b) un istm.
  - c) sau o peninsulă.

Fig. 1. Harta Peninsulei Arabice

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

„Peninsula Arabică, datorită climei sale calde și secetoase, este acoperită, pe cea mai mare suprafață, de întinse deșerturi nisipoase, unde pe alocuri crește o vegetație săracă. Condiții mai bune se găsesc numai în regiunile Yemen și Hedjaz, de pe coastele de sud-vest și vest ale peninsulei.

În Yemen, unde ploile sunt mai frecvente, se practica o agricultură, grădinăria și pomicultura relativ dezvoltate, cultivându-se cereale, orez, pomi fructiferi, îndeosebi curmali și plante aromatice și se creșteau animale. De aceea, încă din Antichitate, Yemenul era numit Arabia Fericită. În Hedjaz, deși condițiile naturale sunt mai puțin prielnice decât în Yemen, au înflorit două importante așezări, Mecca și Yathrib (numită ulterior Medina), centre comerciale apărute pe drumurile de negoț...”

Z.-K. Pinter, I.M. Țiplic, *Prelegeri de istorie medie universală*

1. Pornind de la text, scrie în caiet: condițiile geografice în care trăiau arabii; zonele mai bogate și orașele lor importante; ocupațiile specifice acestor centre.
2. Explică oral de ce Yemenul era numit și Arabia Fericită.

Fig. 2. Templul Kaaba din Mecca, locul de pelerinaj al musulmanilor

Arabii erau beduini ai deșertului, organizați în triburi conduse de șeici sau emiri, care își alegeau din rândul lor, în caz de primejdie, un conducător militar. Societatea era structurată în grupuri sociale: aristocrații, oamenii de rând (agricultori, crescători de animale, meșteșugari, negustori, cămătari) și sclavi.

APARIȚIA ȘI RĂSPÂNDIREA ISLAMULUI

Triburile erau politeiste, iar centrul lor religios era Mecca, oraș al templului Kaaba. Aici, principalul obiect de cult era o piatră neagră, despre care tradiția spune că a fost adusă de un înger, din Grădinile Raiului.

În secolul VII, Mahomed, un om simplu din popor, a început să predice, la Mecca, o nouă religie, monoteistă. Ea le cerea arabilor credință și supunere (islam) neabătută față de Allah, renunțare la toate celelalte divinități, compasiune față de cei sărmani și renunțarea la sclavie.

Alungat din Mecca, s-a refugiat în Yathrib, unde a fost recunoscut ca Profet și a schimbat numele orașului în Medina, adică Orașul Profetului. Fuga lui Mahomed din Mecca, numită hegira, a constituit momentul de început al erei islamice (16 iulie 622). Mahomed a definit apoi cei cinci stâlpi ai noii religii: mărturisirea în public a credinței, rugăciunea rostită de cinci ori pe zi, cu fața la Mecca, milostenia față de săraci, postul în luna Ramadanului și pelerinajul la Mecca, cel puțin o dată în viață.

Uniți prin noua religie, arabii au întemeiat un puternic stat, apoi un adevărat imperiu, numit Marele Califat Arab. Conducătorii erau

Fig. 3. Pagină din Coran

califii, adică loțiitorii Profetului. Ei au redactat Coranul, cartea sfântă a islamului și ea, până

în ziua de astăzi, se citește în moschei. Cu timpul, sub influența turcilor care au năvălit în teritoriile arabe, conducătorii statului și-au luat denumirea de sultani. Extinderea stăpânirii arabe a fost favorizată de înscrierea în Coran a îndemnului de a lupta pentru islam (djihadul sau „războiul sfânt”) astfel încât, noua religie s-a impus și prin forța armelor. Întinderea maximă a imperiului arab se leagă de numele califului abasid, Harun al Rașid, hotarele ținând din Punjab (nord-vestul Indiei) până în Peninsula Iberică (Spania de astăzi). Au fost oprți în Europa de către francii lui Carol Martel, în 732, în Bătălia de la Tours (Poitiers).

Fig. 2. Hegira

PE SCURT

Islamul este o religie monoteistă creată de profetul Mahomed și presupune credința în Allah. Cartea sfântă a islamului este Coranul. Credința islamică a stat la baza formării Marelui Califat Arab.

DICȚIONAR

beduin = care aparține unei populații nomade din Arabia și din Africa de Nord

calif = loțiitor sau urmaș al Profetului

profet = predicator religios, trimis al unei divinități pe pământ și ales de aceasta să transmită cuvântul divin

APLICAȚII

1. Citește cu atenție următorul text și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Luptați pentru calea lui Allah împotriva celor care se luptă cu voi, însă să nu începeți voi conflictul, căci Allah nu-i iubește pe cei nedreți. [...] Jertfiți-vă pentru calea lui Allah și nu vă aruncați cu mâinile voastre în pieire, ci faceți bine. Allah îi iubește doar pe cei buni.”

Coranul, Sura (Capitolul) II, Versetele 186 și 191

a) Împotriva cui trebuie să lupte musulmanul?

b) Cine trebuie să înceapă lupta?

c) Ce trebuie să facă un musulman? De ce?

2. Formulează enunțuri cu sens istoric în care să folosești următorii termeni: *beduin*, *Ramadan*, *djihad*, *sultan* și *moschee*.

2. CULTURA ISLAMULUI

CAPTAREA ATENȚIEI

1. Descrie arhitectura celor două lăcașuri de cult islamice.
2. Ce deosebiri se pot observa între cele două imagini.

Fig. 1. Domul Stâncii – sec. VII (Ierusalim)

Fig. 2. Moscheea Profetului – sec. VII, extinsă și reconstruită de-a lungul timpului (Medina)

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

Fig. 3. Palatul Alhambra din Granada (Spania) și arabescurile sale (secolele XIII–XIV)

Prezența arabilor în Peninsula Iberică (Spania de astăzi) este pusă în evidență de o serie de construcții celebre, printre care și Palatul Alhambra din Granada („castelul roșu”) sau Moscheea din Cordoba. Palatul Alhambra a fost apreciat de-a lungul timpului datorită ornamentelor specifice stilului arab, numite arabescuri, sau a grațioaselor arcuri în formă de potcoavă.

1. Câte dintre aceste elemente se regăsesc în imaginea alăturată?
2. Prin ce se deosebește sau se aseamănă arhitectura arabă de cea greco-romană cunoscută de tine?

Arabii sunt creatorii unei diverse și remarcabile culturi materiale și spirituale care, odată pătrunsă în Europa, a revitalizat civilizația acesteia, într-o epocă în care cu greu își revenea de pe urma distrugerilor provocate de barbari. Impunând o religie unică într-un spațiu atât de vast, arabii au înlesnit comunicarea între popoare și astfel dezvoltarea agriculturii, meșteșugurilor, negoțului, dar și a științei, filosofiei, literaturii, artei. Orașe importante au fost Mecca, Medina, Ierusalim, centre spirituale, și Damasc, Bagdad, Cairo, Cordoba, Toledo, centre meșteșugărești și comerciale. În agricultură s-au remarcat prin folosirea sistemelor de irigații, rotația culturilor și răspândirea unor plante și pomi fructiferi (citrice, orez, bumbac, trestie-de-zahăr). Erau buni meșteșugari în domenii precum armureria (săbiile de Toledo), țesutul (muselina), confecționarea covoarelor persane, fabricarea hârtiei, a oțelului, a zahărului rafinat etc.

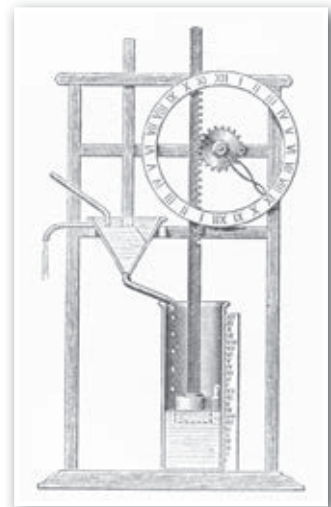

Fig. 4. Vechi ceas cu apă

Printre contribuțiile importante la dezvoltarea culturii spirituale pot fi amintite cele ale filosofilor Avicenna și Averroes, ale matematicianului Al Horezmi, „părintele algebrei” și ale exploratorului Ibn Battuta. Multe dintre descoperirile lor științifice și tehnice s-au răspândit în Europa: moara de apă și de vânt, arborele cotit, perfecționarea astrolabului și a busolei, distilarea, ceasul cu apă, lentila, camera obscură, alambicul, grădinile botanice. Tot arabilor le datorăm înființarea primelor spitale în care saloanele erau specializate pe categorii de boli sau dezvoltarea oftalmologiei, farmacologiei și chirurgiei. În Bagdad, capitala Califatului exista o prestigioasă „Casă a științelor” ca și o importantă bibliotecă. Inviaza mongolilor (1258), a distrus însă Bagdadul și a pus capăt epocii de aur a Islamului.

Fig. 5. Avicenna, filosof și medic arab (secolul XI)

PE SCURT

Cultura islamică s-a remarcat prin importante realizări în domeniul agriculturii, meșteșugurilor dar și a științei, filosofiei, literaturii, artei.

Toate aceste cunoștințe s-au răspândit apoi în Europa, contribuind la progresul popoarelor europene.

ȘTIAI CĂ...

- ...marochinăria și muselina (țesătură fină de bumbac sau de mătase) au primit aceste denumiri de la cunoscutele centre meșteșugărești arabe, Maroc și Mosul?
- ...numele strâmtorii Gibraltar vine de la numele conducătorului arab, Tarik, cel care a denumit stâncă din acest loc, Djebel al Taric („Muntele Tarik“)?

DICȚIONAR

arabesc = ornament specific decorației arabe, care constă din combinații de linii și motive geometrice, florale (stilizate) sau litere caligrafiate

oftalmologie = ramură a medicinei care se ocupă cu bolile ochiului

APLICAȚII

1. Ordonează informațiile lecției într-un tabel intitulat „Principalele realizări ale lumii islamice”, având în vedere contribuțiile în domeniul arhitecturii, științei, tehnologiilor, filosofiei, artei.

2. Anul 622 d.H. reprezintă primul an al cronologiei musulmane, Hegira. Având în vedere acest fapt, calculează anul în care se află astăzi lumea islamică. Caută informații de sprijin cu ajutorul internetului.

Fig. 6. Lampă

3. Îți sunt cu siguranță cunoscute personaje precum Sinbad marinarul sau Șeherezada, din povestirile arabe *O mie și una de nopți*, din perioada marelui calif Harun al Rașid. Numește un alt personaj pe care ți-l poți aminti cu ajutorul imaginii alăturate.

RECAPITULARE

- Completează, pe caiet, cadranele, specificând:
  1. ce anume ți-a plăcut în mod deosebit din civilizația și cultura islamică;
  2. aspecte din civilizația și cultura lumii islamice cu care nu ești de acord (dacă există), argumentând;
  3. aspecte care nu îți sunt încă suficient de clare, pe care ai dori să le aprofundezi sau pentru care ai dori să mai auzi o dată explicația profesorului (dacă există);
  4. informațiile cu care ai rămas după parcurgerea acestei unități.

1. Am admirat...	2. Dezaprob...
3. N-am înțeles...	4. Am învățat...

EVALUARE

1. Alege termenii corecți care completează enunțurile.
  - a) Mahomed a început să predice o nouă religie la ... .
  - b) Fuga lui Mahomed din Mecca se numește ... .
  - c) Cartea sfântă a Islamului este ... .
  - d) Arabii erau, la origine, ... ai deșertului.
2. Răspunde la cerințe:
  - a) Care sunt cei cinci stâlpi ai religiei musulmane?
  - b) Ce sunt califii?
  - c) Numește trei domenii în care cultura islamică și-a adus contribuția.
  - d) Ce reprezintă o moschee?
3. Explică importanța unei invenții specifice culturii islamice care se folosește și azi.

*Mecca/Medina
hegira/djihad
Ramadanul/Coranul
bediuni/califi*

Item	1	2	3
Punctaj maxim	2	4	3
	1 punct din oficiu		

Unitatea 8

EUROPA MEDIEVALĂ

- **Formarea popoarelor europene**
- **Etnogeneza românească**
- **Europa creștină în mileniul I**
- **Creștinarea francilor. Carol cel Mare – studiu de caz**
- **Imperiul Bizantin – studiu de caz**
- **Viața cotidiană în Evul Mediu**
- **Domeniul feudal – studiu de caz**
- **Orașul medieval – spațiu al libertății – studiu de caz**
- **Cavalerism și onoare – studiu de caz**
- **Cruciadele – studiu de caz**
- **Catedrale și universități – studiu de caz**
- **Recapitulare**
- **Evaluare**
- **Statele medievale: Franța, Anglia, Imperiul Romano-German**
- **Lumea românească și statele medievale în secolele XIV–XV. Târgoviște și Suceava – studiu de caz**
- **Diversitatea culturală în lumea românească: Brașov și Cluj – studiu de caz**
- **Recapitulare**
- **Evaluare**

1. FORMAREA POPOARELOR EUROPENE

CAPTAREA ATENȚIEI

Fig. 1. Harta statelor europene de azi

Studiază cu atenție harta alăturată și răspunde la cerințe.

1. Găsește insulele Islanda, Britania, Sicilia și Creta.
2. Numește principalele mări din jurul Europei.
3. Stabilește, pe caiet, limitele geografice ale Europei Occidentale (de vest), Centrale și Orientale (de est).
4. Enumeră, pe caiet, popoarele Europei, ținând cont de numele statelor.

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

Studiază tabelul cu informațiile despre regatele barbare și răspunde la cerințe.

Regatul	Anul creării	Localizare	Fondator	Anul dispariției
Vizigot	418	Spania și sudul Franței	Teodoric I	711 – cucerit de arabi
Vandal	429	Nordul Africii	Genseric	534 – cucerit de bizantini
Burgund	443	Sud-estul Franței	Gundioc	563 – cucerit de franci
Franc	481	Vestul și nordul Franței	Clovis	–
Ostrogot	493	Italia și vestul Peninsulei Balcanice	Teodoric	554 – cucerit de bizantini

1. Scrie, pe caiet, principalele regate barbare.
2. Identifică pe hartă, cu ajutorul atlasului, regiunile în care s-au constituit aceste regate.
3. Care dintre ele nu a fost cucerit?
4. În ce țară s-a transformat regatul franc?

POPOARELE GERMANICE

Popoarele germanice sunt împărțite în două mari grupe, cea nordică și cea sudică. În grupa nordică ori scandinavă avem următoarele națiuni: islandezii, norvegienii, suedezii și danezii. În grupa sudică găsim: englezii, olandezii, flamanzii și germanii. Triburile germanice au luat cu asalt teritoriul Imperiului Roman în secolele III–IV. Rând pe rând, suebii, vizigoții, ostrogoții, vandalii, francii și anglo-saxonii au jefuit și au cucerit zone aparținând acestuia. În anul 410, vizigoții conduși de Alaric au cucerit Roma, pe care au jefuit-o, iar în 455, vandalii conduși de Genseric au prădat și ei Cetatea Eternă.

Romanii au fost incapabili să-și apere imperiul, iar barbarii au profitat de acest fapt pentru a crea o serie de regate. Vizigoții și francii au contribuit la formarea popoarelor spaniol și francez. Anglo-saxonii, în schimb, s-au așezat în Britania, unde au creat câteva regate de mici dimensiuni. Mai târziu, peste aceste regate s-au suprapus vikingii, originari din Peninsula Scandinavă. Poporul englez a rezultat prin unirea populațiilor britone, anglo-saxone și vikinge.

POPOARELE ROMANICE

Popoarele romanice sau neolatine sunt: portughezii, spaniolii, francezii, italienii și românii. Primele patru sunt localizate în Europa de Vest și Sud-Vest, iar românii în estul Europei. Etnogeneza acestor popoare a cunoscut aceleași etape. Populațiile locale au fost cucerite de către romani, apoi romanizate, iar peste acestea s-au așezat barbarii, germanicii în vest și slavii în est. Rolul cel mai important a revenit romanizării, proces prin care populațiile cucerite au preluat limba și cultura latină. În Europa Occidentală, limbile romanice au cunoscut o serie de dialecte, diferite de limba oficială vorbită.

Procesul de formare a popoarelor romanice s-a încheiat, se pare, în secolele VIII–IX. Jurământul de la Strasbourg, din anul 842, al regelui francilor Carol cel Pleșuv, a fost considerat primul document scris în limba franceză. Pornind de la acest fapt, putem considera că erau deja formate și celelalte popoare și limbi romanice.

Elemente	Portughezii	Spaniolii	Francezii	Italianii	Românii
Cuceriiți	Lusitanii	Celtiberii	Galii	Italicii	Geto-dacii
Cuceritori	Romanii	Romanii	Romanii	Romanii	Romanii
Migratori	Suebii	Vizigoții	Francii	Longobarzii	Slavii

Fig. 3. Populațiile care au participat la etnogeneza popoarelor romanice

POPOARELE SLAVE

Izvoarele istorice antice vorbesc despre triburile slave, care locuiau între Marea Neagră și Marea Baltică. Treptat, acestea s-au deplasat spre vest și sud. În a doua jumătate a secolului VI, slavii au pătruns în spațiul carpato-danubiano-pontic, iar începând cu anul 602 în Peninsula Balcanică.

Ei s-au împărțit în trei categorii: slavii de est: rușii, belarușii și ucrainenii; primul stat important creat de aceștia a fost Rusia Kieveană; slavii de sud: bulgarii, sârbii, croații și slovenii; primul stat semnificativ a fost cel bulgar, creat de Asparuh (681); slavii de vest: cehii, slovacii și polonezii; cehii au creat statul lui Samo (secolul VII), slovacii au constituit Moravia Mare (secolul IX), iar primele cnezate poloneze au apărut în secolele IX–X.

POPOARELE FINO-UGRICE

Triburile fino-ugrice au apărut în nordul Europei, între Marea Baltică și Munții Urali. Astăzi, în Europa există patru popoare fino-ugrice: laponii, finlandezii, estonienii și maghiarii. Laponii locuiesc în Norvegia, Suedia, Finlanda, dar și în Rusia. Finlandezii au fost supuși de către suedezi și au adoptat creștinismul pe această cale. Estonienii s-au așezat în estul Mării Baltice la începutul mileniului I. Și ei au fost supuși de către vecini.

Maghiarii s-au așezat în Câmpia Panoniei sub conducerea lui Arpad, în anul 896. Acești migratori s-au sedentarizat treptat și au asimilat populația romanică din Panonia care trăia alături de slavi. Astfel, s-a constituit poporul maghiar. În anul 1000, regele Vayk s-a creștinat, luându-și numele de Ștefan.

Fig. 2. Genseric jefuind Roma, pictură de Karl Briullov

PE SCURT

În Europa se găsesc patru mari grupuri de popoare: germanice, romanice, slave și fino-ugrice. Acestea s-au constituit, în mare, în a doua jumătate a mileniului I. Românii aparțin grupului de popoare romanice (neolatine).

DICȚIONAR

cnezat = formă de organizare politică condusă de un cneaz, specifică slavilor și românilor din perioada medievală

creștinare = proces prin care o populație îmbrățișează religia creștină

etnogeneză = proces de formare a unui popor și a limbii sale

sedentarizare = adoptarea de către o populație migratoare a stilului de viață sedentar

Fig. 3. Asedierea Romei de către vizigoți

Fig. 4. Carol cel Pleșuv în genunchiat în fața Sf. Fecioare

APLICAȚII**1. Citește cu atenție textul și răspunde la cerințe.**

„Și a fost numit Arpad ducele Ungariei, și după (cetatea) Hungu, toți soldații săi s-au numit Hunguari, după limba străinilor și numirea aceasta dăinuiește în toată lumea până în prezent. (...) Ducele Arpad, trimitându-și oștirile, a ocupat tot pământul dintre Tisa și Budrug (afluent al Tisei), împreună cu toți locuitorii săi. (...) Și după ce au stat aici mai multe zile, ducele și ai săi, văzând rodnicia pământului și bogăția în tot felul de animale și mulțimea de pești din fluviile Tisa și Budrug, le-a plăcut țara ducelui Arpad și alor săi mai mult decât se poate spune.“

Anonymus, *Gesta Hungarorum (Faptele ungarilor)*

- Notează, pe caiet, felul în care au ajuns maghiarii să fie numiți unguri.
- Describe, pe caiet, modul în care maghiarii au luat în stăpânire Panonia.
- Descoperă motivul care i-a determinat pe maghiari să rămână în această regiune.

2. Completează următoarele enunțuri cu informația istorică potrivită.

- Roma a fost prădată de vizigoți în anul ..., și de vandali în anul ... .
- Românii sunt un popor de origine ... aflat în ... .
- Bulgarii sunt un neam de origine ... . Ei au întemeiat un stat în anul ... .
- Categoria slavilor de est este compusă din ruși, ... și ... .
- Ungurii s-au creștinat în timpul regelui Vayk, care și-a luat numele ... .

2. ETNOGENEZA ROMÂNEASCĂ

CAPTAREA ATENȚIEI

„[Hadrian] a retras armatele din Asiria, Mesopotamia și Armenia și a decis ca Eufratul să fie frontiera [estică a] imperiului. Atunci când a decis să procedeze la fel și în cazul Daciei, prietenii l-au convins să se răzgândească, fiindcă mulți cetățeni romani ar fi fost lăsați în mâinile barbarilor, deoarece Traian, după ce a cucerit Dacia, a adus un mare număr de coloniști din întreaga lume romană, pentru a popula provincia.“

Eutropius, *Scurtă istorie a Imperiului Roman*

Răspunde la următoarele întrebări.

1. Ce a făcut împăratul Hadrian cu provinciile cucerite în Asia de către Traian?
2. De ce crezi că a decis ca fluviul Eufrat să fie frontiera estică a imperiului?
3. Care a fost argumentul prin care l-au convins prietenii să nu renunțe la provincia Dacia?
4. Ce importanță crezi că are pentru poporul român informația „...a adus un mare număr de coloniști din întreaga lume romană...“?

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

Studiază cu atenție textul și imaginea și răspunde la cerințe.

Donariul de la Biertan a fost descoperit în 1775 lângă localitatea Biertan (jud. Sibiu). Obiectul votiv a făcut parte din colecțiile baronului Samuel von Brukenthal, guvernator al Transilvaniei în intervalul 1777–1787. Donariul a fost pus în valoare de abia după al Doilea Război Mondial. Inscripția „Ego Zenovius votum posui“ (*Eu, Zenovius, am pus acest dar.*) dovedește faptul că daco-romanii au rămas la nordul Dunării, după ce Dacia a încetat să mai fie provincie romană. Totodată, probează vechimea creștinismului pe plaiurile românești, fiindcă datează din secolul IV. Litera P înscrisă într-un cerc între patru raze este un cunoscut simbol creștin care face trimitere la Iisus Hristos.

Fig. 1. Donariul de la Biertan

1. Unde a fost descoperit donariul și ce semnificație are?
2. Cine a fost baronul Samuel von Brukenthal?
3. Relatează care este importanța donariului pentru istoria creștinismului românesc.
4. Ai întâlnit vreodată simbolul creștin conținut de acest donariu în picturile din biserici?

Poporul român, de origine romanică, s-a format în partea de sud-est a Europei. Procesul de formare s-a derulat pe parcursul mai multor secole. În anul 106, Dacia a devenit provincie romană. A deținut acest statut până în anul 271, când împăratul Aurelian a decis s-o abandoneze, fiindcă apărarea sa era tot mai dificilă și costisitoare, iar atacurile barbare, tot mai dese.

În cei 165 de ani de stăpânire romană, dacii au fost romanizați. Ceea ce înseamnă că au preluat limba și cultura latină. Romanizarea s-a realizat prin intermediul mai multor factori, dar cel mai important este reprezentat de coloniștii aduși din întreg Imperiul Roman. Astfel, în anul 271 putem vorbi de o nouă populație, daco-romanii.

Din Dacia au fost retrase armata și administrația, iar daco-romanii au rămas pe loc, fapt demonstrat de numeroase izvoare istorice și descoperiri arheologice, printre care și Donariul de la Biertan.

În a doua jumătate a secolului VI, pe teritoriul fostei provincii romane Dacia s-au așezat triburile slave. În anul 602, majoritatea slavilor au trecut, la sud de Dunăre, în Imperiul Bizantin, iar cei rămași la nord de Dunăre au participat la etnogeneza românească, fiind asimilați în masa populației daco-romane. Istoricii consideră că etnogeneza românească s-a încheiat în secolele VIII–IX. Deja în secolul IX, în Transilvania, se găseau două voievodate româno-slave, conduse de Glad și Menumorut, și un ducat, condus de Gelu, după cum ne informează cronica maghiară *Gesta Hungarorum*.

Etnogeneza românească s-a derulat în paralel cu îmbrățișarea de către strămoșii noștri a religiei creștine. Deci putem spune că poporul român s-a născut creștin.

Românii vorbesc o limbă de origine latină fiindcă circa 65% din cuvintele care o compun sunt de origine latină. Gramatica limbii române o copiază pe cea a limbii latine, iar fondul principal de cuvinte este în proporție de 80% de origine latină.

Fig. 2. Fragment din *Gesta Hungarorum*

PE SCURT

Poporul român este de origine latină, fapt dovedit, mai ales, de limba sa.
La baza procesului de formare a poporului român stă romanizarea dacilor.
Asimilarea slavilor de către daco-romani a încheiat procesul de formare a poporului român.
În secolele VIII–IX, poporul român era o realitate istorică.

DICȚIONAR

asimilare = proces prin care o populație preia limba și cultura altei populații

donariu = obiect votiv (obiect religios care exprimă o promisiune solemnă)

voievodat = formă de organizare politică medievală, specifică românilor, slavilor, dar și maghiarilor

APLICAȚIE

- Citește cu atenție textul de mai jos și răspunde la cerințe.

„Și, după ce a sosit, i-a vorbit multe domnului său despre bunătatea acelei țări (Transilvania): că pământul acela este udat de cele mai bune râuri, că din nisipul lor se culege aur, că aurul din acea țară este cel mai bun aur, că de acolo se scoate sare și materii sărate și că locuitorii din acea țară sunt cei mai nevoiași oameni din toată lumea. Fiindcă sunt români și slavi care nu au alte arme decât arcuri și săgeți și ducele lor Gelu e puțin statornic și n-are ostași buni împrejurul său.”

Anonymus, *Gesta Hungarorum* (*Faptele ungarilor*)

- Enumeră, pe caiet, bogățiile Transilvaniei.
- Precizează, pe baza textului, care erau locuitorii Transilvaniei.
- Scrie, pe caiet, numele conducătorului românilor și slavilor din Transilvania.
- Care erau armele locuitorilor Transilvaniei?
- Ce spune acest izvor istoric despre forța militară a statului condus de Gelu?

3. EUROPA CREȘTINĂ ÎN MILENIUL I

CAPTAREA ATENȚIEI

„Nu o dată, regatul ceresc profită de pe urma celui lumesc: când cei ce se află în rândurile Bisericii se abat de la credință și disciplină, sunt sfărâmați prin asprimea principilor. Principii acestei lumi trebuie să știe că Dumnezeu le va cere socoteală în privința Bisericii, încredințată lor de Dumnezeu pentru a o proteja.“

Isidor din Sevilla, *Sententiae*

1. Numește cele două regate.
2. Cine pedepsește greșelile slujitorilor Bisericii?
3. Cui vor da socoteală „principii acestei lumi”? Care e rolul principilor?

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

În secolul IX a început să circule un document numit Donația lui Constantin cel Mare. Probabil, el a fost făurit în secolul precedent. Prin acest act, împăratul Constantin cel Mare oferea papei conducerea Romei și a părții vestice din Imperiul Roman. Cu ajutorul său, papii și-au susținut pretenția de a conduce religios și politic Europa de Vest.

În secolul XV, Lorenzo Valla, preot catolic, a dovedit fără putință de tăgadă că actul este un fals.

1. Când a apărut documentul și ce preciza el?
2. Cum s-au folosit conducătorii Bisericii Catolice de acesta?
3. Cine și când a dovedit că este vorba de un fals?

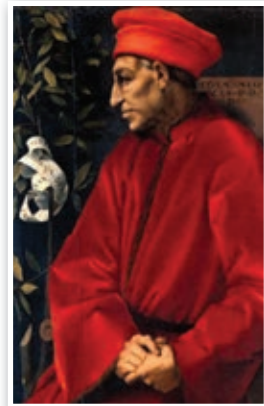

Fig. 1. Lorenzo Valla, preot catolic din secolul XV

Fig. 2. Otto I (936–973)

Începând cu secolul al IV-lea, treptat, lumea creștină a ajuns să fie divizată între două centre de putere: papa, cu reședința la Roma, și patriarhul, cu reședința la Constantinopol. Cel dintâi conducea biserica occidentală (catolică), în timp ce patriarhul controla biserica răsăriteană (ortodoxă). În același timp, popoarele Europei au îmbrățișat creștinismul. De pildă, bulgarii în anul 864, rușii în 988, iar ungurii în anul 1000. Astfel, spre sfârșitul mileniului I putem vorbi cu adevărat despre Europa creștină.

BISERICA CATOLICĂ. Papa nu dorea să fie doar un lider spiritual, ci și politic. Papalitatea considera că biserica, dar și regii și împărații trebuie să i se supună. Pretenția de întâietate asupra lumii creștine a dus la Marea Schismă, din 1054, iar dorința de a ordona și suveranilor a provocat lungul conflict pentru învestirea episcopilor, purtat împotriva Imperiului Romano-German. Acesta a apărut prin încoronarea lui Otto I, în 962, ca împărat. Noul imperiu cuprindea atât teritorii germane, cât și italiene.

Fig. 2. Bazilica Sfântul Petru din Roma

Încă din secolul VIII, papa a ajuns să aibă o dublă poziție. Era, pe de-o parte, urmașul Sfântului Petru, iar pe de altă parte, șef de stat. Statul papal, creat cu ajutorul francilor, a existat până în 1870, când Roma a devenit capitala Italiei. Deci papa avea o libertate de mișcare care-i permitea să emită pretenții de supremație atât asupra bisericii, cât și asupra împăratului. Cearta privind învestirea episcopilor a izbucnit fiindcă papa considera că aceștia îi datorează doar lui ascultare, în timp ce împăratul credea că lui trebuie să i se supună episcopii. În cele din urmă, s-a ajuns la un compromis, iar episcopii ascultau și de papă, și de împărat.

BISERICA ORTODOXĂ. Patriarhul, în schimb, era subordonat împăratului de la Constantinopol. El era conducătorul bisericii din Răsărit, dar nu avea aspirațiile papei. Nu avea puterea politică și spirituală pentru a emite pretenții de supremație. Se afla în dispută cu papa, pentru a conduce creștinătatea, dar, după avansul musulmanilor în lumea bizantină, poziția sa a devenit și mai șubredă. Astfel, lupta pentru supraviețuire a înlocuit lupta pentru întâietate în lumea creștină.

PE SCURT

Biserica creștină era condusă de papa de la Roma și patriarhul de la Constantinopol. Tot mai multe popoare europene s-au creștinat, precum bulgarii, rușii sau ungurii. Din secolul VIII, papa era șef de stat. Conflictul dintre papă și Patriarh a dus la Marea Schismă, din anul 1054.

DICȚIONAR

învestire = acțiune prin care i se oferă unei persoane o anumită autoritate

APLICAȚIE

- Citește cu atenție acest text și răspunde cerințelor:

„Vladimir și-a adunat oamenii și pe mai marii orașului (Kiev), și le-a grăit astfel: «Ascultați, bulgarii au venit cerându-mi să accept religia lor. Apoi au venit germanii preamărind credința lor; și după ei au venit evreii. În final au sosit și grecii, care au criticat toate celelalte credințe lăudând-o pe a lor, și au vorbit pe larg spunând istoria întregii lumi de la începuturi. Au vorbit în mod iscusit și era o plăcere să-i ascuți. Ei au propovăduit existența unei alte lumi. Oricine va accepta religia lor, după ce va muri, va învia în Lumea de Apoi și va trăi pentru eternitate. Dar oricine va crede altceva va arde în flăcări veșnice, în cealaltă viață.»“

Cronica vremurilor trecute (Rusia Kieveană, sec. XII d.H.)

- Scrive, pe caiet, numele conducătorului Rusiei Kieveane.
- Enumeră, pe caiet, popoarele care au încercat convertirea rușilor kieveeni.
- Spre care religie înclina Vladimir?
- Cu ce argument au încercat grecii să-l convingă pe Vladimir?

De la Constantin cel Mare la Theodosius I cel Mare, creștinismul a triumfat în cadrul Imperiului Roman, dar prăbușirea Imperiului Roman de Apus, în anul 476, părea să pună în pericol creștinismul occidental și, de ce nu, viitorul creștinismului în Europa. Pentru a-și dovedi vitalitatea, creștinismul trebuia să-i atragă de partea sa pe barbarii care au împânzit vestul Europei cu o salbă de regate, care, cu excepția celui franc, au avut o existență scurtă. Creștinarea lui Clovis, regele francilor, grație influenței soției sale Clotilda, a fost un fapt de o importanță deosebită pentru creștinătate.

Creștinarea lui Clovis i se datorează în mare măsură și lui Remi, episcop de Reims. Clovis a convocat primul conciliu franc la Orléans, în 511. La scurt timp după aceea a murit și a fost îngropat în bazilica Sfinților Apostoli, construită la porunca sa. Mulți barbari acceptaseră arianismul, o variantă a creștinismului pe care papa o respingea, dar gestul lui Clovis a făcut ca vestul Europei să fie câștigat de către catolici. Biserica francilor avea un caracter etnic, național, fiind departe de caracterul universal al creștinismului timpuriu. Acest tip de apropiere față de creștinism a devenit tipic pentru popoarele Europei.

Dinastia Merovingiană creată de Clovis a întărit creștinismul, dar în secolul VII biserica francă a cunoscut o criză serioasă. Dinastia creată de Carol Martel și Pepin cel Scurt, prin înlăturarea merovingienilor, a cunoscut apogeul în timpul lui Carol cel Mare (768–814), fiul celui din urmă. Această dinastie a revitalizat statul franc, cultura, dar și creștinismul. Prin dese războaie, Carol a extins imperiul și a răspândit creștinismul. Oriunde ajungeau armatele sale, ajungea și creștinismul. De aceea, domnia sa era esențială pentru biserică. Carol a fost încoronat împărat în ziua de Crăciun a anului 800 de către papă. Din 476, în Europa Occidentală nu a mai existat un purtător al acestui titlu. Împăratul s-a înconjurat de învățați precum Alcuin sau Eginhard. În timpul său, Biserica era așezată pe reguli stricte și au fost înființate școli pe lângă episcopii. Imperiul ridicat cu trudă de către Carol cel Mare s-a destrămat în timpul urmașilor săi, în anul 843, prin tratatul de la Verdun.

Fig. 1. Botezul regelui franc Clovis (481–511)

Fig. 2. Încoronarea lui Carol cel Mare (800)

APLICAȚIE

- Citește cu atenție textul de mai jos și răspunde la cerințe.

„Regina i-a cerut lui Remi, episcop de Reims, să discute cu Clovis în secret, pentru a-i face cunoscut regelui cuvântul Domnului. (...) Dar regele a zis: «Te ascult cu plăcere, preasfinte părinte, dar mai e o problemă: supușii mei nu se vor îndura să-și abandoneze zeii, dar voi merge să le vorbesc așa cum mi-ai vorbit tu». Apoi, s-a întâlnit cu supușii săi și toți oamenii au strigat într-un glas: «O, rege pios, respingem zeii muritori și suntem gata să-l urmăm pe nemuritorul Dumnezeu despre care propovăduiește Remi». Toate acestea au fost comunicate episcopului care a fost foarte încântat.“

Grigore din Tours, *Istoria francilor*

- De la cine a plecat ideea creștinării lui Clovis?
- Numește persoana care l-a convertit pe regele francilor la creștinism.
- Ce au respins francii, conform cronicarului Grigore din Tours?

În anul 395, după moartea împăratului Theodosius I cel Mare, Imperiul Roman a fost împărțit între fiii acestuia, Arcadius și Honorius. Cel dintâi a primit Răsăritul, cu capitala la Constantinopol, iar cel de-al doilea, Apusul, cu capitala la Ravenna. Imperiul Roman de Apus a dispărut în anul 476, în timp ce Imperiul Roman de Răsărit a supraviețuit până în anul 1453, când a fost cucerit de către turcii otomani.

Începând cu secolul VII, Imperiul Roman de Răsărit s-a grecizat într-o foarte mare măsură. Astfel, istoricii au numit acest stat Imperiul Bizantin, fiindcă era mai mult grec decât roman. Constantinopolul a fost construit peste o colonie greacă numită Byzantion, de unde și numele de Bizanț. Însă locuitorii acestui stat l-au numit mereu Imperiul Roman, iar ei s-au denumit romani sau romei, iar patria lor Romania.

Perioada de maximă înflorire a Imperiului Bizantin a fost atinsă în timpul împăratului Iustinian (527–565). Acesta a pus ordine în legislație, a apărat frontierele și a încercat să refacă unitatea Imperiului Roman. În timpul său, generalii Narses și Belizarie au recucerit nordul Africii, Italia și sudul Spaniei. Din ordinul său a fost construită catedrala Sfânta Sofia din Constantinopol (azi moschee transformată în muzeu), o bijuterie a arhitecturii bizantine.

Fig. 2. Intrarea sultanului Mahomed Cuceritorul în Constantinopol

În secolele care au urmat, Imperiul Bizantin a luptat din răspuțeri pentru a supraviețui. A respins cu mari sacrificii atacurile perșilor, slavilor, avarilor, arabilor, varegilor și ale turcilor selgiucizi. În final, în anul 1204, Constantinopolul a căzut în mâinile cruciaților. A fost recucerit în 1261 pentru a fi luat în stăpânire în mod definitiv de sultanul otoman Mahomed al II-lea Cuceritorul (29 mai 1453).

Bizanțul a jucat un rol extraordinar de important în cadrul lumii creștine. Constantinopolul a devenit A Doua Romă și a fost, timp de mai multe secole, centrul creștinătății. În secolul IX, frații Chiril și Metodieu au contribuit decisiv la creștinarea slavilor. Ei au tradus *Biblia* în limba slavă și au creat un alfabet nou, folosit și astăzi în lumea slavă. Acest alfabet numit chirilic, cunoscut inițial ca glagolitic, avea la bază alfabetul grec. În 988, Vladimir, conducătorul Rusiei Kievene, s-a creștinat la insistențele bizantinilor.

Relațiile cu Roma și papalitatea au fost, în general, tensionate. Aceste tensiuni au condus la Marea Schismă din anul 1054, care continuă să divizeze creștinătatea între catolici și ortodocși.

Constantinopolul a fost supus de-a lungul vremii mai multor asedii, cel din 1453 soldându-se cu cucerirea lui de către turci și dispariția Imperiului Bizantin.

Fig. 1. Iustinian, mozaic din Bazilica San Vitale, Ravenna

PORTOFOLIU

Realizează o fișă de personaj (conducător politic, militar, om de cultură sau personalitate religioasă) care a fost important pentru istoria Imperiului Bizantin, specificând ce contribuții deosebite a avut pentru domeniul în care activa.

4. VIAȚA COTIDIANĂ ÎN EVUL MEDIU

CAPTAREA ATENȚIEI

„Ah, oameni buni, lucrurile nu merg deloc bine în Anglia, și nici nu vor merge până când nu vom fi cu toții egali, până când nu vor mai exista țărani sau nobili, până când nu vom fi cu toții uniți și nimeni nu va fi mai presus de semenul său. Ce am făcut de merităm să fim ținuți în șerbie? Nu avem toți același tată și aceeași mamă, Adam și Eva? Prin urmare, pot ei pretinde că sunt stăpânii noștri, au ei dreptul să ne oblige să muncim în beneficiul lor? Ei sunt înveșmântați în catifea și blănuri, în timp ce noi suntem îmbrăcați în zdrențe. Ei au vinuri, mirodenii și pâine gustoasă, iar noi de-abia avem după ce bea apă. Ei huzuresc în case frumoase, iar noi avem parte de durere și muncă, de ploaie și vânt pe câmp. Grație muncii noastre, proprietățile lor înfloresc. Ne numesc robi și ne bat dacă nu suntem dornici să-i servim. Nu avem rege căruia să ne plângem, care să ne audă și care să ne facă dreptate.»“

Cronica lui Jean Froissart – Despre răscoala lui Wat Tyler (secolul XIV)

Răspunde, pe caiet, la următoarele cerințe.

1. Care a fost cauza răscoalei?
2. Cum trăiau nobilii? Dar țărani?

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

- Studiază cu atenție imaginile alăturate și scrie, pe caiet, care erau activitățile țăranilor în Evul Mediu.

AȘEZĂRI. Societatea medievală avea un caracter rural. Majoritatea populației trăia în sate înconjurate de câmpuri agricole. Acestea se formau pe lângă castelele seniorilor sau pe lângă biserici. Biserica și seniorul erau cele două surse de autoritate în satul medieval. De cele mai multe ori, micile așezări rurale aparțineau unuia sau mai multor seniori. Populația era redusă, fapt pentru care nobilii nu renunțau ușor la forța de muncă. De cele mai multe ori, copiii șerbilor pășeau pe urmele părinților lor, lucrând pe domeniul nobilului pe un pământ care nu le aparținea. Țăranii liberi erau destul de puțini. Însă unii dintre aceștia trăiau bine în comparație cu șerbii, aveau chiar și slujitori, precum și case ceva mai confortabile.

LOCUIȚE, VESTIMENTAȚIE, CREDINȚE. Locuitorii satelor din Evul Mediu trăiau în case modeste, construite din lemn, piatră și pământ, acoperite cu paie. Deseori, aveau o singură cameră, în care își duceau existența două sau trei generații.

Nu rare erau cazurile în care animalele împărțeau casa cu proprietarii lor. Desigur, mobilierul, în cazul în care exista, era rudimentar. Îmbrăcămintea era sărăcăcioasă, fiind confecționată din piei și blănuri sau, în cel mai fericit caz, din pânză de in sau cânepă. Ritmul vieții în satul medieval era dictat de anotimpuri și de sărbători. Pe lângă acestea, mai erau sărbătoriți diverși sfinți locali. Aproape fiecare regiune era sub protecția unui sfânt.

ALIMENTAȚIA era compusă mai ales din cereale. Se consumau grâu, secară și ovăz din care se făceau tot felul de fierturi. Pâinea era o raritate în cazul țăranilor șerbi. Acestor cereale li se alăturau orezul, fasolea și mazărea. Mesele celor bogați și puternici erau alcătuite în special din carne, sosuri sau fructe coapte. Vinul era consumat în mod frecvent de nobili, în timp ce oamenii simpli beau cidru sau bere.

TEHNOLOGIA. Animalele și uneltele erau cele mai de preț bunuri ale unui țăran. Boii sau caii erau foarte importanți, deoarece cu ajutorul lor se lucra ogorul. Majoritatea țăranilor nu aveau vite și erau nevoiți să le închirieze. Plugul ușor, cu care se brăzda câmpul de două-trei ori, a fost înlocuit de plugul greu, care tăia câmpul o singură dată. Grapa, apărută după anul 1000, îngropa semințele semănate. Morile, puse în mișcare de apă sau de vânt, aparțineau stăpânilor domeniului sau țăranilor liberi.

Viața omului medieval a fost puternic influențată de diverse cataclisme. Războiului aproape permanent i s-au adăugat foametea și epidemiile. Recoltele slabe duceau la lungi perioade de foamete, precum marea foamete dintre anii 1315–1317. Ciuma provoca cele mai multe epidemii. Este cazul Marii epidemii de ciumă din perioada 1348–1352 despre care istoricii spun că ar fi ucis o treime din populația Europei. Aceasta era o boală contagioasă transmisă prin paraziți de la rozătoare la om.

Fig. 3. Marea epidemie de ciumă

PE SCURT

Cea mai mare parte a populației din Evul Mediu locuia în mediul rural. Satele erau mici și depindeau în mod frecvent de unul sau mai mulți nobili. Casele oamenilor simpli erau sărăcăcioase, iar alimentația era compusă din cereale. Războaiele, foametea și epidemiile au făcut numeroase victime în Evul Mediu.

APLICAȚIE

- Citește cu atenție textul și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Spun, așadar, că se împliniseră 1348 de ani de la prea-rodnică întrupare a Fiului lui Dumnezeu, când în cinstita și măreața cetate a Florenței, mai mândră ca oricare alta dintre cetățile Italiei, s-a încuibat ciuma cea ucigătoare. (...) Împotriva ei se dovediră neputincioase și înțelepciunea, și prevederea omenească. (...) Dar fiindcă nici acestea toate, nici rugăciunile smerite, ce nu numai o dată, ci de nenumărate ori s-au înălțat la Domnul de către evlavioși, prin procesiuni, sau altfel, nu se arătară de folos, către începutul primăverii sus-amintitului văleat, boliștea prinse a-și vădi în chip cu totul uimitor și groaznic la vedere semnele ei cumplite.“

Giovanni Boccaccio, *Decameronul*

- În ce an a izbucnit epidemia?
- Despre ce oraș vorbește autorul?
- Cum au încercat locuitorii să învingă boala?

Sfârșitul Antichității a schimbat total relațiile sociale și economice din Europa Apuseană. Averele se baza aproape complet pe stăpânirea asupra pământului. Războiul a devenit principala preocupare a nobilimii. Țăranii au fost transformați în șerbi (țărani dependenți) și au luat locul sclavilor în cadrul economiei.

Nobilimea era împărțită în două categorii: seniori (suzerani) și vasali. Primii dețineau o mare suprafață de pământ, orașe sau poduri. Din veniturile lor erau în stare să întrețină o mică armată care să le apere avutul. Vasalii, în schimb, aveau mai puține proprietăți și nu-și puteau asigura protecția prin mijloace proprii. Ei aveau nevoie de ajutor și de aceea depuneau un jurământ (omagiu) vasalic față de un senior. Legăturile vasalice existau și între state, nu doar între nobili. Întrucât aceste legături se bazau pe feudă, a apărut termenul de societate feudală prin care era desemnată societatea medievală din Europa Occidentală.

Pământul stăpânit de un nobil alcătuia ceea ce numim domeniu feudal. În centrul acestuia se găsea castelul nobilului. Biserica și casele țăranilor gravitau în jurul reședinței nobiliare care era și loc de refugiu pentru întreaga populație a domeniului în cazul unui atac. Cea mai mare parte din terenul arabil constituia rezerva seniorului, iar restul era împărțit în loturi oferite țăranilor. Pădurile, pășunile și heleșteiele, precum și moara erau folosite în comun, dar cu respectarea supremației nobilului. Domeniul feudal, putem spune, era aproape ca un mic stat, fiindcă nici măcar trimișii regelui nu puteau intra pe un domeniu fără acordul seniorului. Pe de altă parte, impozitele datorate regelui de către țărani erau strânse tot de nobil, care era și autoritatea juridică supremă de pe domeniu.

Cei mai mulți țărani au fost transformați în șerbi. Ceea ce înseamnă că depindeau de nobili pentru a-și câștiga existența. În schimbul pământului primit de la nobil, țăranul oferea rentă în bani, muncă sau produse. Munca se desfășura pe rezerva seniorului, iar produsele proveneau din recolta țăranului. Șerbii trebuiau să dea a zecea sau a noua parte din recoltă. Cu timpul, nobilii au impus interdicția părăsirii domeniului nobiliar de către țărani. Abuzurile nobililor au generat numeroase răscoale țărănești de-a lungul Evului Mediu. Cele mai cunoscute dintre acestea au fost Jacqueria (Franța, 1358) și Răscoala condusă de Wat Tyler (Anglia, 1381). Firește, au existat și țărani liberi, dar numărul lor a scăzut constant din cauza nobililor care îi transformau în șerbi.

Deoarece pământul era esențial pentru traiul omului medieval, moștenirea sa a fost strict reglementată. În cazul nobililor, doar primul născut de sex masculin moșteneau averea familiei. Această regulă permitea unei familii nobiliare să-și păstreze statutul și puterea. Fărămișarea domeniului între copii ar fi dus la decăderea familiei.

Munci pe domeniul feudal

APLICAȚIE

• Imaginile de mai jos simbolizează principalele categorii sociale din Evul Mediu. Alături sunt numite aceste categorii. Realizează, pe caiet, corespondența dintre litere și cifre.

1. Săbii

2. Biserică

3. Seceră

a. Țăran

b. Preot

c. Nobil

Dispariția Imperiului Roman de Apus a dus la decăderea vieții urbane pentru câteva secole, în vestul Europei. Începând cu secolul X se poate constata o revitalizare a orașelor pe fondul dezvoltării relațiilor economice.

Târg medieval

Orașele medievale, denumite comune sau burguri, erau, ca și satele, dependente de un senior. Ele erau compuse din: piața centrală, primărie, catedrală, ziduri de apărare și casele locuitorilor. Desele războaie au obligat orașele să se înconjoare de ziduri. Principalele ocupații ale orășenilor erau negustoria, meșteșugăritul și agricultura. Pentru a-și proteja interesele, meșteșugarii înființau asociații numite bresle – de pildă, breasla fierarilor ori a țesătorilor. Doar membrii unei bresle puteau practica o anumită meserie.

Dezvoltarea orașelor a coincis cu eliberarea acestora prin răscumpărare sau luptă. Tot mai multe orașe au obținut așa-numita Chartă de privilegii din partea seniorilor, care le garanta autonomia. Încălcarea acesteia era ceva obișnuit, ceea ce i-a determinat pe orășeni să se revolte împotriva stăpânilor și, de ce nu, să-și dobândească libertatea. După secolul XI, numeroase orașe italiene sau germane au devenit libere. Cruciadele au contribuit în mare măsură la eliberarea orașelor fiindcă seniorii aveau nevoie de bani pentru a lupta contra musulmanilor. Astfel, orașele prospere au reușit să-și răscumpere libertatea.

Pentru a se apăra, orașele formau adevărate alianțe, cum a fost Liga Hanseatică constituită în secolul XIII. Aceasta cuprindea multe dintre orașele germane de la Marea Nordului sau Marea Baltică, precum Lübeck, Hamburg sau Kiel. Unele orașe italiene, în schimb, au devenit adevărate forțe politice, economice și militare. Veneția, Genova sau Pisa au dominat cu flotele lor Marea Mediterană.

Veneția, de pildă, s-a aflat până în secolul X sub dominația bizantinilor. A reușit să se elibereze devenind unul dintre cele mai prospere orașe din Europa. Sursa bogăției venețienilor a fost comerțul cu Orientul. De acolo se aduceau prețioasele mirodenii (piper, scorțișoară, cuișoare etc.), care costau foarte mult în Europa. Comerțul a impus construirea unei flote impresionante, cucerirea unor teritorii, dar și ridicarea unor colonii, inclusiv în zona Mării Negre. Deci Veneția a creat un veritabil imperiu.

APLICAȚIE

- Citește cu atenție textul și răspunde, pe caiet, la cerințe.

Cel mai celebru venețian a fost, fără îndoială, Marco Polo, mare negustor și renumit explorator. Familia Polo făcea comerț în Orient și a ajuns până în China. În 1271, Marco Polo pleacă împreună cu tatăl său spre China. Ajung la destinație după o călătorie de mai bine de trei ani. Chinezii se aflau în acele vremuri sub stăpânirea Imperiului Mongol. Marco rămâne la curtea conducătorului mongol, Kubilai-han, timp de 15 ani, după care se îndreaptă spre casă unde a ajuns abia în 1295. A scris *Cartea minunilor lumii* în care povestește uimitoarele sale peripeții.

- a) De unde provenea familia lui Marco Polo? Cu ce se ocupa ea?
- b) Unde a plecat Marco Polo în 1271? Când a ajuns acolo?
- c) La curtea cui a rămas el vreme de 15 ani?
- d) De unde cunoaștem noi aventurile acestui venețian?

În a doua jumătate a mileniului I, anarhia era în multe părți ale Europei o realitate, iar oamenii au căutat modalități de a o depăși. Cea mai la îndemână a fost relația personală, iar relația dintre seniori și vasali era o legătură personală, care nu reprezenta o creație a statului, ci o consecință a lipsei unui stat puternic. De aceea, în Evul Mediu, oamenii au căutat căi de a-și asigura protecția. Relația senior-vasal era calea pe care au considerat-o cea mai potrivită.

OMAGIUL VASALIC

Relația dintre senior și vasal se stabilea de comun acord. Necesitatea îl făcea pe un nobil să devină vasalul unui senior. Viitorul vasal se înfățișa în fața viitorului senior cu capul descoperit și fără vreo armă asupra sa. Îngenunchea în fața seniorului, depunându-și mâinile împreunate în palmele acestuia. După aceea, rostea un scurt jurământ de credință. În mare, acesta era ritualul depunerii omagiului vasalic. La final, vasalul primea un obiect care simboliza feuda primită. Cel mai adesea, era vorba de un bulgăre de pământ. Prin această legătură, seniorul își mărea puterea, iar vasalul căpăta protecție și prosperitate prin primirea feudei.

Tradițiile medievale stabileau clar drepturile și obligațiile ambelor părți, la fel ca în cazul unui contract din zilele noastre. Vasalul dădea sfat și ajutor. În caz de nevoie, vasalul venea împreună cu cavalerii săi în sprijinul seniorului. Războiul era în Evul Mediu o stare semipermanentă. În aceste lupte, cavaleria juca rolul esențial. Înarmarea și pregătirea unui cavaler implica mari cheltuieli. Armura, sabia, lancea, scutul și calul erau destule de scumpe. Doar nobilii își permitau să întrețină cavaleri pe lângă castelele lor. Desigur, pentru a avea cât mai mulți cavaleri la îndemână, erau necesare relațiile vasalice. Cu sprijinul vasalilor, seniorul putea să strângă o mică armată de cavaleri.

Fig. 1. Armură medievală

Fig. 2. Castel medieval

CASTELUL. Totodată, seniorul dispunea de un castel pentru protecția sa și a oamenilor săi. Acesta era compus din ziduri de piatră și un turn central numit donjon. Multe castele aveau poduri mobile, care se puteau ridica în caz de primejdie, dar și șanțuri de apărare umplute cu apă. De obicei, castelul era ridicat într-o zonă înaltă, greu accesibilă inamicului. Catapulta a fost principala armă de atac a asediatorilor până în secolul XIV, când au apărut primele tunuri.

CAVALERII depindeau de nobili pentru echipament, dar și pentru hrană sau simbric. Începând cu secolul XII, doar fiii nobililor puteau deveni cavaleri. Din moment ce doar primul fiu moștenea titlul și averea familiei, ceilalți fii îmbrățișau meseria armelor. Vânătoarea și turnirurile erau modalități prin care cavalerii se antrenau și își demonstrau măiestria. Cavalerii victorioși primeau premii și se acopereau de glorie. Turnirul era o adevărată sărbătoare, care atrăgea deopotrivă oameni simpli, cavaleri, domnițe, dar și regi. Destul de des existau victime în rândul participanților la turniruri, deși lăncile nu aveau vârf ascuțit. Cavalerii se întreceau și, nu de puține ori, își găseau aleasa cu care se căsătoreau. Desigur, după ce primeau binecuvântarea seniorului.

Orice cavaler trebuia să respecte un cod al onoarei. Să-i apere pe cei slabi, să lupte contra răului, să fie drept, indiferent de consecințe, să obțină o victorie doar prin luptă dreaptă, să fie fidel până la moarte stăpânului său, să nu mintă niciodată și să respecte învățăturile creștine. Cu alte cuvinte, cavalerul trebuia să fie un soldat al lui Hristos. În mod evident, acest cod al onoarei era rar respectat, după cum ne indică izvoarele istorice medievale. El era mai mult un ideal decât o realitate.

DICȚIONAR

donjon = turnul din centrul unui castel medieval; este ultimul refugiu al apărătorilor castelului, dar și punct de observație

catapultă = armă medievală care arunca pietre de mari dimensiuni, cu ajutorul căreia se distrugeau zidurile castelelor

armură = îmbrăcăminte din metal folosită de cavalerii medievali pentru a se proteja de loviturile inamicului

APLICAȚII

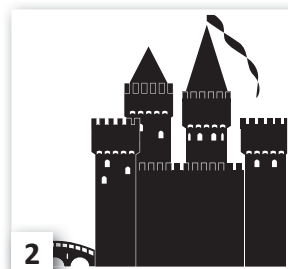
1. Citește cu atenție următorul text și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Nu voi invada în niciun fel bisericile. Nu voi asalta pe cleric și pe călugărul care nu poartă armele acestor vremuri. (...) Nu voi lua niciun bou, nicio vacă, niciun porc. (...) Nu voi pune mâna nici pe țăran, nici pe țăranică, nici pe negustori; nu le voi lua banii, nu-i voi obliga să se răscumpere și nu-i voi biciui pentru a le lua proviziile. (...) Nu voi distruge și nici nu voi incendia casele. (...) Nu voi tăia, nu voi scoate din pământ, nici nu voi culege viile altuia sub pretext de război. (...) Nu voi ataca pe nobilele doamne, nici pe cei care le însoțesc.“

Jurământul de pace de la Beauvais

- Ce prevede acest text referitor la clerici?
- Conform acestui text, cum se aprovizionau armatele medievale?
- De ce tratament aveau parte țăranii, negustorii și doamnele din Evul Mediu?
- Ce soartă aveau bunurile oamenilor simpli, în caz de război?

2. În imagini se găsesc elementele principale ale unui castel medieval. Sub acestea sunt numite respectivele elemente. Realizează, pe caiet, corespondența între litere și cifre.

- a) zid de apărare b) turn de observație c) pod de acces d) poartă de acces

Papalitatea a încercat să-și reafirme poziția superioară în Occident, și nu numai, prin îndemnul papei Urban al II-lea (1088–1099) de a se realiza o cruciadă contra musulmanilor. Bizantinii au cerut ajutorul statelor creștine apusene, iar papa a văzut ocazia perfectă pentru a-și întări autoritatea. În plus, el a cerut cavalerilor să elibereze Țara Sfântă (azi Israel). Prima cruciadă (1096–1099) a dus la cucerirea Ierusalimului și la crearea unor mici state latine în Orient. Regatul Ierusalimului era cel mai important dintre acestea. În 1187, cruciații au fost învinși în Bătălia de la Hattin de către musulmanii conduși de Saladin. După această victorie, Ierusalimul a trecut în mâinile lui Saladin.

Fig. 1. Asediul Antiohiei, în timpul Primei cruciade

Succesele lumii islamice au declanșat Cruciada a III-a (1189–1192) la care au luat parte împăratul german Frederic I, regele francez Filip al II-lea și regele Angliei, Richard I, supranumit „Inimă de Leu”. Această cruciadă a eșuat în recucerirea Ierusalimului. Cruciada a IV-a însă s-a sfârșit prin a cuceri Constantinopolul. Cruciații au creat Imperiul Latin de Răsărit, distrus de bizantini în 1261. În 1228, împăratul Frederic al II-lea a reușit să obțină Ierusalimul de la sarazini printr-un tratat. Astfel, el a dovedit că există și alte soluții decât războiul. În 1244, Cetatea Sfântă a fost cucerită și devastată de către sarazini. Epoca cruciadelor s-a încheiat în 1291, când musulmanii au luat în stăpânire orașul Accra, ultima posesiune cruciată din Țara Sfântă.

În total au fost opt cruciade. Însă deși vorbim despre războaie, care au produs distrugerii și suferințe, trebuie precizate și câteva aspecte pozitive ale cruciadelor: orezul, pepenele, caisul și lămâiul au fost aduse în Europa de către cruciați; arcul frânt a fost, de asemenea, inspirat de arhitectura orientală, iar moara de vânt a fost descoperită de europeni tot în Orient.

APLICAȚIE

- Citește cu atenție următorul text și răspunde, pe caiet, la cerințe.

„Unul dintre cavalerii noștri, pe nume Lethold, s-a urcat pe zidurile orașului (Ierusalim), și nu mult după aceea apărătorii au luat-o la fugă. Oamenii noștri i-au urmărit pentru a-i ucide până la Templul lui Solomon, unde măcelul a fost așa de mare încât sângele le ajungea până la glezne. (...) După aceea, soldații s-au răspândit prin tot orașul punând mâna pe aur și argint, pe cai și catâri, jefuind casele pline de felurite bunătăți.”

Fig. 2. Asediul Constantinopolului de către cruciați (Cruciada a IV-a, 1204)

Gesta francorum (Faptele francilor), secolul XII

- a) Ce cavaler a ajuns mai întâi pe zidurile orașului?
- b) Cum au reacționat apărătorii?
- c) Care a fost efectul acestei reacții?
- d) Ce au făcut cruciații după ce au cucerit Ierusalimul?

Fig. 1. Domul din Köln

frânt este cel mai cunoscut element al acestui stil.

Stilul gotic și-a disputat întâietatea în Europa Occidentală cu stilul romanic. Acesta a fost inspirat de către arhitectura romană caracterizată prin existența clădirilor de înălțimi medii, cu ziduri masive, coloane groase și arcuri curbe. Ferestrele sunt de dimensiuni mici. Prin urmare, bisericile realizate în acest stil nu sunt foarte luminoase.

UNIVERSITĂȚI. Treptat, orașele medievale dobândesc un important rol cultural prin dezvoltarea universităților, școli în care se oferă o educație superioară. Acestea iau avânt începând cu secolul XI. Cele mai vechi universități sunt cele din Bologna (1088, Peninsula Italică), Paris (1150, Franța), Oxford (1167, Anglia), Salamanca (1218, Spania) ori Padova (1222, Peninsula Italică). În cadrul lor se studiau cele șapte arte liberale: gramatica, retorica, logica, aritmetica, astronomia, muzica și geometria. Acestea li s-a alăturat și teologia.

Educația medievală se baza pe studiul Bibliei și pe memorat. Autoritatea profesorului era de necontestat. Cu timpul au început să fie studiate operele autorilor antici: Platon, Aristotel, Euclid sau Vitruvius. Pentru a împăca știința antică cu învățăturile religiei creștine, a apărut scolastica. Acest termen provine din cuvântul grecesc *scholē*, care înseamnă școală. Cel mai cunoscut susținător al metodei scolastice a fost Pierre Abelard (1079–1142), autor al nu mai puțin celebrei lucrări *Etica*.

CATEDRALE. Pe tot parcursul Evului Mediu, viața spirituală și culturală a fost dominată de Biserică. Cărturarii erau oameni ai Bisericii, formați în sânul acesteia. Rolul central jucat de Biserică în viața societății medievale reiese și din numărul mare de biserici și catedrale construite. La sfârșitul secolului XI, în Franța, a apărut o nouă modalitate de construire a lăcașelor de cult, stilul gotic. I s-a spus stil gotic pentru că, inițial, oamenii l-au considerat un stil barbar, iar goții au fost o populație barbară. Catedralele gotice precum Notre-Dame din Paris, Westminster Abbey din Londra sau Domul din Köln sunt impunătoare, bogate în sculpturi și coloane, iar ferestrele largi sunt prevăzute cu vitralii. Zidurile au stâlpi exteriori de susținere numiți contraforți. Deasupra intrării principale se află o fereastră circulară numită rozetă. Arcul

Fig. 2. Catedrala Notre Dame

APLICAȚIE

- Capodopere ale stilurilor gotic și romanic se găsesc și în România. Este vorba despre Biserica Neagră din Brașov și Catedrala Sf. Mihail din Alba Iulia. Folosind informațiile din lecție, dar și din mediul on-line unde se află numeroase fotografii și descrieri ale celor două clădiri, încercă să identifiți cărui stil aparțin acestea. Scrie pe caiet rezultatul cercetărilor tale.

Fig. 3. Biserica Neagră, Brașov

RECAPITULARE

1. Citește cu atenție textul, apoi rezolvă cerințele.

„Protestul țăranilor împotriva sistemului feudal a luat forme diferite: fuga (de mari proporții în timpul primei cruciade) de pe pământurile seniorilor, mișcări eretice mistice și răscoale directe, organizate. De multe ori, țăranii erau sprijiniți de sărăcimea orașelor, de servitorime, de simpli muncitori, de mici meșteșugari cu ucenicii și cu calfele lor, de mici negustori, sau chiar de membrii cei mai săraci ai clerului.“

Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. 5

- Transcrie într-un tabel asemănător celui de mai jos, în coloana stângă, textul dat.
- În coloana din dreapta, folosește următoarele semne pentru a marca nivelul de înțelegere a textului.
  - semnul „√“ (bifă) – conținutul confirmă cunoștințele sau opiniile tale;
  - semnul „-“ (minus) – conținutul textului infirmă opiniile tale sau ceea ce știi;
  - semnul „+“ (plus) – informația citită este nouă;
  - semnul „?“ (semnul întrebării) – consideri că un anumit aspect este tratat confuz sau există un anumit aspect despre care ai dori să afli mai multe informații.

TEXT	SEMNE

2. Lucrați în perechi.

- Discută cu colegul de bancă și faceți schimb de opinii privind semnele adăugate textului.
- Prezentați colegilor rezultatele discuției voastre și trageți concluziile.

3. Ce rol a jucat creștinismul în cadrul societății medievale? Argumentează pro și contra.

PROIECT*

Documentează-te și prezintă una dintre universitățile de astăzi care datează din perioada medievală.

*Se va pregăti cu o săptămână înainte.

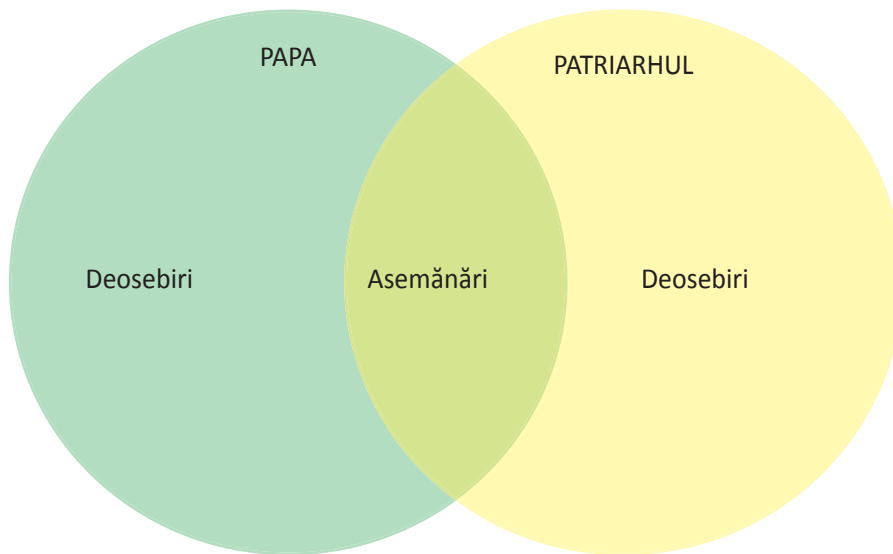
Fig. 1. Universitatea Bologna

Fig. 2. Universitatea Oxford

EVALUARE

- Alege varianta corectă de răspuns pentru fiecare dintre enunțurile de mai jos.
  - Cele patru grupe de popoare europene sunt:
    - romanice, slave, germanice, fino-ugrice.
    - romanice, slave, fino-ugrice, occidentale.
    - slave, romanice, germanice, creștine.
  - Jurământul (omagiul vasalic) era depus de:
    - senior în fața regelui.
    - senior în fața vasalului.
    - vasal în fața seniorului.
  - Societatea medievală era alcătuită din:
    - țărani, preoți și nobili.
    - țărani, cavaleri și nobili.
    - țărani, seniori și vasali.
- Compară, folosind diagrama Venn, atitudinea papei (conducător al Bisericii Catolice) și cea a patriarhului (reprezentant al Bisericii Ortodoxe) față de viața Bisericii și cea politică din Evul Mediu.

- Explică, în câteva enunțuri, în ce a constat procesul de romanizare.
- Prezintă pe scurt avantajele și dezavantajele cruciadelor.
- Realizează o listă de revendicări pe care țăranii medievali ar fi putut să o folosească în răscoalele lor, raportându-te la condițiile lor de trai și situația socială.

Item	1	2	3	4	5
Punctaj maxim	1,50	1,50	2	2	2
1 punct din oficiu					

5. STATELE MEDIEVALE: FRANȚA, ANGLIA, IMPERIUL ROMANO-GERMAN

CAPTAREA ATENȚIEI

„Întrucât Ludovic, de care ne aducem aminte cu evlavie, a plecat dintre noi fără să aibă urmași, a trebuit să alegem, după o matură chibzuintă, pe cineva care să ocupe tronul, pentru ca statul să nu se scufunde ca o corabie fără pilot. (...) Alegeți-l, deci, pe ducele (Hugo Capet) pe care-l recomandă faptele sale, noblețea sa, dar și priceperea sa militară. Veți găsi în persoana sa un apărător al țării și al intereselor voastre. Vă va fi devotat ca un tată. Cine a apelat vreodată la el fără să fie ajutat? Care este acela care, smuls de lângă cei dragi, nu le-a fost înapoiat prin grija sa?”

Richer, *Istoria Franței* – Despre alegerea lui Hugo Capet ca rege al Franței (secolul X)

Răspunde la următoarele întrebări.

1. Ce rege a decedat fără să aibă urmași?
2. Din ce motiv trebuia ales un alt rege?
3. Ce a stat la baza acestei decizii?
4. Ce calități îl recomandau pe Hugo Capet pentru această funcție?

DESCOPERIM, ÎNVĂȚĂM

- Studiază cu atenție harta de mai jos și scrie, pe caiet, principalele state europene din secolul XI.

Fig. 1. Harta Europei în secolul XI

FRANȚA

În anul 843, imperiul lui Carol cel Mare s-a destrămat în trei state. Partea vestică a devenit, în timp, regatul Franței. Până în anul 987, la tronul Franței s-au succedat, în general, regi din dinastia carolingiană. Ludovic al V-lea (936–987) a murit fără a avea urmași la tron. Acest fapt a dus la alegerea unui succesor în persoana lui Hugo Capet, care a pus bazele unei noi dinastii, cea capețiană, aflată la conducerea Franței până în secolul XIX.

Până la ocuparea tronului de către Filip al II-lea August (1180–1223), Franța a cunoscut o perioadă de anarhie, când puterea regelui s-a redus treptat, iar cea a nobililor a crescut. Filip al II-lea a concentrat puterea din mâinile feudalilor în mâinile sale, proces numit centralizare. În fapt, el a mărit domeniul regal cu teritorii aparținând domeniilor nobililor. Astfel, regele a devenit cel mai important „nobil” al regatului. Procesul a continuat și în timpul succesorilor săi. Filip al IV-lea cel Frumos (1285–1314) a creat, în 1302, Adunarea Stărilor Generale, organism menit să-l ajute în luarea deciziilor foarte importante. Aceasta era alcătuită din reprezentanți ai clerului, nobilimii și orașelor.

Aceste progrese au fost stopate în timpul Războiului de 100 de Ani (1337–1453), conflict în care s-au înfruntat Anglia și Franța. Francezii au suferit trei grele înfrângeri la Crécy (1346), Poitiers (1356) și Azincourt (1415). În final, inspirați de Ioana d'Arc, francezii au obținut victoria asupra englezilor. Regele Carol al VII-lea (1422–1461) a refăcut puterea regală, ridicând Franța la rangul marilor state europene occidentale.

ANGLIA

Micile regate engleze au fost unificate pe cale militară de-abia în secolul X. În anul 1016, Anglia este cucerită de către danezii conduși de regele Knut cel Mare. Englezii reușesc să se elibereze, dar în 1066 regele Harold al II-lea este învins de Wilhelm de Normandia în Bătălia de la Hastings. Cucerirea normandă a făcut ca regalitatea din Anglia să se consolideze. Treptat, războaiele civile au slăbit regatul englez. În 1215, regele Ioan Fără de Țară (1299–1216) a fost obligat de către nobili să semneze *Magna Charta Libertatum* (Marea cartă a libertăților), document care garanta drepturile acestora. În 1265, a fost creat Parlamentul, organism similar cu Adunarea Stărilor Generale din Franța.

Fig. 3. Ioana d'Arc la asediul Orléans-ului

Fig. 2. Bătălia de la Crécy (1346)

În Războiul de 100 de Ani purtat împotriva Franței, englezii au folosit tactici și arme noi (arcul lung sau artileria), ceea ce le-a adus un șir impresionant de victorii. Însă, în cele din urmă, au fost învinși. Înfrângerea a creat grave probleme interne care au dus la Războiul celor Două Roze (1455–1485), un război civil. S-au înfruntat Casa de Lancaster (având pe blazon un trandafir roșu) și Casa de York (având pe blazon un trandafir alb). În cele din urmă, războiul s-a încheiat cu fondarea dinastiei Tudor de către regele Henric al VII-lea (1485–1509), care a pus bazele statului centralizat englez.

IMPERIUL ROMANO-GERMAN

Partea estică a imperiului lui Carol cel Mare a devenit un regat german. Sub conducerea lui Otto I (936–973), acest stat s-a transformat în Sfântul Imperiu Roman. Otto I a fost încoronat împărat în anul 962 de către papă, dar imperiul său era german, iar pentru a nu fi confundat cu Imperiul Roman i se spunea Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană sau, pur și simplu, Imperiul Romano-German.

Acest imperiu a avut fundații șubrede de la bun început. Nobilii aveau mai multă autoritate decât împăratul, care era nevoit să asculte de sfaturile acestora. Statul era extrem de fragmentat, fiindcă nobilii își creaseră mici regiuni autonome, în care se comportau precum suveranii. Procesul de centralizare nu exista în Imperiul Romano-German, dar nici în Italia asupra căreia împărații germani încearcă să-și impună autoritatea. În plus, diverse orașe care desfășurau un comerț înfloritor în zonele dintre Marea Nordului și Marea Baltică nu voiau să recunoască autoritatea imperială. Schimbările dinastice erau frecvente, ceea ce a accentuat instabilitatea.

Frederic al II-lea (1220–1250) a adus sub stăpânirea sa întreaga Italie și a încercat să se impună și în spațiul german, dar fără succes. După moartea sa, împărații romano-germani nu mai aveau decât o autoritate formală, iar din 1356 erau aleși de către șapte electori, conform Bulei de Aur. Din secolul XIV, Imperiul Romano-German încetează să mai joace un rol important în istoria Europei Occidentale.

Fig. 4. Sala tronului de la Aachen unde au fost încoronați Carol cel Mare și Otto al II-lea

PE SCURT

- Hugo Capet a creat dinastia capetiană, în 987.
- Filip al II-lea August a concentrat puterea în mâinile regelui.
- Franța a câștigat Războiul de 100 de Ani purtat contra Angliei (1337–1453).
- Anglia a fost cucerită de către Wilhelm de Normandia, în 1066.
- Ioan Fără de Țară a semnat Magna Charta Libertatum (1215).
- Henric al VII-lea a câștigat Războiul celor Două Roze și a centralizat statul englez.
- Imperiul Romano-German a fost creat de către Otto I, care a devenit împărat în anul 962 d.Hr.
- Statul a rămas fărâmițat pe tot parcursul Evului Mediu, și mult după aceea.

APLICAȚIE

- „Art. 39. Niciun om liber nu va fi reținut sau închis, deposedat de bunurile sale sau exilat, ori prejudiciat în orice fel, nici nu vom întreprinde nimic împotriva sa, cu excepția cazului în care se hotărăște altfel printr-o dreaptă judecată făcută de egalii săi sau de către legile țării.

Art. 40. Nu vom vinde, nu vom refuza și nu vom întârzia nimănui dreptatea și justiția.(...)

Art. 45. Vom numi judecători, conetabili, șerifi sau executori judecătorești numai persoane care cunosc legea și vor s-o apere.“

Magna Charta Libertatum – Document semnat la presiunile nobililor de către regele Angliei, Ioan Fără de Țară

- a) De ce drepturi se bucura un om liber?
- b) Cum se putea realiza închiderea sau reținerea unui om liber?
- c) Ce anume nu se putea vinde, refuza sau întârzia?
- d) Ce fel de judecători trebuia să numească regele?

TRANSILVANIA. Voievodatele românești din Transilvania au ajuns sub stăpânirea regatului ungar în secolele IX–XI. Astfel, Transilvania a devenit un voievodat în cadrul acestuia, care se bucura de o oarecare autonomie. Însă regii Ungariei doreau să ia în stăpânire toată lumea românească. Deci expansionismul maghiar s-a orientat și spre teritoriile situate la sud și est de munții Carpați.

ȚARA ROMÂNEASCĂ. La sud, între Carpați și Dunăre, după cum ne informează *Diploma cavalerilor Ioaniți*, se aflau cinci formațiuni statale românești: voievodatele lui Litovoi și Seneslau, cnezatele lui Ioan și Farcaș și Banatul de Severin. Aceste formațiuni statale s-au unit, undeva între 1291 și 1324 alcătuind statul medieval Țara Românească. Întemeierea acestui stat s-a făcut și cu contribuția românilor transilvăneni, după cum ne informează tradiția istorică. Aceasta vorbește despre „descălecatul” lui Negru Vodă din Făgăraș, care a avut loc în 1291. Un document emis de regele Ungariei Carol Robert de Anjou vorbește, în anul 1324, despre „Basarab, voievodul nostru al Țării Românești”.

Basarab I, frescă

Basarab I a obținut independența Țării Românești față de Ungaria în urma victoriei de la Posada (9–12 noiembrie 1330). În 1359, domnitorul Nicolae Alexandru a creat Mitropolia ortodoxă a Țării Românești, cu sediul la Curtea de Argeș. Prima capitală a țării a fost Câmpulung, iar ulterior Curtea de Argeș. Mircea cel Bătrân (1386–1418) a mutat capitala Țării Românești la **Târgoviște**, în 1396, pentru ca, în 1714, Bucureștiul să preia statutul de capitală.

MOLDOVA. Și la est de Carpați au existat formațiuni statale românești, însă avem mai puține știri despre acestea. În 1347, voievodul maramureșan Dragoș a „descălecat” la est de Carpați punând bazele, din ordinul regelui maghiar Ludovic I de Anjou, unei mărci de apărare contra tătarilor. În 1363, are loc „descălecatul” lui Bogdan, tot un voievod român din Maramureș. Acesta îi învinge pe urmașii lui Dragoș și întemeiază Țara Moldovei. Statul se întărește sub conducerea lui Petru I Mușat (1375–1391) care a întemeiat, la **Suceava**, Mitropolia ortodoxă a Moldovei (1386), recunoscută de Patriarhia de la Constantinopol, în 1401. Tot el a mutat și capitala țării de la Siret la Suceava, probabil, în 1388. Capitala Moldovei, până în 1565, Suceava nu a fost niciodată capturată pe calea armelor.

Cele două state s-au întărit prin crearea și consolidarea instituțiilor lor. Cele mai importante dintre acestea au fost: Domnia, Sfatul Domnesc și Biserica. Domnul era stăpânul suprem al țării, conducător al armatei (Mare voievod), putea declara război și încheia pace, conducea administrația și judeca procesele cele mai importante. Sfatul Domnesc, compus din cei mai de seamă boieri, îl asista în luarea deciziilor capitale. Biserica era condusă de mitropolit, care era subordonat domnului, și avea un rol spiritual.

De la sfârșitul secolului XIV, Țările Române s-au confruntat cu pericolul reprezentat de Imperiul Otoman. Țara Românească (din 1420) și Moldova (din 1456) au plătit tribut otomanilor în schimbul păcii. Așadar, cele două state românești au recunoscut dominația otomană, care se va accentua treptat.

DOBROGEA. Ținutul dintre Dunăre și Marea Neagră s-a dezvoltat sub conducerea lui Dobrotici și Balica, iar din 1388 a intrat în componența Țării Românești. A fost cucerită de turcii otomani și a fost sub stăpânirea lor până în 1878.

PORTOFOLIU

Realizează o fișă în care să prezinți un conducător român medieval (anii de domnie, realizări, bătălii).

Biserica Neagră – Brașov

Având în vedere faptul că populația majoritară a Transilvaniei era de origine română, regalitatea maghiară a încurajat așezarea în această regiune și a altor populații. În acest fel, regiunea a devenit un spațiu multicultural.

Secuii, o populație de origine turcică, sosiți împreună cu maghiarii din Asia, au contribuit la cucerirea Transilvaniei, iar, în final, s-au stabilit în sud-estul voievodatului. Excelenți războinici, secuii au primit o largă autonomie din partea regilor Ungariei. De multe ori au participat la luptele purtate de domnii Moldovei și Țării Românești împotriva turcilor. De pildă, în 1475, la Bătălia de la Vaslui, în care Ștefan cel Mare a obținut o strălucită victorie contra turcilor, au participat circa 5 000 de secui, care l-au ajutat pe domnul Moldovei.

În secolele XII–XIII, regii Ungariei au chemat coloniști germani pentru a se așeza în Transilvania. Aceștia au poposit în special în regiunile în care astăzi se găsesc orașele Sibiu, Brașov și Bistrița. Acești coloniști germani sunt cunoscuți sub denumirea de sași. În 1224, acestora li se garantează autonomia pe baza unei diplome emise de regele Andrei al II-lea. Multe dintre orașele Transilvaniei au fost întemeiate de către sași. Orașele mai sus amintite sunt cele mai importante dintre acestea.

BRAȘOVUL, oraș întemeiat de coloniștii sași, a fost atestat documentar în anul 1288. În acest oraș trăiau laolaltă sași, unguri, secui și români. Brașovul s-a dezvoltat extrem de mult grație negustorilor săi, care au primit în repetate rânduri privilegii comerciale din partea domnilor din Moldova și Țara Românească. De altfel, primul text în limba română, scris de Neacșu din Câmpulung, a fost adresat judeului Brașovului (1521). Acest fapt demonstrează strânsele legături dintre brașoveni și Țările Române.

CLUJUL, în schimb, a fost în timpul stăpânirii romane o așezare urbană denumită Napoca, care a ajuns la rangul de colonie. În secolul XII, era atestată documentar așezarea Castrum Clus, de unde provine, probabil, numele de Cluj. Orașul a avut mult de suferit de pe urma invaziei mongole din 1241 conduse de Batu-han. Prin urmare, repopularea orașului s-a făcut cu coloniști sași, în a doua jumătate a secolului XIII. Rangul de oraș, ca și carta de privilegii au fost obținute în timpul regelui Carol Robert de Anjou. În timpul Răscoalei de la Bobâlna (1437–1438), locuitorii Clujului s-au alăturat răsculaților. Acest fapt a dus la retragerea rangului și a privilegiilor, locuitorii săi fiind declarați țărani. Drepturile pierdute au fost recuperate mult mai târziu.

APLICAȚIE

- „Însă voința noastră desăvârșită este de a nu face nimic rău împotriva voastră, ba chiar voim să nu ne despărțim niciodată de voi, după cum am spus și am jurat, voim să vă fim frate și prieten credincios. Pe de-o parte este faptul că am oprit aici acel sol turc, până când vă vom da de știre, [pe de altă parte], trebuie să luați aminte că atunci când un om sau un domn este puternic și tare, poate face pace cum vrea; dar, când este fără putere, unul mai tare va veni asupra lui și va face cu el ce va voi.”

Fragment dintr-o scrisoare trimisă de Vlad Țepeș brașovenilor (1456)

- Ce relații dorea să aibă Vlad Țepeș cu brașovenii?
- Care era situația unui domn tare? Dar a unui domn slab?
- Cum sugerează textul că pot deveni tari brașovenii și domnul Țării Românești?

RECAPITULARE

• Proces istoric

Transformați sala de clasă în tribunal și desfășurați un proces istoric. Desemnați (prin tragere la sorți sau altă modalitate pe care o veți stabili de comun acord) următoarele personaje:

1. judecătorul – acesta va da verdictul la final după ce va analiza, împreună cu jurații, declarațiile celor două părți;

2. 3 avocați ai apărării – aceștia vor aduce argumente în favoarea importanței perioadei medievale, referindu-se la procesele istorice care au marcat perioada de început și evenimentele istorice care au avut impact pozitiv asupra istoriei lumii, la personalitățile marcante ale perioadei, la avantajele organizării societății medievale, la contribuția culturală a acestei perioade;

3. 3 avocați ai acuzării – aceștia își vor orienta atenția asupra aspectelor negative din perioada medievală, subliniind erorile politice, dezavantajele modului de organizare a societății medievale, evenimentele istorice care au afectat viața oamenilor, fenomene nedorite de tipul epidemiilor etc.;

4. 5 jurați – aceștia vor pune în balanță argumentele celor două părți – acuzarea și apărarea – și vor decide, după o scurtă deliberare cu judecătorul, dacă Epoca Medievală a fost una benefică pentru omenire sau nu;

5. 3 reprezentanți ai presei – aceștia vor avea rolul de observatori cu sarcina de a urmări corectitudinea procesului – timpul alocat fiecărei părți, luarea în considerare a tuturor informațiilor vehiculate și de o parte, și de cealaltă, argumentele aduse de jurați și judecător pentru decizia finală;

6. publicul/societatea civilă – acesta, ca și presa, are rol de observator, dar, mai mult, va trebui să completeze cele spuse de apărare și acuzare cu exemple, informații omise și să voteze, la final, decizia Curții.

EVALUARE

1. Alege varianta corectă de răspuns pentru fiecare dintre enunțurile de mai jos.

A. Statele medievale occidentale au fost:

a) Franța, Țara Românească și Imperiul Romano-German. b) Franța, Anglia și Moldova. c) Franța, Anglia și Imperiul Romano-German.

B. Franța câștigă împotriva Angliei:

a) Războiul celor Două Roze. b) Războiul de 100 de Ani. c) Bătălia de la Posada.

C. *Magna Charta Libertatum* a fost semnată de:

a) Ioan Fără de Țară. b) Hugo Capet. c) Basarab I.

2. Răspunde, pe caiet, la următoarele întrebări.

a) Ce parte a imperiului lui Carol cel Mare a devenit regatul Franței?

b) Ce conflict a afectat progresele făcute de Franța în timpul lui Filip al II-lea și al succesorilor săi?

c) Ce document a fost obligat să semneze Ioan Fără de Țară?

d) De ce era fragmentat Imperiul Romano-German?

e) Cu ce pericol s-au confruntat Țările Române?

f) Când au început să plătească tribut Țara Românească și Moldova către Imperiul Otoman?

3. Explică, printr-un scurt text, cum se reflectă astăzi diversitatea culturală a Transilvaniei din perspectiva evenimentelor istorice.

Item	1	2	3
Punctaj maxim	1,50	3	4,50
1 punct din oficiu			

RECAPITULARE FINALĂ

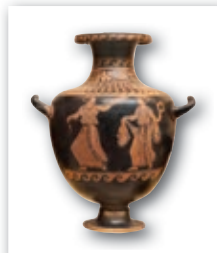
1. NE JUCĂM! Folosiți o minge și jucați-vă: RĂSPUNDE – ARUNCĂ – INTEROGHEAZĂ!

• Primul elev care va primi mingea va formula o întrebare și va arunca mingea unui coleg. Acesta va răspunde la întrebare, va formula o altă întrebare și va arunca mingea mai departe, altui coleg. Jocul va continua până ce toți elevii au primit mingea.

• Reguli:

- respectați, în formularea întrebărilor, ordinea cronologică a evenimentelor și proceselor istorice;
- formulați întrebări clare care pot primi răspunsuri scurte și exacte;
- încercați să acoperiți toate informațiile istorice pe care le-ați aflat pe parcursul anului.

2. Numește cele trei tipuri de izvoare istorice redată în imaginile de mai jos.

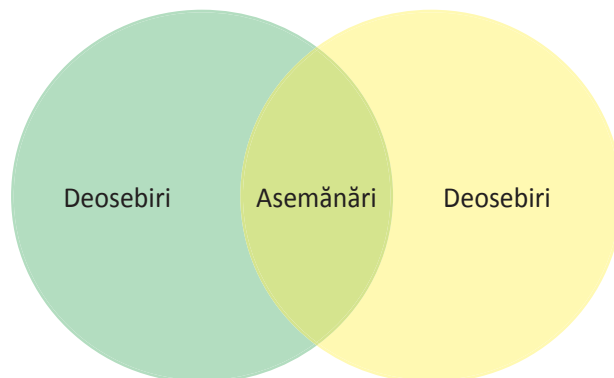

3. DEZBATERE. Grupați-vă în funcție de opțiunea pentru teoria creaționistă sau cea a evoluției speciilor. Alegeți-vă câte trei reprezentanți și organizați o dezbatere prin care să încercați să convingeți auditoriul (prin argumente solide) de teoria pe care o susțineți. Folosiți cunoștințele însușite la orele de Istorie și la cele de Educație socială.

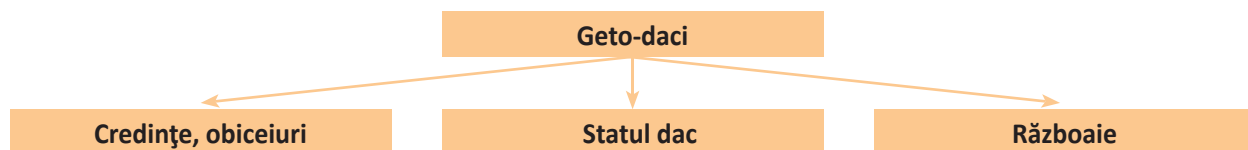
4. Răspunde, printr-un text de aproximativ 15 rânduri, la întrebarea: cum a influențat mediul natural viața oamenilor din diferite epoci istorice?

5. Realizează o schemă ideală a claselor sociale folosind informațiile dobândite despre organizarea socială în diferite civilizații și perioade istorice.

6. Folosește diagrama Venn pentru a compara civilizațiile greacă și romană.

7. Prezintă, într-o hartă conceptuală ca cea de mai jos, civilizația geto-dacilor.

8. Scrie un text de aproximativ 15 rânduri în care să prezinți viața din epoca medievală.

EVALUARE FINALĂ

1. Privește imaginile și numește trei aspecte esențiale din evoluția omului preistoric. Specifică, pentru fiecare, cum a influențat viața omului.

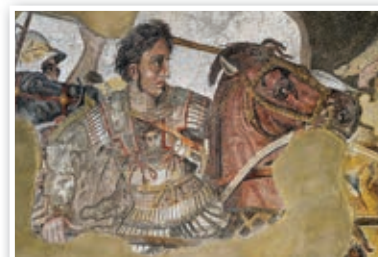

2. Prezintă, într-un text de cel puțin 15 rânduri, organizarea societății din Antichitate până în Evul Mediu, în diferite civilizații. Punctează asemănările și deosebirile.

3. Care este importanța culturii și civilizației Orientului Antic pentru cultura întregii omeniri?

4. Imaginează-ți că ești călător în Grecia Antică. Povestește prietenilor, într-o scrisoare, despre procesul de colonizare.

5. Marchează, pe o axă a timpului, evenimentele prezentate în imaginile de mai jos.

6. Caracterizează-l pe Decebal.

7. Explică, pe scurt, legătura dintre Mahomed și credința islamică.

8. Imaginează-ți un dialog între un senior și un vasal, din care să reiasă relațiile care se stabileau între aceștia.

9. Spune, pe scurt, care au fost avantajele și dezavantajele cruciadelor.

Item	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Punctaj maxim	2,5	15	10	15	2,5	10	10	15	10
10 puncte din oficiu									

ISBN 978-606-706-623-4

9 786067 066234